

“Vi er jo en synlig familie.....”

- om hvilke dimensjoner adoptivforeldre opplever som utfordrende for samspillet i en adoptivfamilie

Hilde Klubben Svensson

HOVEDFAGSOPPGAVE I SPESIALPEDAGOGIKK

Institutt for spesialpedagogikk

Universitetet i Oslo

Vår 2007

SAMMENDRAG AV HOVEDOPPGAVEN

Tittel

Oppgavens tittel er: ”Vi er jo en synlig familie.....” – om hvilke dimensjoner adoptivforeldre opplever som utfordrende for samspillet i en adoptivfamilie.

Bakgrunn og formål

Jeg ønsket å skrive om forebygging. Jeg ville forsøke å knytte forebygging opp mot adopsjonsfeltet. Formålet med undersøkelsen min ble å få bredere kunnskap om hvordan adoptivforeldre opplevde sin hverdag og hvilke dimensjoner de så som mer utfordrende med tanke på fremtiden.

Problemstilling

Hvilke dimensjoner opplever adoptivforeldre som utfordrende for samspillet i en adoptivfamilie?

For at strukturen og oversikten skal bevares gjennom hele oppgaven, ble det fokusert på følgende forskningsspørsmål:

- Hva karakteriserer adoptivfamilien?
- Hvor sentrale er begrepene forberedelse og forebygging i adoptivfamiliens hverdag?
- Hvilke tanker har foreldrene om fremtiden?

Metode

Valget av problemstilling henger naturlig sammen med formålet med undersøkelsen. I denne undersøkelsen ble det valgt å ta i bruk en kvalitativ tilnærming til temaet., og jeg valgte da å bruke kvalitativt semistrukturert forskningsintervju som metode. Jeg

hadde i utgangspunktet et ønske om å intervju 10 foreldrepar med utenlandsadopterte barn.

Jeg hadde følgende utvalgs-kriterier:

- har et utenlandsadoptert barn i førskolealder
- har vært adoptivforeldre i mer enn to år
- bor på Vestlandet, helst i Bergensområdet

Jeg benyttet meg av intervjuguide for å holde en viss struktur i samtalene med mine informanter. Jeg brukte båndopptager under intervjuene for å lette arbeidet med transkriberingen i etterkant.

Dataanalyse

Jeg tok utgangspunkt i Grounded theory (Strauss og Corbin 1996), der dataene danner utgangspunktet for videre analysearbeid, og følgende hovedkategorier pekte seg ut:

- Å bli en familie
- Foreldrenes tanker rundt begrepene forberedelse og forebygging
- Eget forhold til adopsjon og andres holdninger

Resultater

Foreldrene reflekterte spesielt mye rundt begrepene forberedelse og forebygging. Jeg utarbeidet følgende fire punkter som jeg ønsket å fokusere mer på i drøftingskapittelet:

- Å være annerledes kontra det å ikke skille seg ut
- Være en vanlig familie kontra det å være en annerledes familie
- Adoptivforeldrenes eget forhold til det å ha adoptert barn
- Holdninger i samfunnet

Konklusjoner

Foreldrene snakket mye om de ulike utfordringene som de opplevde som foreldre til adopterte barn. De snakket en del om både samspill, tillit og kommunikasjon. I tillegg var de opptatte av åpenhet rundt det at de hadde adopterte barn og hvordan de ønsket at dette skulle bli møtt av andre i samfunnet. I presentasjons- og analysekapittelet kunne det virke som at informantene mine varierte i grad av åpenhet rundt det å ha adoptert barn. Noen av foreldreparene ga inntrykk av at de delte mye med dem rundt seg og ellers i samfunnet, mens andre foreldrepar var mer private rundt dette temaet. Dette inntrykket gikk igjen også når det gjaldt akseptering av at foreldrene hadde fått barn på en annen måte enn den biologiske.

FORORD

Å jobbe med denne hovedfagsoppgaven har vært både utfordrende og tidkrevende. Det å få lov til å bruke tid på å fordype meg i et såpass stort interessefelt som adopsjon har vært spennende. Det har vært svært berikende å møte foreldre til adoptivbarn. Foreldrene har bidratt med sine refleksjoner, noe jeg har satt stor pris på. Uten dem hadde ikke denne oppgaven blitt til. Førstehåndskunnskap om hvilke spørsmål og tanker foreldre til adoptivbarn har, er det bare foreldrene selv som kan komme med. Tusen takk til dere alle sammen!!

Jeg vil også rette en stor takk til veileder Monica Dalen, ved Institutt for spesialpedagogikk, for veiledning og støtte gjennom en lang skriveperiode. Takk for tålmodigheten din!

I tillegg fortjener studieveileder Hilde Fjeldheim stor takk for verdifull hjelp i en hektisk slutfase.

Jeg vil også takke Adopsjonsforums leder for hjelp til å finne informanter.

Til slutt er det på sin plass å takke for all hjelp jeg også har fått fra familien min. Ingen nevnt, ingen glemt.

Spesiell takk til Frode og Fredrik – jeg er glad i dere begge to!!

LYKKELITEN

Da Lykkeliten kom til verden
Var alle himlens stjerner tent
De blinket lykke til på ferden
Som til en gammel god bekjent
Og sommernatten var så stille
Men både trær og blomster små
De stod og hvisket om den lille
Som i sin lyse vugge lå

Slik kom da lille Lykkeliten
Til et av verdens minste land
Skjønt han var ikke store biten
Så var han dog en liten mann
Han hadde mørkebrune øyne
Og håret var så sort som kull
Han lå og skrek det første døgnet
Men han har store smilehull

Han har så sterke faste never
Og slike silkebløte kinn
Og i en silkeseng han lever
Der har han også ranglen sin
Det er hans verden nå så lenge
Det aller første år han har
Og han vil ingen større trenge
Før han det første skrittet tar

Til livets ære skjer et under
I alle land hver dag som går
Ja, i et hvert av de sekunder
Som menneskehetens klokke slår
Men ingen vet og ingen kjenner
Den vei ditt lille barn skal gå
Og ingen vet hva skjebnen bringer
Av lyse dager og av grå

Men Lykkeliten kom til verden
Og da var alle stjerner tent
Det lovet godt for fremtidsferden
Det var et tegn av skjebnen sendt
Og sommernatten var så stille
Men både trær og blomster små
De stod og hvisket om den lille
Som i sin lyse vugge lå

Tekst og musikk: Friman-Clasen (Norsk Musikkforlag)

Fra CD'en: Hanne Krogh: "Sanger fra barnas skattkammer"

Innhold

INNHold	8
1. INNLEDNING	11
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV OPPGAVE	11
1.2 UNDERSØKELSENS FORMÅL OG PROBLEMSTILLING	14
PROBLEMSTILLINGEN BLIR DERMED SOM FØLGER:	14
1.3 OPPGAVENS OPPBYGNING	15
2. TEORETISK BAKGRUNN	16
2.1 FAMILIEBEGREPET	19
2.1.1 <i>Hva er en familie?</i>	19
2.1.2 <i>Adoptivfamilien</i>	22
2.2 TILKNYTNING	23
2.2.1 <i>Hva er tilknytning?</i>	23
2.2.2 <i>Betydningen av å ha utviklet tilknytning</i>	25
2.2.3 <i>Tilknytning hos det adopterte barnet</i>	26
2.3 SAMSPILL	28
2.3.1 <i>Hva er samspill?</i>	28
2.3.2 <i>Samspill i adoptivfamilien</i>	31
3. FORSKNINGSPROSESSEN	40
3.1 VALG AV FORSKNINGSTILNÆRMING OG METODE	40
3.2 UTVALG	41
3.2.1 <i>Opplysninger om utvalget</i>	44
3.3 DET SEMISTRUKTURERTE FORSKNINGSENTREVJU	46

3.3.1	<i>Utarbeidelse av intervjuguide</i>	46
3.3.2	<i>Gjennomføring av intervjuene</i>	48
3.3.3	<i>Transkribering av intervjuene</i>	52
3.4	ANALYSE AV DATA	53
3.4.1	<i>Grounded theory</i>	53
3.4.2	<i>Analyseprosessen</i>	55
3.5	VURDERING AV RELIABILITET OG VALIDITET	57
3.6	ETISKE OVERVEIELSER	60
3.7	EGEN FORSKERROLLE	61
4.	PRESENTASJON OG ANALYSE AV DATA	63
4.1	ADOPTIVFAMILIEN	64
4.1.1	<i>Å vente på barnet</i>	64
	65
4.1.2	<i>Møtet mellom barn og foreldre</i>	68
4.1.3	<i>Personlighet og kjemi mellom barn og foreldre</i>	76
4.1.4	<i>Den første tiden sammen</i>	77
4.1.5	<i>Utfordringer ved barnet</i>	80
4.1.6	<i>Utfordringer ved foreldrerollen</i>	83
	85
4.2	FORELDRENES TANKER RUNDT BEGREPENE FORBEREDELSE OG FOREBYGGING	86
4.2.1	<i>Før hentereisen</i>	88
4.2.2	<i>Under hentereisen</i>	92
4.2.3	<i>Etter hjemkomsten</i>	93
4.3	FORELDRENES EGET FORHOLD TIL ADOPSJON OG ANDRES HOLDNINGER	99

4.3.1	<i>Tanker om å være en annerledes familie</i>	101
5.	DRØFTING OG OPPSUMMERING	108
5.1	Å VÆRE ANNERLEDES KONTRA DET Å IKKE SKILLE SEG UT.....	112
5.2	VÆRE EN VANLIG FAMILIE KONTRA DET Å VÆRE EN ANNERLEDES FAMILIE.....	114
5.3	ADOPTIVFORELDRENE EGET FORHOLD TIL DET Å HA ADOPTERT BARN.....	117
5.4	HOLDNINGER I SAMFUNNET.....	119
5.5	AVSLUTTENDE KOMMENTARER.....	122
	LITTERATURLISTE	124
	VEDLEGG 1.....	126
	VEDLEGG 2.....	129
	VEDLEGG 3.....	132

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for valg av oppgave

Det er en stor utfordring å ta fatt på en hovedoppgave innenfor feltet spesialpedagogikk. Mine tanker rundt denne utfordringen, er at jeg skal leve med denne oppgaven gjennom et helt år og dette virker i første omgang overveldende.

Hva jeg skal skrive om, er det første valget jeg må ta stilling til. Edvard Befring sa på en forelesning tidlig høsten 2002 at noe av det viktigste vi skulle bruke tid på ved starten av hovedoppgavens arbeid, var å finne et tema – og forskningsfelt som kunne fange og holde på vår interesse gjennom flere måneder. Dette hørtes rimelig og ganske fornuftig ut, men vi ble likevel stilt overfor en rekke valg. Det jeg skulle velge å skrive om, måtte først og fremst vekke personlig interesse slik at jeg ville klare å ”leve” med temaet i en lengre periode. I tillegg var det viktig for meg å skrive om et tema som både klarte å fange andres oppmerksomhet og samtidig kunne bringe ny kunnskap ut til fagfolk man møter i yrkessammenheng og i det personlige livet.

Jeg har bakgrunn som førskolelærer og dermed er førskolebarns utvikling, samt møte med foreldre og deres tanker rundt barnas utvikling og hverdag, noe som ligger mitt hjerte nært. Samtalene med foreldrene jeg har møtt i arbeidssammenheng har handlet mye om forebygging – det vil si hvordan vi sammen skulle legge til rette for mestring og dermed hjelpe både barn og foreldre i en utfordrende situasjon. Jeg har som førskolelærer i tillegg også hatt noen tanker om at dersom man setter inn tiltak tidlig, så kan man redusere grad av vansker på et senere tidspunkt. Forebygging synes jeg også skiller seg ut som et tema å konsentrere seg om innenfor spesialpedagogikken.

Spørsmålet ble da både hva jeg skulle knytte forebygging opp mot og hvordan jeg skulle gå frem for å få tak i mest mulig kunnskap?

Da beveget jeg meg raskt mot mitt største interessefelt de siste to årene, nemlig adopsjonsfeltet. Som adoptivmor in spe er jeg svært interessert i all litteratur og forskning som handler om temaet, siden jeg og min mann selv er midt i adopsjonsprosessen. Vår prosess er ventet avsluttet tidlig sommeren 2004 når vi drar til Etiopia for å hente vår lille sønn eller datter. Det er derfor et naturlig valg å knytte forebygging opp mot adopsjonsfeltet. Mye av litteraturen rundt det å adoptere handler nettopp om forebygging og hva foreldrene kan forvente seg når de adopterer barn.

I litteraturen som omhandler adopsjon er det beskrevet flere utfordringer man kan møte som adoptivforeldre. Det kommer likevel ikke så godt frem hva man kan gjøre for å være mer forberedt. I tillegg synes jeg at det er lite skrevet om hvordan foreldrene kan håndtere utfordringene de opplever. Det er her jeg synes at min oppgave kom inn.

Som den observante leser har lagt merke til, så åpner denne oppgaven med en sangtekst; sangen om "Lykkeliten". Denne sangen har fulgt meg gjennom livet hittil, og symboliserer nå i voksen alder de tankene jeg selv har hatt gjennom en lang prosess mot å få barn. Dette er tanker om hvem det lille barnet er, hvordan vårt nye liv sammen vil utvikle seg, og ikke minst alle utfordringene som ligger i utøvelsen av foreldrerollen. Jeg tror dette er tanker jeg deler med alle som venter barn, og ikke minst med foreldre til adopterte barn, som får barn på en annen måte enn den biologisk, forventede måten. Oppgavens intervjuundersøkelse vil trolig gjenspeile disse tankene når jeg under intervjuene fokuserer på familiens hverdag, utfordringer som adoptivforeldre, samt foreldrenes tanker om fremtiden.

Jeg ønsker med andre ord å snakke med foreldrene selv, om hvordan de opplever sin egen hverdag og situasjon. I tillegg ønsker jeg å ha fokus på både nåtid og fremtid. Da kan vi i intervjuene reflektere rundt foreldrenes prioriteringer og hva disse prioriteringene kan ha å si for barnets utvikling og familiens felles fremtid. Siden jeg er interessert i å få tak i foreldrenes egne beskrivelser velger jeg å gjøre en kvalitativ oppgave der jeg intervjuer foreldre til utenlandsadopterte barn og hvor fokuset blir

lagt på hverdagen og utfordringer som ligger der, samt hvilke tanker de har om fremtiden.

Dette blir med andre ord en gylden anledning til å kombinere mine interessefelt i en og samme oppgave.

1.2 Undersøkelsens formål og problemstilling

Formålet med undersøkelsen min blir å få bredere kunnskap om hvordan adoptivforeldre opplever sin hverdag og hvilke dimensjoner de ser som mer utfordrende med tanke på fremtiden.

Foreldrene er valgt til å fortelle, og ikke barna da jeg ønsker å få tak i tanker om både nåtid og fremtid og der antar jeg at dette kan foreldre som informanter bidra med. Jeg antar også på forhånd at foreldrene selv vil bidra med eksempler på hvilke områder de opplever som mer utfordrende enn andre foreldre.

Jeg ønsker med andre ord å få nærmere kjennskap til adoptivforeldres hverdag og deres tanker om fremtiden. Intervjuene gjennomføres med adoptivforeldre til barn i førskolealder nettopp for å fange dette aspektet. Det er også her jeg antar at tanker og opplevelser knyttet til forebygging kan komme frem. I og med at jeg gjennom intervjuene ønsker å få et innblikk i familiens hverdag, er det også av interesse for meg å få tak i hva familiens samspill har å si. Av den grunn har jeg inkludert samspill i oppgavens problemstilling.

Problemstillingen blir dermed som følger:

Hvilke dimensjoner opplever adoptivforeldre som utfordrende for samspillet i en adoptivfamilie?

For at strukturen og oversikten skal bevares gjennom hele oppgaven, blir det fokusert på følgende forskningsspørsmål:

- Hva karakteriserer adoptivfamilien?
- Hvor sentrale er begrepene forberedelse og forebygging i adoptivfamiliens hverdag?
- Hvilke tanker har foreldrene om fremtiden?

1.3 Oppgavens oppbygning

I kapittel 2 vil det bli gitt en kort redegjørelse for den prosessen alle som ønsker å bli adoptivforeldre, må igjennom. Videre i dette kapitlet vil jeg trekke frem teori som jeg finner relevant for å kunne belyse temaet for oppgaven.

I kapittel 3 gir jeg en redegjørelse for valg av metode og forskningsprosessen for øvrig. I tillegg blir reliabilitet, validitet, etiske overveielser og egen forskerrolle diskutert. I kapittel 4 presenteres tanker og refleksjoner fra intervjuundersøkelsen, der datamaterialet også blir nærmere analysert. I kapittel 5 trekker jeg frem sentrale funn i undersøkelsen og drøfter dem, og vil her komme med noen avsluttende betraktninger.

2. TEORETISK BAKGRUNN

Jeg vil innledningsvis gi en nærmere gjennomgang av adopsjonsprosessen som alle fremtidige adoptivforeldre må igjennom. En slik gjennomgang kan gi et innblikk i saksgang og hva ventetiden kan innebære for de som er involvert i den. Å gjennomføre en adopsjon fra første til siste ”trinn” medfører refleksjoner og å kunne håndtere diverse tålmodighetsprøvelser underveis i prosessen.

Videre i dette kapittelet vil jeg komme inn på sentrale områder som har betydning for adoptivforeldrene i hverdagen.

Vonheim (2002) har skrevet en hovedoppgave som handler om foreldrerollen og foreldrekompetanse i familier med utenlandsadopterte barn. Jeg vil derfor ikke komme inn på disse områdene som hun har beskrevet, men legge hovedvekten på samspill og tilknytning i adoptivfamilien. Det vil i denne sammenheng være nødvendig å se nærmere på hva adopsjon handler om og hva man legger i begrepet å tilhøre en familie. I tillegg vil jeg gi en beskrivelse av sentrale utfordringer som adoptivforeldre kan oppleve.

Det er viktig for meg å ha fokus på det som fungerer og virker meningsfullt. Hva dette meningsfulle er, vil naturlig variere alt etter type person man er og hvilken innstilling til livet man har, noe som jeg håper vil gjenspeiles i intervjuene jeg har foretatt. Det som gir mening for et foreldrepar, det være seg hvordan de innretter sitt familieliv eller hvordan de fokuserer rundt utfordringer de støter på, er kanskje ikke det et annet foreldrepar har fokus på. Situasjonen i seg selv og tanken på barnet og foreldrenes beste er, slik jeg ser det, likevel to sentrale ”rettesnorer” for familiene.

De parene som bestemmer seg for å adoptere har som regel vært igjennom en lang rekke prøvelser før de treffer beslutningen om adopsjon som en løsning for dem. Paret kan ha bak seg flere mislykkede forsøk på å bli gravid, både ved forsøk på naturlig måte eller ved at de har vært igjennom kunstig befruktning. De er med andre ord grundig undersøkt hos lege, og har dermed mest sannsynlig fått bekreftet at de

ikke kan få barn. En slik beskjed blir gjerne møtt med stor skuffelse, og fremtidsplaner som er lagt må man enten endre eller i verste fall droppe. Adopsjon kan for mange være et reelt og naturlig alternativ, mens andre kan ha behov for å bruke tid på å tenke adopsjon som en løsning som kan passe for dem.

Adopsjon innebærer å ta til seg et barn og oppdra det som sitt eget, og dette kan for mange være en fremmed tanke i starten. Tanker om videreføring av gener, hva den øvrige familien vil synes og hvordan det vil være å oppdra et barn som skiller seg ut, er tanker som har behov for å modnes før man starter på en lang og tidkrevende adopsjonsprosess. Det er av stor betydning at adopsjon ikke blir sett på som et ”nest-best” alternativ. De parene som går inn i en tenkeprosess der flere aspekter reflekteres over, synes å komme til den konklusjon at adopsjon er et riktig alternativ. Siden adopsjonsprosessen gjennomsnittlig tar to år, er det vesentlig at paret sammen vurderer og reflekterer over hva det å ha et adoptert barn vil bety for dem, ikke bare i nåtiden, men også hvordan det vil bli i fremtiden etter hvert som barnet vokser opp og blir både ungdom og voksen. Spørsmålet som må stilles er om det senere i livet vil være like naturlig å forholde seg til å ha et barn som skiller seg utseendemessig fra en selv. De fleste barn som adopteres til Norge kommer fra andre deler av verden, med et utseende som skiller seg vesentlig fra vårt nordiske, og av den grunn er dette spørsmålet relevant å ta hensyn til for vordende adoptivforeldre.

Det er tre foreninger i Norge som arbeider med adopsjon: Adopsjonsforum, Inor-Adopt og Verdens barn. Foreningene gir grundig veiledning i hvordan man skal gå frem og beskriver hvilke krav som stilles til foreldrene i de forskjellige landene. De gir også informasjon om hvilke aldersgrenser de ulike landene opererer med. I tillegg kan foreningene informere om hvilke erfaringer de har med adopsjoner fra ulike land.

En adopsjonsprosess har ulike trinn på veien mot å få barn. (Foreldre og barn, 6.utgave, 2001). Det første skrittet etter å ha bestemt seg for forening er å kontakte det lokale sosialkontoret eller barnevernstjenesten der man bor. Her får man tak i søknadsskjema og mottar opplysninger om hva slags dokumentasjon som kreves. Hvem som kan adoptere varierer fra land til land, men et krav som er felles synes å

være at paret må være gift. I noen land teller man med antall år man har bodd sammen, men denne måten å regne på er ikke lik for alle land. Alderen på den fremtidige mor og far kan også legge noen begrensninger, men dette må man sjekke opp før man velger land. Eksempler på dokumentasjon kan være fødselsattester, vielsesattest og diverse legeattester. Det kan være at attestene må fremvises flere ganger alt etter hva giverlandets krav er. Når man er i kontakt med sosialkontoret eller barnevernstjenesten avtales det tidspunkt for rapportskriving og eventuelle hjemmebesøk. Her er det ulik praksis fra kontor til kontor og fra kommune til kommune. Noen kontor/kommuner ønsker å ha flere møter med hver av søkerne, i tillegg til møter med søkerne sammen. Det å ha hjemmebesøk for å vise frem hvordan man har det, er også noe som vektlegges ulikt. Hjemmebesøk kan skape en annen ro og atmosfære under intervjuene, men man kan likevel få vite mye om hjemmet og forhold der, selv om man også snakker med søkerne på kontoret til saksbehandler.

Det neste trinnet er å sende papirer og søknad videre til BUFA. (Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen). Her skal søknaden vurderes, godkjennes eller avvises. De fleste søknadene går igjennom og blir godkjent, selv om det ved enkelte av dem kan være nødvendig å kreve tilleggsinformasjon. Fra januar 2004 er Norge delt inn i fem regioner. Dette har noe å si for hvem som har ansvaret for å følge opp saken og godkjenne søknaden. Saksbehandlingstiden for søknaden varierer, men ligger i gjennomsnitt på ca tre-fire måneder. Den kan også vare lenger, spesielt hvis det er mange søknader en periode eller dersom regionen behøver ytterligere opplysninger. Ved positivt utfall på søknaden får man et forhåndssamtykke, som betyr at søkerne er godkjent i Norge for adopsjon fra det aktuelle landet. Fra foreningen får man nå beskjed om å samle inn nye dokumenter. Mengden dokumenter varierer fra land til land. Når alt er samlet inn og oversettelser er gjort, sendes søknaden til det aktuelle landet. Nå starter den virkelige ventetiden. Som nevnt lenger oppe tar en gjennomsnittlig adopsjonsprosess ca i underkant av to år. Dette er lang tid, der tålmodighet får en ny dimensjon og hvor man kan ha ulike oppturer og nedturer underveis i prosessen. Det hjelper å vite at flere er i samme situasjon og det er i denne tiden flere par velger å gå på foreldreforberedende kurs, både for å lære om adopsjon,

for å diskutere/ reflektere rundt ulike sider ved det å ha et adoptert barn, samt for å treffe andre i prosessen.

Det nest siste trinnet er å få beskjed om at giverlandet har matchet paret med et barn. Dette er en av hovedintensjonene. Det er ikke foreldrene som skal få barn, men barnet som skal få nye foreldre. Dette markerer starten på den siste ventetiden, nemlig venting på reisebeskjed. Tiden fra beskjed til reise kan være både kort og lang, noe som vil medføre at det kan ta fra uker til måneder før man endelig kan møte barnet. Selve hentereisen markerer avslutningen på en lang prosess, men samtidig starten på et nytt liv sammen som familie.

2.1 Familiebegrepet

2.1.1 Hva er en familie?

Begrepet "familie" etterfølges av en rekke assosiasjoner. Assosiasjonene er gjerne påvirket av forhold knyttet til personen og som gjenspeiles i tanker og følelser som uttrykkes. På denne måten vil hver enkelt av oss ha våre personlige assosiasjoner. Jeg tror likevel at mange nok vil dele følgende assosiasjonene med meg. Når jeg tenker på familie som begrep får jeg assosiasjoner knyttet til nøkkelord som ansvar, relasjoner, omsorg, samarbeid, tillit, nærhet, samspill, oppdragelse, empati, tilknytning, opplevelser og røtter. Listen er ikke uttømmelig; andre vil kanskje legge til andre begreper som er sentrale for nettopp dem. Det man vektlegger betydning tror jeg kan forandre seg etter hvilken livsfase man er i. Når man er i tenårene vektlegger gjerne tenåringen andre forhold ved familie, enn dersom en person har vært alene uten en partner en stund og ønsker å treffe en å dele livet med.

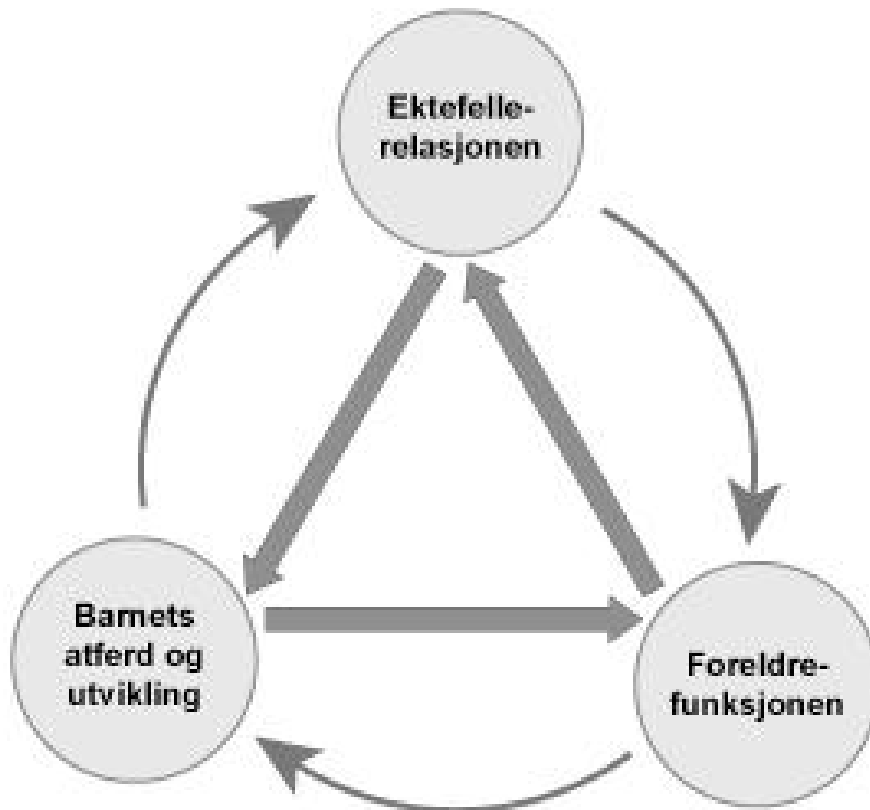
Hvilken betydning man tillegger familiebegrepet vil også variere alt etter samfunnsendringer. Vektleggingen som samfunnet har ved økt fokus på spesialisering og deltakelse i yrkeslivet bidrar også til endrede krav, både til fars - og morsrollen. Disse kravene virker inn også på et parforhold (Andenæs, 1996). For å

holde oss i vår tidsalder, så ser vi endringer som for eksempel at begge foreldrene arbeider. Begge ønsker å gjøre karriere, og kan dermed velge å utsette en eventuell barnefødsel. Dette bidrar til økt alder ved førstegangsfødsel, noe som igjen kan være en medvirkende årsak til at et par senere kan få vansker med å få barn. Det er en kjensgjerning at jo eldre kvinnen er, jo vanskeligere kan det være å bli gravid. Dette kan utvikle seg til å bli en negativ sirkel, der fokuset er rettet mot å bli gravid, og der dette ikke skjer. Selv om paret forsøker å holde sine egne forventninger i sjakk, kan det være vanskeligere å stå i mot forventninger om at "barn hører livet til". Disse forventninger bidrar både venner, øvrig familie og til dels samfunnet til at blir opprettholdt.

For mange er familiebegrepet sterkt forbundet med det å ha barn. Barn kan dermed bli en viktig dimensjon når man snakker om en persons sosiale identitet. Når man møter en annen person første gang er ofte de første spørsmålene som følger: "Hva heter du, hva arbeider du med og har du barn?" Gjennom slike spørsmål blir familiebegrepet, slik jeg ser det, ytterligere forankret i vårt samfunn og sterkt knyttet opp til å ha barn eller ikke. Ved å stille disse spørsmålene bidrar man til å tillegge en person verdi og en identitet ut i fra om man har barn eller ikke. Dette er noe som også Howell (2001) trekker frem er med på å omgjøre et parforhold til en familie.

Med bakgrunn i disse betraktningene får mange par barn, og blir dermed i egne og i andres øyne en familie. Det finnes etter hvert ulike varianter av hva man kan kalle en familie. Variasjonene er mange og jeg vil ikke i denne sammenheng gå videre inn på dem, men velger å ha kjernefamilien som eksempel. Med kjernefamilien tenker jeg på en familie bestående av to voksne og et eller to barn. Jeg ønsker å se nærmere på familien, med utgangspunkt i en modell.

Jay Belsky har skissert en modell, som Evenshaug og Hallen (2001) refererer til. Modellen er laget som en trekant der barnet er plassert i "spissen" og hvor hver av foreldrene er plassert nede.(fig. 1)

Figur 1: Skjematisk framstilling av Balskys modell (etter Balsky 1981, Balsky m.fl 1984)

I tillegg er det tegnet inn piler på hver av sidene i trekanten. Pilene peker i begge retninger og viser det gjensidige forholdet og påvirkningen mellom de ulike familiemedlemmene. Slik jeg forstår denne modellen, vil det som en av partene gjør, påvirke både handlinger og relasjoner til de to andre som inngår i triangelet. I tillegg må familien også forholde seg til relasjoner og handlinger som andre familiemedlemmer og venner bidrar med. Dette vil igjen påvirke familien ytterligere. På en måte kan man tolke denne modellen som et eksempel på et økosystem der alt henger sammen og har gjensidig påvirkning. Jeg har ikke tenkt å gå nærmere inn på systemisk tenkning, men bare poengtere at, slik jeg ser det, vil denne gjensidigheten virke inn på familiens samspill i stadig nye situasjoner og relasjoner familien har med andre i sitt nettverk, og naturligvis det samspillet de har seg i mellom.

2.1.2 Adoptivfamilien

Adopsjon er en annen måte å bli foreldre på, men likevel med mange paralleller til det å få barn på biologisk måte. Utgangspunktet er kanskje at paret ikke kan få egne barn og dermed velger en alternativ måte å få barn på. Par har, som andre par, drømmer om familieliv. De har med andre ord de samme tanker og følelser knyttet til ønsket om å bli foreldre. Stern (2000) intervjuer i boken ” En mor blir til” flere personer om hvilke tanker og følelser de har når de tenker på mors- og farsfølelsen de opplever. Informantene skildrer her ulike følelser de har hatt både før, under og etter fødsel. Dette er følelser som både handler om forholdet til den andre parten, og til hvordan det vil bli å være en familie. I tillegg trekker informantene frem forhold som omhandler barnet. Stern (2000) har i denne boken fokus på par som blir foreldre på naturlig måte, og har dermed ikke intervjuet par som skal bli foreldre gjennom adopsjon. Jeg tror likevel at det som blir skildret i boken også er gjeldende for adoptivforeldre. Slik jeg ser det er det de samme tankene og følelsene som blir berørt, blant annet hvem barnet er, hvordan det blir å være foreldre, hvordan fremtiden ser ut og hvordan de kan gjøre sitt beste for at barnet og foreldrene skal ha det bra sammen.

Disse tankene kan ta en litt annen form hos adoptivforeldre i og med at deres prosess for å bli foreldre skiller seg fra andres svangerskap på et vesentlig punkt.

Adopsjonsprosessen tar i gjennomsnitt dobbelt så lang tid som et vanlig svangerskap. Det er vanlig å regne ca 1 ½ - 2 år fra man starter prosessen og til barnet er kommet hjem. Dette varierer alt etter hvilket land man adopterer fra. Ventetiden, uavhengig av om man venter på et adoptivbarn eller et biologisk barn, reiser mange spørsmål. For adoptivforeldre vil imidlertid disse spørsmålene inneholde en ekstra dimensjon som må tas hensyn til. Hvordan barnet har hatt det den første tiden i giverlandet og hvorvidt barnet vil få vansker med å komme til et nytt land blir spesielt relevant for disse foreldrene. Foreldrene kan ha tanker om barnets savn og tap og om hvordan barnet vil klare seg i fremtiden i et land der barnet vil skille seg ut utseendemessig.

Dette skriver blant andre Brodzinsky (1996) om. Refleksjonene som foreldrene gjør seg kan påvirke det videre samspillet i familien. Jeg vil imidlertid komme tilbake til mer om samspillet i adoptivfamilien under et eget punkt senere i denne delen. Jeg vil her avslutningsvis trekke frem at i og med foreldrene venter så lenge på å få barnet til seg, så er det en viss fare for at foreldrene kan oppdra barnet på en slik måte at de skaper avhengighet og opptrer overbeskyttende overfor barnet, uten at dette var noe de i utgangspunktet ønsket (Brodzinsky, 1996). Dette vil jeg komme mer tilbake til fordi, slik jeg ser det, så henger dette sammen med å bygge opp og stimulere tilknytning og det å få i gang samspillsprosesser i adoptivfamilien.

Grunnlaget for et godt samspill er at partene føler at de hører sammen, kan stole på hverandre og gi hverandre støtte, hjelp og motivasjon når det er behov for det. Jeg finner det derfor naturlig å se nærmere på begrepet tilknytning og ha fokus på hva tilknytning innebærer og hvorfor det er så viktig.

2.2 Tilknytning

2.2.1 Hva er tilknytning?

Gjennom historien har forholdet mellom barn og foreldre vært gjenstand for diskusjoner. Historisk har man gått fra å behandle barn som små voksne som man forventet skulle bidra i de daglige aktivitetene som ofte innebar lange arbeidsdager, til langsomt å bevege seg mot å fokusere mer på hva det vil si å være barn. Her tenker jeg på at barndommen som egen fase i livet er blitt mer belyst. Sammen med dette tok forholdet mellom barn og foreldre også en vending, og i vår tid er det en forståelse for at barn har sin egenart som vi som foreldre og nære andre forsøker å bevare gjennom å gi omsorg og nærhet ut fra barnets behov. Det er her jeg synes begrepet tilknytning passer inn. Allerede Platon som gammel filosof hadde noen tanker om at dersom barn ble tilstrekkelig vugget i sengen, så hadde det en positiv effekt på barnets utvikling (Santrock, 1997). Nå var Platon riktignok fokusert på at barnet skulle utvikle seg til å bli gode atleter (han levde tross alt i det gamle Hellas), men

han hadde tilsynelatende likevel noen tanker om at det å være nær barnet var noe som hadde effekt på sikt.

Den personen som er mest naturlig å trekke frem i forbindelse med tilknytning er John Bowlby. Han definerer tilknytning til å handle om forholdet mellom to personer og det spesielle emosjonelle båndet dem imellom (Rye, 1998).

Bowlby har studert barns utvikling i mange år og har hatt fokus på hvordan barn takler separasjon fra nære voksne, hvordan tilknytning utvikles og videre om barns emosjonelle utvikling. I denne forbindelse skrev han en triologi om tilknytning der han også fokuserte på barns tap av omsorgspersoner (Smith, 2002). Bowlby nærmet seg denne problematikken med en helt annen tilnæringsmåte enn for eksempel Freud i sin tid gjorde. Bowlby var opptatt av å få beskrevet atferdsmønstre hos små barn slik at han ut fra disse mønstrene kunne undersøke hvorvidt det var mulig å se de ulike atferdsmønstre igjen hos barna på senere alderstrinn. I stedet for å ha fokus på et klinisk problem, som var psykoanalysens fremgangsmåte, så fant Bowlby det mer hensiktsmessig å se på hvordan hendelser tidlig i livet virket sammen for eventuell forstyrrelse i atferdsmønstre mellom barn og foreldre senere i livet. Han inkluderte på denne måten også barn som ble atskilt fra sine primære tilknytningspersoner og barn som vokste opp med foreldre som var lite emosjonelt tilgjengelige (Smith, 2002).

Det å ha tilknytning til en annen person er også en tosidig prosess. Barnet må på sin side ha evne til å knytte seg til en annen person og det må kunne kommunisere. Kommunikasjonen kan være av ulik art, som for eksempel smil, gråt, klynging og å kunne følge en person med blikket (Rye, 1998). Dette er alle initiativ på å opprette kontakt med et annet menneske. Denne andre personen må på sin side kunne ta i mot barnets signaler for å etablere kontakten og dette er dermed den spede begynnelsen på en tilknytningsprosess. Bowlby bruker begrepet *attachment* om barnets tilknytning til omsorgsgiveren, mens begrepet *bonding* blir av Klaus og Kennel i 1982 brukt om omsorgsgiverens tilknytning til barnet (Rye, 1998)

2.2.2 Betydningen av å ha utviklet tilknytning

Tilknytningsprosessen starter allerede i svangerskapsperioden der mor snakker til babyen sin, stryker seg over magen og føler nærhet til barnet. Denne prosessen er far i de senere årene blitt mer deltagende i. Det er gjennom denne første kontakten og barnets signaler etter fødselen som danner de første spirene til et gjensidig forhold og en utvikling av kontakt, sosialt samspill og læring (Rackstang Eck og Rognhaug, 1996). Barnet blir sett og blir imøtekommet på sine fysiske, psykiske og sosiale behov, noe som er med på å danne en grunnleggende tillit.

Dette begrepet kommer fra Eriksson, som i utgangspunktet var psykoanalytiker. I stedet for å ha fokus på den psykoseksuelle utviklingen som Freud var mest opptatt av, utviklet Eriksson en teori som omhandlet barnets psykososiale utvikling. Han så på livet som en livslang læring, noe som nedfeller seg i hans teori som er delt inn i 8 stadier, fra fødselen til alderdommen (Santrock, 1997). For at barnet skal utvikle grunnleggende tillitt må barnet få tilfredsstilt fysiske og primære behov av en nær og varm omsorgsperson. Da vil barnet få en opplevelse av å bli møtt på sine behov og vil da ta del i videre sosialt samspill med denne andre personen. Hvis barnet opplever det motsatte, kan det bidra til at barnet i møte med andre ikke vil stole på at det vil bli møtt på sine behov, noe som kan føre til en uheldig utvikling videre, både sosialt og emosjonelt. Denne utviklingen kan skje ved at omsorgspersonen ikke ser hva barnet har behov for, men heller handler ut fra sine behov. Da mistes den gjensidigheten som er en forutsetning for at tilknytningsprosessen skal fortsette. Barnet vil da bære med seg en opplevd mistillit til andre mennesker, at en eller flere av omsorgspersonene ikke har sett barnets og dets behov. Det er dette som ligger i Erikssons første stadium som kan være nyttig å ha med i tankene når man snakker om tilknytning.

Oppsummert kan vi slå fast at det å ha en trygg og god tilknytning er et uttrykk for at barnet og omsorgsgiveren har etablert en gjensidig kontakt som bidrar til ytterligere utvikling av sosialt samspill mellom de to. De har med andre ord startet oppbygging og utvikling av et tilknytningsbånd. Dette båndet vil variere og ta videre form etter

hvert som årene går, men disse første måneder og år er spesielt viktige for at barnet skal oppleve nærhet, varme og omsorg fra andre (Rye, 1998).

2.2.3 Tilknytning hos det adopterte barnet

Dette som jeg hittil har trukket frem vil være gjeldende for alle barn, om de er adopterte eller ikke. I alle land kan det virke som at barn går igjennom den samme utviklingen som innebærer å knytte seg til andre og etablere en arena for kontakt og sosialt samspill. Hva som av foreldrene blir oppfattet som essensielt og viktig for barnets videre utvikling vil likevel være avhengig av kultur og tradisjoner som landet bygger på.

Adopsjon innebærer som nevnt tidligere å ta til seg et barn og oppdra det som sitt eget. I praksis betyr dette at en annen kvinne må føde et barn, som etter en kortere eller lengre periode, en annen person overtar omsorgen for. Det er ikke vanskelig å tenke seg at barnet kan få vansker ved overgangen til nye foreldre. Ofte har barnet startet en tilknytningsprosess som det får et brudd i. Kimen til mistillit kan være sådd allerede når barnet blir forlatt og overlatt til andre. Dette er noe Sætersdal og Dalen (1999) trekker frem. De snakker om en traumatisk start på livet, noe som mange adoptert barn har. På den andre siden er det slett ikke sikkert at barnet har fått anledning til å danne tilknytningsbånd slik det er ønskelig, fordi det er blitt forlatt tidlig. Barnet har opplevd separasjon, et skifte i omgivelsene som de bærer med seg til møtet med nye foreldre. Noen adopterte barn har flere separasjoner bak seg som kan gjøre det ytterligere vanskelig å skulle etablere nye bånd. Adoptivforeldrene på sin side kan få vansker ved omsorgsovertakelsen, fordi de er klar over at de tar i mot et barn der de som oftest ikke vet så mye om hva barnet har opplevd før det kom til dem. Dette kan være vanskelig å forholde seg til. De kan ha et ønske om å få vite mest mulig om bakgrunnen til barnet; et ønske som kan være vanskelig å innfri på grunn av manglende opplysninger fra giverlandet. Det kan også her være nyttig å være klar over at mange adopterte barn er forsinket i sin utvikling både emosjonelt og kognitivt, noe som også kan være utfordrende for foreldrene å forholde seg til.

Sætersdal og Dalen (1999) kaller dette å være i utakt psykologisk. De nevner i tillegg at også biologisk kan adopterte barn være i fysisk utakt da adopterte barn når puberteten tidligere, gjerne allerede i 9-10 -årsalderen.

Det er på dette grunnlaget at foreldre og det adopterte barnet møter hverandre og skal starte sin tilknytning og legge til rette for det videre samspillet dem i mellom.

Sætersdal og Dalen (1999) bruker også uttrykket ”valgt og vraket” i boken deres. Det handler om at barnet må i sin utvikling og oppvekst sammen med adoptivforeldrene forholde seg til at det både har blitt ”vraket” av sine biologiske foreldre, men på samme tid blitt ”valgt” av sine nye foreldre. Dette kan bli en utfordring for samspillet i familien videre dersom medlemmene i familien ikke er åpne nok og anerkjenner den dobbelheten som ligger i dette uttrykket.

Brodzinsky (1996) poengterer at det er sjeldent at man ser forskjeller i kontakt og samspill i familier der det er adopterte barn og der det ikke er adopterte barn de første par årene, men at det likevel er av stor betydning å være klar over at det ligger en forskjell der. Forskjellen kan komme til syne senere i livet, kanskje spesielt dersom vansker blir mer fremtredende.

Brodzinsky trekker frem forskning som beskriver spedbarnets tilknytning til nær omsorgsperson, som oftest mor. I faglitteraturen kan det se ut som om denne tilknytningen har avgjørende betydning i barnets videre utvikling. Han viser også til forskning der man har sett på om det er forskjeller å spore mellom hvordan adopterte og ikke-adopterte barn opplever det mye omtalte studiet til Mary Ainsworth, der man ser på barns atferd etter at de har vært atskilt fra deres mødre. Det viste seg at det ikke var store forskjeller mellom de to gruppene (Brodzinsky, 1996). Den forskjellen de oppdaget var i forhold til adopterte barn som var eldre enn 6 måneder ved ankomst. Disse barna hadde allerede etablert tilknytning til en omsorgsgiver og hadde da opplevd brudd og separasjon. Dette medførte en følelse av tap i tillegg til atferdsmessig ubalanse. Denne ubalansen kunne gi seg utslag i andre måter for barnet å forholde seg til sine nye foreldre på. Barnet kunne reagere med enten å klamre seg

til foreldrene eller det kunne for en kortere eller lengre periode avvise dem. Dette blir igjen en av utfordringene som foreldrene sammen med barnet må hankses med.

Bowlby (Smith, 2002) poengterer at barn kan ha tilknytningsforhold til flere personer i sitt nettverk. Dette kan for eksempel være besteforeldre eller eldre søsken. Han hevder likevel videre at dersom barnet blir separert fra sin hovedtilknytningsperson vil det hjelpe barnet lite at det har andre personer å henvende seg til. Den personen som har blitt borte har betydd så mye for barnet på det emosjonelle planet at barnet kan ha vansker med å knytte seg til en ny hovedtilknytningsperson. Kagan (Santrock, 1997) ser imidlertid annerledes enn Bowlby på dette punktet. Han hevder på sin side at barn, spesielt spedbarn, er svært resilient og tilpasningsdyktige. Barna kan dermed i følge Kagan klarer seg bra selv om det skjer ett eller flere skifter av omsorgsgivere. Han peker likevel på at genetik og temperament kan spille en stor rolle. Barnet kan ha arvet en lav toleranse for stress, noe som kan gjøre at det får vansker med å komme overens med foreldrene i den nye familien. Barnets temperament kan med andre ord være noe man må ta hensyn til når vi nå ser nærmere på adoptivfamiliens samspill.

2.3 Samspill

2.3.1 Hva er samspill?

Barnets tidlige utvikling og det sosiale miljøet som det befinner seg i, er av vesentlig betydning for hvilke typer samspill barnet deltar i (Rackstang Eck og Rognhaug, 1996). Som nevnt tidligere har samfunnet endret seg i takt med tiden, noe som på sin side har endret krav og forventninger til familien. Hvordan familien velger å forholde seg til dette vil ha konsekvenser for det videre samspillet i familien. Dette er i tråd med oppfatningen til Belsky og hans modell av familiens indre liv, som jeg tidligere har referert til.

Etter hvert som spedbarn vokser til, økes og utvikles barnets evne til samspill og interaksjon med foreldre og andre nære personer. Allerede rett etter fødselen, men kanskje spesielt i forbindelse med ammesituasjonen, starter barnet og voksne sitt samspill. Lorentzen (1997) ser på samspill som en væremåte som utvikler seg gjennom deltakelse i stadig flere situasjoner sammen. Det blir etablert mønstre som etter hvert blir integrert i barnet og dermed gjentatt av barnet selv i nye samspillsituasjoner. Barnet får på denne måten erfaringer om hvilken rolle dets egen aktivitet spiller i samspillet, og det får erfaring med hva den andre personen bidrar med. Dette forutsetter at barn og voksne har gjensidig tilknytning til hverandre (Carling 1989). Barnet blir stimulert og oppfordret til å ta initiativ, oppøver turtakingsprinsippet, fanger den kontakten barnet signaliserer og etablerer en arena der både barn og voksen har felles fokus. Begge parter retter dermed felles oppmerksomhet mot for eksempel en aktivitet for at samspillet skal fungere. Barnets omsorgsperson må også bidra til utvidelse av aktiviteten, dele gleder sammen med barnet og ikke minst innta en positiv ledelse. Da vil barnet få erfaringer som det ønsker å spille videre på i nye samspillsituasjoner.

Får man i gang et samspill som fungerer som nevnt overfor kommer man inn en positiv sirkel og ønsker å delta i flere gode situasjoner. Det er imidlertid ikke vanskelig å forestille seg at samspillet kan bli skjevt eller innta en negativ vinkling. Det kan være at barnet eller omsorgspersonen i situasjonen for eksempel er trøtt eller ikke i humør. Denne kan for eksempel ha bekymringer knyttet til jobbsammenheng, noe som kan påvirke kontakten og samspillet. Fokus og utgangspunkt for samspill med barnet blir påvirket, noe som gjør at en negativ sirkel kan ha blitt etablert. Det kan være vanskelig å snu et samspill som har utviklet seg i negativ retning (Santrock, 1997).

Vansker i samspillet har også blitt nærmere belyst i annen litteratur. Drugli (1998) trekker også frem at dersom deltakerne i et samspill ikke har samme fokus og oppmerksomhet kan dette påvirke kvaliteten av samspillet. Startfasen av et samspill er i følge henne svært viktig. Carling (1989) fokuserer også på vansker i samspillet og

hevder at dette kan ha ulike årsaker. Vanskelighetene kan ha vært til stede allerede fra fødselen av der barn og voksne ikke er på ”bølgelengde”, og ikke klarer å etablere et godt samspill. Her kan tenkes at barn og foreldre for eksempel har ulikt temperament, noe som påvirker situasjonen. Vanskene kan også oppstå på et senere tidspunkt og kan da være avhengig av ytre forhold rundt familien eller at samspillmønstrene innad i familien endrer seg. Dette kan passe inn når jeg nå skal nærme meg hvordan samspillet i adoptivfamilien kan utvikle seg. Som alle vordende foreldre har adoptivforeldre forventninger til hvordan livet sammen med et barn vil bli. De har et bilde i tankene sine om hvordan barnet har utviklet seg og vil utvikle seg videre. Dette bildet kan bli innfridd eller forandret. Dersom bildet og virkeligheten ikke stemmer overens, kan det oppstå vansker for det videre samspillet mellom foreldre og barn (Carling, 1989).

Jeg vil avslutte dette punktet med et eksempel på et problem som foreldre til adopterte barn kan komme bort i, nemlig at barnet har tilknytningsvansker (Rackstang Eck og Rognhaug, 1996). En reaktiv tilknytningsforstyrrelse er en forstyrrelse som kan oppstå i det første leveåret. En utrygg tilknytning til omsorgsgiver i dette første året kan påvirke og gi store konsekvenser for barnets videre utvikling av personlighet og dets relasjoner til andre personer senere i livet. Dette er noe som kan være nyttig å være klar over for foreldre som adopterer. Barnet kan vise mangel på aldersadekvat interesse til å ta initiativ, virke engstelig eller utrygg og ikke la seg lett trøste, eller barnet kan virke udiskriminerende i sin kontakt med personer, og på den måten vise at det ikke har knyttet til seg en person som den primære omsorgsgiver. Foreldre til adopterte barn vil alle kunne oppleve i varierende grad at barnet viser tegn på at det har vansker med å knytte seg til nye primærvoksne. For de langt fleste er dette noe som går over etter en tilpasningsperiode der man tar hensyn til barnets behov. I de familier der tilknytningsvanskene vedvarer, kan det være nyttig å ta kontakt for råd og hjelp dersom dette føles nødvendig, da tilknytningsforstyrelsene ellers vil kunne prege familiens videre samspill.

2.3.2 Samspill i adoptivfamilien

Utgangspunktet for adoptivfamilien er at foreldrene får omsorg og ansvar for et barn som av ulike årsaker ikke kan vokse opp sammen med sine biologiske foreldre. Barnet får nye foreldre, men vil hele livet måtte forholde seg til at noen andre har brakt det til verden, og at det ligger en forhistorie av tap og separasjon som barnet må bære med seg. Denne kunnskapen deler barnet med både de biologiske foreldrene og adoptivforeldrene. Alle er de deltakere i det som kan kalles adopsjonstriangelet (Reitz 1992) eller adopsjonssirkelen som det er blitt kalt hos Rosenberg (1992). Sætersdal og Dalen (1999) kaller det mennesketriangelet og poengterer at det er mange kontraster å forholde seg til, samt mange følelser i sving, både hos de biologiske foreldrene, adoptivforeldrene og hos barnet.

I hverdagen generelt er ikke barnet nødvendigvis opptatt av å vite mest mulig om adopsjonen og hvem de biologiske foreldrene er, men spørsmål knyttet til opphav dukker opp ved jevne mellomrom i oppveksten. Spørsmålene kan handle om røtter og bakgrunn, noe som det kan være viktig for barnet å ha kjennskap til, for eksempel i puberteten, der tenåringen har tanker knyttet til identitet (Brodzinsky, 1996). Samtaler som omhandler disse spørsmålene er også noe adoptivforeldrene må forholde seg til, slik at de kan gi aldersadekvate svar til barnet. Man vet gjerne lite om de biologiske foreldrene, men man må her ta utgangspunkt i barnets spørsmål, undring, utviklings- og modningsnivå. Hvordan adoptivforeldrene velger å gjøre dette vil henge sammen med deres innstillinger, akseptering av å ha et adoptert barn og av hvordan samspillet sammen med barnet har utviklet seg. Har familien utviklet positive samspillmønstre kan det være lettere å forholde seg til spørsmål og tanker barnet kommer med, enn om foreldre og barn ikke er komfortable med hva adopsjon innebærer (Hoffman- Riem, 1990) Jeg vil komme tilbake til ulike samspillmønstre senere i avsnittet.

Man kan for adoptivforeldrenes del snakke om begrepet ”adoptert foreldreskap”. Begrepet blir hos Landerholm (2003) knyttet opp til forventninger både paret selv og samfunnet har om at det å få barn gjør at man blir en familie. Landerholm(2003)

poengterer i boken at det å være adoptivforeldre er foreldreskap som er bygget på noen andres barn. Disse andre foreldrene vet man lite om og derfor vektlegger man gjerne det videre samspillet mellom foreldre og barn ut fra andre kriterier enn det man ville gjøre dersom barnet var ens biologiske opphav. Dette må det taes hensyn til i familiens videre liv sammen. Hun vier også plass til tanker om det første møtet mellom barn og foreldre som jeg finner sentrale for å få en forståelse av hvorfor og hvordan samspillet i adoptivfamilien kan preges. Det er mulig å tenke seg at barnet i utgangspunktet ikke helt vet eller har en reell forståelse av at det skal få nye foreldre. Dette er som oftest tilfelle, som regel dersom barnet er ungt ved adopsjonstidspunktet. Det barnet kan ha kjennskap til er at det er med på et skifte, både i sted og miljø/kultur. Det får et brudd i tilknytning og omsorgsperson som jeg tidligere har vært inne på. Barnet kan uttrykke sterke følelser knyttet til dette, selv om det ikke har tilstrekkelig språk for å beskrive hva det føler. Dette er det mulig å betegne som et traume eller en livskrise, som barnet bærer med seg til det første møtet med de nye foreldrene.

Adoptivforeldrene på sin side har også mange prøvelser bak seg, knyttet til barnløshet, biologisk foreldreskap, slekt, gener og forventninger om familiedannelse som omgangskrets og samfunnet rundt dem kommer med. Disse to verdener skal forenes og leve videre sammen. Barnet møter også de nye foreldrene med en viss mistillit i og med at det ikke vet om foreldrene kommer til å være der over tid. Dette kan gi seg utslag i ulike reaksjoner hos barnet, fra klenging til avvisning av de nye foreldrene (Landerholm, 2003). Etter en kortere eller lengre periode vil barnet og foreldrene komme nærmere hverandre og utvikle videre samspillmønstre. Det kan ta tid å forme en emosjonell tilknytning, som Hoffman- Riem (1990) trekker frem i sin bok. Det kan være at adoptivfamilien etter det første møtet må igjennom en periode som er preget av fremmedhet for både barn og foreldre. Dette er en bli-kjent-fase der alle parter forsøker å finne ut av hverandre før de kan føle tilknytning og ha en gjensidig relasjon til hverandre.

Barnets temperament vil også spille en rolle for hvordan barnet håndterer denne overgangen. Dette sier Brodzinsky (1996) mer om. Han trekker frem at barnets temperament kan ha stor innvirkning på forholdet mellom foreldre og barn, noe som kan gjelde både i biologiske så vel som i adoptivfamilier. Er barnet lett å ha med å gjøre er dette med på å prege samspillet. Er barnet derimot vanskeligere å hankses med, dvs. der barnets og foreldrenes temperament ikke er forenelig, kan dette prege samspillet på en mer negativ måte. Dette vil få innvirkning på tilknytningsprosessen mellom barnet og foreldrene. Dette kan være svært tydelig i familier der barnet er adoptert. I og med at de biologiske båndene mellom barn og foreldre mangler, kan det være vanskeligere å forholde seg til at barnet har et helt annet temperament enn foreldrene. Temperamentet blir noe foreldrene ikke kjenner igjen hos seg selv og denne erkjennelsen kan sette sitt preg på tilknytningsprosessen. Det kan være til hjelp å tenke på at slik man legger opp til det første samspillet mellom et biologisk spedbarn og mor kan være med å forme barnets temperament. Hvis mor forholder seg rolig og avbalansert og ikke lar seg stresse opp unødige, vil dette smitte over til barnet og etter hvert endre noe av temperamentet. Dette kan være noe å tenke over også for foreldre som adopterer et barn (Brodzinsky, 1996).

Howell (2001) vier i sin bok plass til betydninger av slektskap i Norge. Hun trekker i et eget kapittel frem tanker og følelser adoptivforeldre kan ha knyttet til begrepet slektskap og hva det betyr for dem. Hun snakker i denne sammenheng om biologiske og sosiale bånd. Tanker knyttet til de biologiske båndene blir fremmet av foreldrene selv, samt av venner, familie og øvrig slekt. Videre deler Howell (2001) det å bli en familie gjennom en adopsjonsprosess inn i fire stadier som hun kaller førgraviditet, graviditet, fødsel og familieliv. Gjennom disse stadiene belyser hun hvilke tanker og følelser foreldrene har til både de biologiske båndenes betydning for familiens liv sammen, samt at hun vier plass til å drøfte betydningen av de sosiale båndene som medlemmene i en adoptivfamilie knytter til hverandre. Dette har noe å si for hva som vil bli vektlagt i familiens videre liv sammen. Dersom det fokuseres utelukkende på at familien er akkurat som alle andre familier kan dette være like "uheldig" som om man i alle henseender bestreber på at familien har sine særtrekk fordi den består av

foreldre og et adoptert barn. Det kan være mest hensiktsmessig å forene disse to måtene å innrette seg på, slik at familiens samspill blir preget av å akseptere ulikheter og at familien opptrer på lik måte som andre familier, samtidig som den erkjenner at familien i noen sammenhenger avviker fra disse andre familiene. Howell (2001) trekker med andre ord frem noe som flere andre innen adopsjon også er opptatt av, nemlig betydningen av at adoptivfamilien forholder seg til hva likhet og tilhørighet har å si for familiens samspill. Dalen, Rygvold og Tangen (1999), David Kirk (i Sætersdal og Dalen (1999), samt Brodzinsky (1996) beskriver ulike forhold som omhandler temaene likhet og tilhørighet.

Det er mange begrep som kan brukes for å gi en nærmere beskrivelse av hvilke tanker og følelser adoptivfamilien knytter opp til begrepene likhet og ulikhet. Dalen, Rygvold og Tangen (1999) går igjennom flere av dem. Jeg vil si noe om ”matching/mismatch” og ”goodness of fit”. I tillegg vil jeg ta for meg David Kirk og sentrale momenter i hans adopsjonsteori, som handler om likhet og å føle tilhørighet. Det finnes også andre uttrykk som tar for seg likhet/ ulikhet, men de velger jeg å ikke gå nærmere inn på.

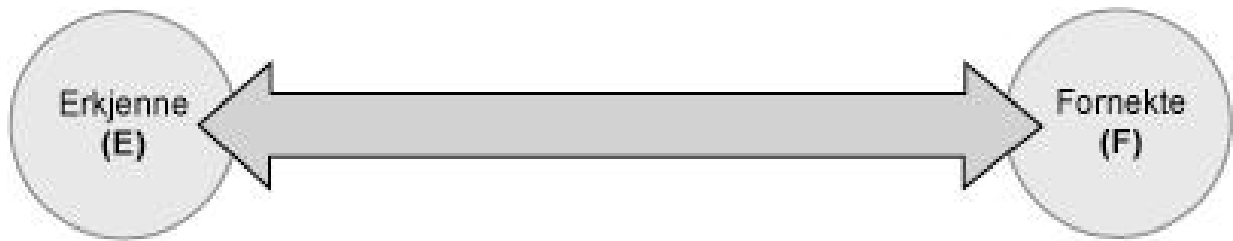
Begrepene likhet og tilhørighet er sentrale i adopsjonslitteraturen. For både det adopterte barnet og foreldrene er det av stor betydning å kunne gjenkjenne noe av seg selv i andre familiemedlemmer. Dette er ikke så uvanlig i en biologisk familie, der gener, utseende, temperament og til dels atferd lett kan gjenkjennes. Gjenkjennelse er vanskeligere i familier der barnet og foreldrene har ulikt opphav. Det å matche foreldre og barn ved adopsjon er et forsøk på å gjøre det lettere for alle parter, slik at de kan være mest mulig lik hverandre med tanke på utseende, intelligens, temperament og andre karakteristika. Begrepet kan knyttes til innenlandsadopsjon der foreldre og barn har lik etnisk bakgrunn og er et ærlig forsøk på å gi adoptivfamilien en best mulig start på spillet og livet sammen. Trisiolotis (i Dalen, Rygvold og Tangen, 1999) kalte det ”the perfect baby for the perfect couple”. På sikt var det ikke mulig å opprettholde denne tanken om matching av den grunn at det var flere adoptivsøkere enn det var barn som var tilgjengelig for adopsjon. Likevel gjøres det

også i dag forsøk på å finne de best egnete foreldre til barnet, men da gjerne basert på egenskaper, temperament og personlighet hos foreldrene som kan matche det adopterte barnet, slik at samspillet videre i familien får et best mulig utgangspunkt.

Et annet uttrykk er ”goodness off fit”. Chess og Thomas, referert i Santrock (1997), var to psykologer som har beskrevet mye om barns temperament og uttrykket stammer fra dem. Det handler her om godt samsvar mellom foreldre og barn. Det går på å ha en god ”kjemi” mellom hvem barnet er og hvem foreldrene er, slik at det videre samspillet får det beste utgangspunktet. Det kan her legges vekt på om foreldrene har det som er nødvendig for å ta i mot barnet.

Landerholm (2003) har også fokus på likhet og tilhørighet. Hun poengterer at det er et skille mellom det å skille seg ut når man er liten og når man blir eldre. Det å skille seg ut og ikke ligne resten av familien rent utseendemessig kan bli et problem når man begynner å bevege seg utenfor den nærmeste familiekreisen. Dette gjelder spesielt for dem som er adoptert fra en annen verdensdel, som oftest er tilfelle for adopterte barn i Norge. Landerholm (2003) hevder at jo mørkere hudfarge, jo vanskeligere kan det være for det adopterte barnet. I tillegg kan det også være vanskelig for adoptivforeldrene med hensyn til hvordan de skal takle barnets undring, spørsmål og annerledeshet, spesielt dersom de selv ikke er komfortable med at barnet skiller seg ut. Dette kan på sin side prege det videre samspillet i familien. Det at det også finnes innvandrere i samfunnet kan påvirke. Innvandrere skiller seg også ut rent utseendemessig slik som adopterte barn. Dette kan spille inn for hvordan barn og foreldre håndterer ulikhet. Det kan her gå på at innvandrere generelt blir sett noe ned på av grupper i samfunnet, og det gjør det dermed ikke lettere å finne ut av hvordan adoptivfamilien best mulig skal takle det å skille seg ut og samtidig skape tilhørighet for det adopterte barnet i nærmiljøet der familien ferdes. Dette er noe også Hägglund er opptatt av i sin bok (1980). Det at barnet blir oppdratt til for eksempel å være norsk og samtidig skiller seg ut rent utseendemessig, kan skape vanskelige tanker og følelser knyttet til hvor barnet opplever at det hører til (Landerholm 2003).

Disse tankene om å skille seg ut eller ikke og hvordan man skal forholde seg til det, tar også David Kirk opp i sin adopsjonsteori. (referert i Sætersdal og Dalen 1999). Han hevder at familiens holdning til adopsjon og det at familien kan kommunisere rundt forhold knyttet til adopsjon er essensielt for at familien etter hvert kan akseptere ulikhet dem i mellom. Kirk trekker frem to strategier som foreldre til adopterte barn benytter seg av.

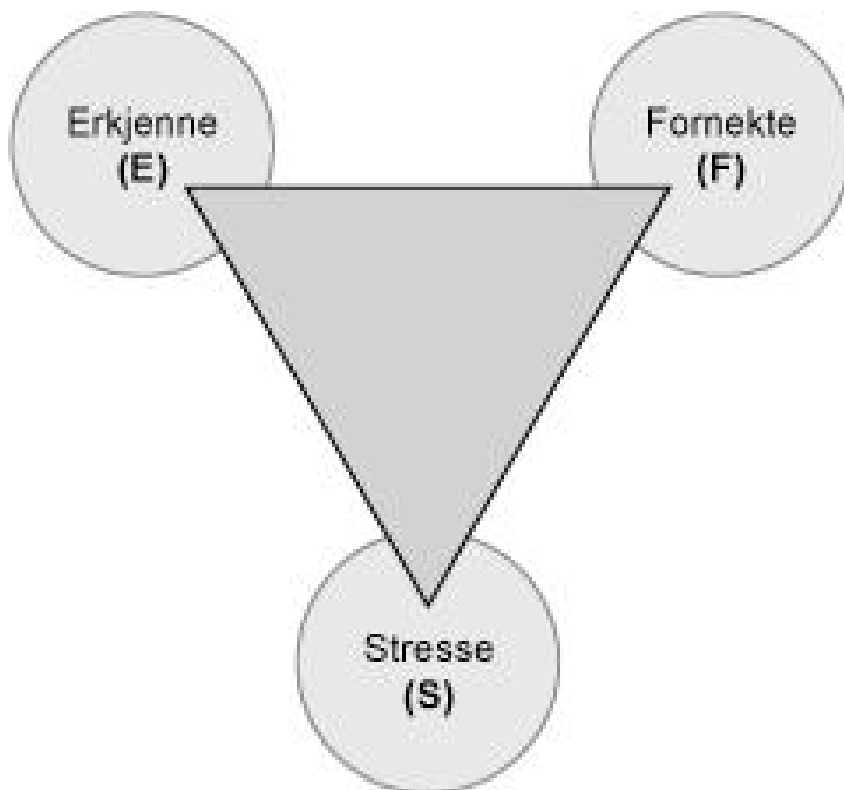

Figur 2: Foreldreholdninger til adopsjon. (Kirk 1964, 1981)

Utgangspunktet til foreldrene er at de har startet deres foreldreskap på en annen måte enn biologiske foreldre, og dette er noe Kirk hevder at foreldrene må akseptere. De kan dermed enten erkjenne denne forskjellen eller de kan velge å fornekte at deres foreldreskap skiller seg fra et biologisk på noen vesentlige punkter. Dette er to vidt forskjellige mestringsstrategier som får konsekvenser for hvordan adoptivforeldrene forholder seg til spørsmål knyttet til adopsjon som barnet kommer med. (Sætersdal og Dalen 1999) Det kan ende med at foreldrene tier og tabulegger forhold som er viktige for barnet, fordi foreldrene selv ikke klarer å håndtere spørsmål og undring.

Kommunikasjon var for Kirk svært viktig for at foreldre og barn kunne oppnå nærhet og genuitet i relasjonene dem i mellom. Dette anså han som sentralt for en harmonisk personlighetsutvikling hos barnet. Åpenhet og erkjennelse var for han nøkkelord for å oppnå dette. Kirk var en av de første som allerede i 1964 utformet tanker knyttet til adoptivforeldrenes holdning til å være adoptivforeldre og ikke biologiske foreldre (Sætersdal og Dalen 1999). Det å ha en åpen kommunikasjon mellom barn og foreldre la til rette for et godt samspill mellom dem.

Sætersdal og Dalen (1999) hevder at Kirks teori kan kritiseres på flere punkter. I følge dem tar hans teori ikke hensyn til barnets utviklingsfaser og livssyklusen til familiene. Kulturelle, sosiale og politiske forskjeller mellom ulike land og kulturer får liten plass. Teorien hans hviler på antakelsen om at det er mulig å holde hemmelig at barnet er adoptert, noe som er svært vanskelig når man snakker om barn som er adoptert fra en annen verdensdel og som dermed skiller seg ut fra foreldrene utseendemessig. Da blir det vanskelig å forstå deres situasjon ut fra slik Kirk fremstiller det. Sætersdal og Dalen (1999) velger derfor å tilføye en dimensjon til Kirks modell. Modellen blir da mer dynamisk og kompleks. De hevder at adoptivforeldre og andre kan stresse eller overbetone forskjellene mellom foreldre og det adopterte barnet. Andre forskjeller, som personlige egenskaper kommer i bakgrunnen for vektleggingen av de psykologiske og etniske forskjellene som er der. Disse blir dermed forsterket slik at det adopterte barnet blir redusert til sin adoptivstatus eller etnisitet. Dette kan illustreres i en modell:

Figur 3: Holdningsendringer ved samspillsvansker

Brodzinsky (1996) har også vært opptatt av å både fornekte og bekrefte forskjeller mellom barnet og foreldrene, og han skriver i boken at det etter hvert var nødvendig å tilføye en dimensjon til; nemlig det han velger å kalle ”å insistere på at forskjeller finnes”. Dette er helt i tråd med begrepet *stressing* som Sætersdal og Dalen bruker.

Som det har gått frem av denne gjennomgangen av sentrale begreper knyttet til adopsjonslitteraturen, vil jeg avslutte dette teorikapittelet med å trekke trådene noe sammen.

Å adoptere barn handler om å leve med utfordringer i varierende grad. De to store utfordringene handler om hvordan familien sammen skal klare å tilpasse seg hverandre og knytte de nødvendige emosjonelle båndene slik at samspillet dem i mellom kan få en god start, samt å kunne innstille seg på å leve sammen på tross av at barnet og foreldrene skiller seg ut utseendemessig fra andre familier. Familien må med andre ord leve med å være annerledes i andres øyne. For at familien skal finne frem til måter å løse dette på, kan det synes som om det som er blitt sagt om åpenhet og kommunikasjon blir sentralt. Sætersdal og Dalen (1999) poengterer at det å fortie adopsjon kan være farlig for de som blir involvert og kan føre til mistenksomhet og dobbeltkommunikasjon. De trekker også frem ulike varianter av samspillprosesser. Gjennom deres store undersøkelse av hvordan det gikk med barn som ble adoptert fra India, trådte det frem ulike varianter av samspill mellom barna og foreldrene som Sætersdal og Dalen analyserte nærmere. Undersøkelsen er basert på intervjuer med 20 jenter i 20-årsalderen som alle er født i India og adoptert til Norge. Uten å gå for dypt inn i de forskjellige variantene av samspillmønstre, vil jeg likevel her komme med noen betraktninger.

Det kan virke som om ulik grad av akseptering av adopsjon spilte inn i de ulike familiene til jentene. Familiene varierte i hvor like foreldre og barn var hverandre og dette ble gjenspeilet i aksepteringsnivå. I følge denne undersøkelsen er det i de familiene der det er stor grad av ulikhet mellom foreldre og barn at de store utfordringene ligger. Dersom foreldrene har en høy grad av akseptering, kan familien klare å møte denne ulikheten på en bedre måte enn dersom der er mindre grad av

akseptering i familien. Konfliktnivået reduseres også, noe som bidrar til ytterligere fremming av gode samspill i familien. Dersom det adopterte barnet i tillegg opplever stor grad av tilhørighet til familien, bidrar også dette til utvikling av de gode samspillprosessene i familien.

3. FORSKNINGSPROSESSEN

3.1 Valg av forskningstilnærming og metode

Utgangspunktet for valg av forskningstilnærming og metode blir styrt av både tema og formål for forskningen. Denne undersøkelsens forskningstilnærming ble gjort på bakgrunn av følgende problemstilling:

Hvilke dimensjoner opplever adoptivforeldre som utfordrende for samspillet i en adoptivfamilie?

Valget av problemstilling henger naturlig sammen med formålet med undersøkelsen. I denne undersøkelsen ble det valgt å ta i bruk en kvalitativ tilnærming til problemstillingen i og med at formålet med undersøkelsen er å få tak i adoptivforeldres tanker, refleksjoner, erfaringer og egne beskrivelser rundt et fokus rettet mot deres hverdag som adoptivforeldre. I utgangspunktet ønsket jeg også å ha fokus på sosialt nettverk og dets betydning. Dette fokuset falt bort da jeg så omfanget av intervjuene og hvor fokus til informantene lå. Foreldrene jeg intervjuet var opptatt av hverdagen og refleksjoner knyttet til fremtiden. Jeg syntes det ville være unaturlig å nærme meg et så stort felt som adopsjon er ved å bruke kvantitative metoder som innebærer mer statistikk og tall. Jeg ønsket heller å komme i kontakt med informantene selv, og av den grunn valgte jeg kvalitativt semistrukturert forskningsintervju som metode. I et slikt intervju er det mulig å gå mer i dybden enn man kanskje kan ved andre metoder og dermed få tak i en flik av informantenes livsverden (Kvale 1997).

3.2 Utvalg

I og med at jeg valgte en kvalitativ innfallsvinkel på undersøkelsen min var det viktig for meg å få tak i informanter som kunne gjenspeile variasjonene. Jeg hadde i utgangspunktet et ønske om å intervju 10 foreldrepar med utenlandsadopterte barn. Hvilket land barna kom fra så jeg på som underordnet for om foreldrene kunne bidra med sine erfaringer.

For å komme i kontakt med foreldrene ønsket jeg tidlig å etablere kontakt med en av foreningene som formidler adopsjon i Norge. Valget falt på Adopsjonsforum, (heretter referert til som AF), både fordi det er den største foreningen og fordi det er den foreningen jeg selv har mest kjennskap til. Jeg følte at siden jeg og min mann selv er i en adopsjonsprosess ble dette en form for døråpner for meg, som Hammersley og Atkinson (1996) poengterer kan være av betydning når man skal tre ut i et felt for å skaffe seg informasjon og datamateriale.

Min veileder, professor Monica Dalen, rådet meg til å etablere denne kontakten tidlig for å få foreningens tillatelse og hjelp til å finne frem til et variert og interessert utvalg av informanter. Jeg hadde et møte med leder i AF, Ketil Lehland, tidlig i november 2002, der jeg skisserte svært kort hva undersøkelsen skulle handle om og hvor vi ble enige om fremgangsmåten for å få tak i informanter. I etterkant av dette møtet sendte jeg også et brev til foreningen der jeg presiserte utvalgskriteriene mine (se vedlegg). Dette brevet ble sendt videre til lokal avdeling i Hordaland ved leder Birgit Nielsen. Vi hadde avklart på møtet i november at det ville være mest ryddig for meg å forholde meg til AF lokalt og ikke sentralt, da AF lokalt har bedre oversikter over aktuelle foreldrepar enn AF sentralt. Dette syntes jeg var oversiktlig å forholde meg til.

Jeg ser nå i ettertid at jeg kunne ha vært mer aktiv selv i starten, for å etablere kontakten med AF lokalt da tiden gikk, og jeg ikke hørte noe fra verken sentralt eller

lokalt hold om hvorvidt det var utsendt brev til aktuelle foreldrepar. Jeg visste ikke om prosessen rett og slett hadde stoppet opp.

Tilfeldighetene gjorde at jeg var deltager på årsmøtet til AF lokalt februar 2003 siden jeg selv er i en adopsjonsprosess. Jeg fikk en innskytelse før jeg gikk hjemmefra at jeg kanskje kunne få et par ord med leder, og av den grunn tok jeg med meg alle relevante papirer og brev jeg hadde som vedrørte oppgaven. Jeg tok deriblant med meg et nyskrevet brev til foreldrene; en invitasjon om å være med i undersøkelsen, med vedlagt svarslipp til meg. (se vedlegg) Jeg ønsket at lederen i AF lokalt skulle ta i mot dette brevet og sende det ut til aktuelle informanter. I pausen på årsmøtet fikk jeg en samtale med leder Birgit Nielsen hvor jeg overrakte dette brevet. Jeg skisserte også kort hva undersøkelsen skulle handle om. Nielsen hadde tilfeldigvis nylig snakket med Lehland og hun ventet på mer informasjon fra ham om denne hovedfagsstudenten. Denne informasjonen kom dagen etter årsmøtet. Nielsen lovet å distribuere brevet med medlemsinfoen i slutten av februar måned.

Ulike omstendigheter gjorde at dette likevel ikke ble gjort og utsendelsen ble forsinket. Heldigvis ble jeg informert om dette og fikk hjelp av Nielsen til å finne frem til aktuelle foreldrepar. Hun påtok seg oppgaven med å ringe til noen foreldrepar og forhøre seg om de var interessert i å delta. Gjennom denne fremgangsmåten fikk jeg 2 foreldrepar som straks sa seg villig, og det var disse to foreldreparene jeg startet intervjurunden med tidlig i april.

Det tok tid før jeg fikk det antall informanter jeg ønsket. Dette gjorde at jeg ikke var ferdig med datainnsamlingen før nærmere midten av mai. Det som gjorde at arbeidet med å finne informanter løsnet var at både informantene selv oppga familier som kanskje var interesserte å bli med, og at jeg selv tok kontakt med mitt eget nettverk og dermed fikk tak i aktuelle foreldrepar. Dermed fikk jeg nytte av snøballeffekten, noe som viste seg å fungere. Jeg endte opp med ønsket antall foreldrepar, nemlig 10 foreldrepar totalt. Til sammen er det 19 informanter, da den ene familien bestod av bare en forelder. Jeg har likevel valgt å ta denne informanten med, da denne personen er med og gjenspeiler variasjoner som finnes innen adoptivfamilier.

Jeg hadde som nevnt et ønske om å intervju 10 foreldrepar og da ut fra følgende utvalgsriterier:

- har et utenlandsadoptert barn i førskolealder
- har vært adoptivforeldre i mer enn to år
- bor på Vestlandet, helst i Bergensområdet

Jeg ønsket at foreldrene skulle ha vært adoptivforeldre i mer enn to år fordi jeg ville at de skulle ha gjort noen erfaringer om det å være adoptivforeldre, slik at jeg kunne unngå de foreldrene som nettopp hadde kommet hjem med sitt første adoptivbarn. Det ble også presisert at jeg ønsket at barna skulle være i førskolealder av flere grunner. Hovedgrunnen var at jeg selv er utdannet førskolelærer og dermed har spesiell interesse for det som skjer med førskolebarn generelt og adoptivbarn i den alderen spesielt. Det ville da være en naturlig arena for meg å forholde meg til gjennom de ulike fasene i undersøkelsen, fra intervjuene og til analyse og drøfting av resultater. Jeg hadde også noen tanker om at siden foreldrene hadde barn som fremdeles var tidlig i utviklingen ville jeg få tak i foreldrenes beskrivelser av nær fortid, og til dels nåtiden, der familien var nå. Jeg ønsket ikke å bare få tak i det som hadde skjedd for mange år siden, slik jeg hadde en forestilling ville skje dersom jeg intervjuet foreldre med skolebarn. Nå hadde imidlertid flere av familiene også skolebarn, samtidig som de hadde barn i førskolealder. Jeg løste dette ved å si at jeg primært var interessert i å høre om erfaringer knyttet til førskolebarnet, selv om det viste seg at akkurat den biten i noen av intervjuene var vanskelig å gjennomføre hele veien. Den siste grunnen til at jeg ønsket foreldre til førskolebarn var at jeg var interessert i å bringe på banen tema som omhandlet forebygging, og jeg hadde da en antagelse om at dette var et tema foreldre til førskolebarn hadde tanker om, og som jeg som førskolelærer også kunne forholde meg til.

Jeg hadde ikke presisert at jeg ikke ønsket at familiene skulle ha biologiske barn, da jeg antok at det ville være underordnet for om foreldrene kunne forholde seg til tema og relevante problemstillinger. Tvert imot kunne det være at det å ha biologiske barn

kunne bidra til ytterligere refleksjoner hos foreldrene. Likevel var det rollen som adoptivforelder som dannet utgangspunkt for intervjuet jeg hadde med foreldrene.

Som nevnt ble det sendt ut et brev til foreldrene med invitasjon om å delta i intervjuundersøkelsen. (se vedlegg) Brevet skisserte kort hva jeg var interessert i og formålet med undersøkelsen, samt hvordan jeg hadde tenkt angående gjennomføring av intervjuene. Det ble også presisert at intervjuene ville være konfidensielle og bevare foreldrenes anonymitet. Noen av foreldrene benyttet anledningen på telefon da vi avtalte intervjutidspunktet til å spørre nærmere om det var noe jeg ønsket at de skulle forberede seg på. Jeg opplyste at det ikke var nødvendig annet enn kanskje å lese gjennom brevet de hadde fått før intervjuet. Jeg opplevde at alle familiene fortalte og bidro med refleksjoner, erfaringer og beskrivelser helt ut fra slik de opplevde sin hverdag; og det var akkurat det jeg ønsket å oppnå fra alle familiene.

3.2.1 Opplysninger om utvalget

Utvalget består av 10 familier. Den følgende oversikten viser antall adopterte barn den enkelte familie har, samt barnas alder på intervjutidspunktet og alder ved adopsjon. Tre av familiene hadde også biologiske barn, men disse er ikke med i oversikten. Jeg har i oversikten heller ikke tatt hensyn til at det i flere av familiene også fantes eldre barn. Gjennom intervjuet hadde vi fokus på de adopterte barna som var i førskolealder, og derfor ser oversikten ut som den gjør. For å bevare anonymiteten av barna som blir presentert i datamateriale blir de omtalt som ”han/hun” eller som ”barnet”. Dersom navn blir brukt er dette fiktive navn. Dette vil også gjelde der foreldrene omtales ved navn. Videre i datapresentasjonen omtales I: intervjuer, M: mor og F: far.

Alle foreldrene er yrkesaktive og alle barna går i barnehage eller barnepark. Gjennomsnittsalderen for mødrene er 38 år og hos fedrene 40 år. Alle familiene bor innenfor StorBergen sine grenser. Dette var gunstig for min del med tanke på gjennomføring av intervjuene, da jeg selv bor i byen.

Oversiktstabell:

FAMILIER	BARN	ALDER I DAG	ALDER V/ADOPSJON
Familie A	1 Venter nr 2	nesten 5 år	13 mnd
Familie B	2	4 ½ år	2 ½ år
Familie C	3	5 år 3 år	5 mnd 4 mnd
Familie D	2	5 år	4 ½ mnd
Familie E	1 Venter nr 2	3 år	10 mnd
Familie F	2	5 ½ år 1 ½ år	9 ½ mnd 11 mnd
Familie G	2	6 ½ år 3 år	Ble ikke oppgitt 18 mnd
Familie H	2	5 år 16 mnd	2 ½ mnd 7 mnd
Familie I	3	4 ½ år	4 år og 3 mnd
Familie J	1 Venter nr 2	2 år og 5 mnd	8 mnd

Til sammen hadde informantene 19 barn, derav 3 egenfødte. Tre familier var i gang med ny adopsjonsprosess og ventet barn nummer 2. Barna var i alderen 1 ½ år og opp i skolealder.

Jeg har referert alder i tabellen på de barna som informantene knyttes informasjon opp mot. I et par av familiene er det som det kan sees ut fra tabellen flere barn, men for å lage en oversikt valgte jeg å gjøre det på denne måten.

3.3 Det semistrukturerte forskningsintervju

3.3.1 Utarbeidelse av intervjuguide

I Kvale (1997) innledes det med å si at et forskningsintervju, som for eksempel et semistrukturert intervju, er basert på det grunnleggende begrepet kommunikasjon. Gjennom kommunikasjon utveksler vi meninger, tanker, refleksjoner og beskrivelser og vi lærer hverandre å kjenne som ulike individer. I et intervju blir dermed målet å få tak i den intervjuedes egne beskrivelser om et tema eller sin livsverden, med den tanken for øye å skulle fortolke det som blir fortalt i etterkant. Det er av den grunn av stor betydning at et forskningsintervju ikke blir en samtale mellom likeverdige parter, fordi det er forskeren selv som både definerer intervjusituasjonen og som skal ha kontrollen. Det er forskeren som stiller spørsmål og har ansvaret for å rette fokus mot problemstillinger som forskeren finner interessante. På den måten kan man unngå at intervjuet blir som en hverdagslig samtale mellom to eller flere mennesker. Dermed er det klart at det vil oppstå et asymmetrisk forhold i et intervju, fordi det er forskeren som bestemmer både innhold og til dels form. Poenget med nettopp å intervju aktuelle informanter er jo å få tak i mer kunnskap om et tema som informantene kan mer om enn forskeren.

Det var disse tankene jeg hadde gjort meg før jeg satte meg ned for å utarbeide en intervjuguide. Jeg ønsket at informantene skulle fortelle mest mulig og unngå å gi svar som ”ja/nei”. For å oppfylle dette kriteriet var det nødvendig å formulere

spørsmålene slik at informantene kunne gi utdypende svar. Eksempler på slike spørsmål er: ”Kan dere fortelle...” eller ”Hvordan opplevde dere...” Ved å formulere spørsmålene på denne måten fikk foreldrene anledning til selv å velge hva de ville svare og hvor mye de ville fortelle.

Der jeg var usikker på hva foreldrene mente eller hadde i tankene fulgte jeg opp med flere spørsmål som ble naturlig å stille da vi satt i intervjusituasjonen. De er ikke tatt med i intervjuguiden. I tillegg må det sies at ikke alle spørsmålene var like relevante ut fra tema og problemstilling slik jeg hadde antatt før jeg gikk ut, og som dermed ble uaktuelle å stille da jeg satt med foreldrene. Dette ble jeg klar over etter å ha hatt 2-3 intervjuer der jeg opplevde at foreldrene og deres historier/beskrivelser var mer opptatt av andre aspekter enn det jeg først hadde antatt ville være det sentrale. Jeg fulgte da opp beskrivelsene deres med spørsmål, noe som ble gjennomført med alle informantene. Noen av underspørsmålene i intervjuguiden ble dermed kuttet ut, uten at jeg synes det har påvirket kvaliteten av intervjuene.

Foreldrepårene jeg intervjuet var alle svært interessert i å fortelle meg sine historier og det ble av den grunn heller ikke behov for å ta i bruk alle underspørsmålene jeg hadde laget før jeg gikk ut. Dette henger sammen med at foreldrene fortalte på en slik måte at de besvarte spørsmål som kom senere i intervjuguiden på et tidligere tidspunkt enn jeg hadde forestilt meg. Dette syntes jeg var helt i orden da det bidro til mer flyt i intervjuet enn om jeg hadde stoppet foreldrene og bedt dem om å holde på tankene og refleksjonen til senere. Det ville blitt unaturlig. Likevel tok jeg og stilte noen av underspørsmålene der jeg var i tvil om jeg hadde fått tak i det jeg antok foreldrene ønsket å formidle.

Intervjuguiden ble bygget opp på den måten at jeg startet med å presentere meg selv og min bakgrunn. I tillegg ble det muntlig skissert oppgavens tema og formål. Som nevnt tidligere hadde alle informantene fått et informasjonsbrev der også de forskningsetiske betingelsene som Datatilsynets konsesjon fastsetter ble presisert. Likevel ble det i starten av hvert intervju gitt informasjon som poengterte

informantenes rett til anonymitet og konfidensialitet. De ble også fortalt at de til enhver tid hadde anledning til å trekke seg fra undersøkelsen.

Intervjuguiden var delt inn i 7 deler utenom innlednings- og avslutningsdelen. Delene fulgte naturlig etter hverandre. I løpet av intervjuet var vi innom tanker rundt henteisen, hvilken kontakt familiene hadde med andre i samme situasjon og andre spørsmål relatert til tema og problemstillinger knyttet til adopsjon, før intervjuet ble avsluttet med hvilke tanker foreldrene hadde gjort seg om fremtiden.

Jeg opplevde at spørsmålene under delen om mestring ikke var like relevante for alle familiene. De familiene der det også var egenfødte barn hadde her noe å fortelle, men likevel vil jeg si at alle foreldrepårene underveis i intervjuet hadde tanker om hvordan de løste situasjoner og hvordan de håndterte det å være en adoptivfamilie.

Ved å velge en slik fremgangsmåte for intervjuet; fra tiden rundt barnets ankomst og til å avslutte med tanker om fremtiden, håpet jeg å oppnå en tidsdimensjon som kanskje ville ha en betydning for hvordan foreldrene betraktet sin livsverden.

Intervjuene ble avsluttet med at vi snakket sammen om hvordan informantene syntes det å bli intervjuet hadde vært, med tanke på både innhold og form.

3.3.2 Gjennomføring av intervjuene

Etter at intervjuguiden var bygget opp slik jeg ønsket at den skulle være, foretok jeg et prøveintervju. Prøveintervjuet skulle hjelpe meg både med å prøve ut spørsmålene, samt prøve ut bruk av båndopptaker siden jeg hadde liten erfaring med det fra tidligere.

Jeg opplevde prøveintervjuet som vellykket med tanke på at svarene dette foreldrepåret bidro med, gjenspeilet det jeg hadde intensjoner om å finne ved å bruke intervju som metode. Tilbakemeldingen fra foreldrene var at det var relevante og interessante spørsmål jeg hadde fokus på. De ble tidlig engasjerte og fortalte mye, noe som også skulle vise seg gikk igjen i de senere intervjuene. Jeg foretok en mindre

justering av spørsmålene i intervjuguiden i etterkant, men beholdt alle hovedpunktene selv om jeg så at noen av hovedtemaene engasjerte mer enn andre. Bruk av båndopptaker fungerte fint og alt i alt var prøveintervjuet en nyttig gjennomgang av intervjusituasjon og intervjuguide. Under prøveintervjuet fant jeg også ut hvilke innfallsvinkler og teknikker som fikk foreldrene til å prate, og jeg fikk prøvd ut lytteferdighetene mine.

I og med at tilgangen på informanter tok tid var det jeg selv som tok kontakt ved å ringe til noen av foreldreparene etter å ha fått tips om interesserte foreldre fra de to parene jeg startet intervjurunden med. De jeg selv ringte til var klar over at jeg kom til å ringe, og de sa seg villige til å delta etter en kort tenkepause. Unntaket var da en av informantene ringte til meg med navn på til sammen 4 familier som ønsket å være med. De hadde allerede snakket sammen og var svært interesserte i å delta. Jeg avtalte tid og sted etter hvert som jeg fikk tak i informanter og på den måten klarte jeg å fordele intervjuene noenlunde utover slik at ikke alle kom på samme tidspunkt.

Det første intervjuet fant sted i begynnelsen av april og det siste i slutten av mai. Alle intervjuene ble foretatt hjemme hos informantene. Under intervjuene ble det som nevnt tidligere brukt båndopptaker, noe som alle informantene ble informert om på forhånd. Ingen benyttet seg av tilbudet om å høre opptaket i etterkant av intervjuene.

Under det første ordinære intervjuet oppstod det et lite problem. Det snek seg inn en sjenerende lyd under andre del av opptaket, noe som jeg oppdaget først da intervjuet var over. Denne lyden forstyrret noe ved transkriberingen av dette intervjuet, men siden jeg startet transkriberingen rett etter intervjuet klarte jeg å få med meg det som var blitt sagt siden jeg da hadde intervjuet friskt i minne. Jeg fant i etterkant av intervjuet ut at jeg hadde trykket inn en knapp, noe som jeg ikke var klar over. Det var heldigvis for undersøkelsen sin del bare i dette første intervjuet at transkriberingen ble påvirket. Helheten av det foreldrene fortalte er likevel bevart. Ellers opplevde jeg også i dette første intervjuet at kopper, asjetter og lignende gjenstander på bordet stjal mye lyd, noe som jeg hadde i tankene ved de senere intervjuene.

Intervjuene varte ca 1 ½ - 2 timer, og ble foretatt på kveldstid fra ca 20.00-20.30 tiden slik at legging av barn var unnagjort. Unntaket her var et av intervjuene som starter klokken 18 siden informanten var barnløs akkurat denne kvelden. Siden intervjuene startet sent om kvelden ble det derfor sene kvelder for både informantene og meg selv. Intervjuene tok lengre tid enn jeg hadde forventet fordi vi blant annet ble avbrutt av barn som likevel ikke ville sove, og fordi foreldrene tok små tenkepauser underveis. Jeg informerte foreldrene om hvor lang tid intervjuet ville ta og da justerte vi tidspunktet slik at vi prøvde å unngå å få altfor sene kvelder, så godt det lot seg gjøre.

I ett av intervjuene sa mor noe jeg synes var relevant for oppgaven etter at intervjuet var avsluttet. Jeg hadde da ikke flere bånd med meg, så da valgte jeg å skrive det hun sa ned på en lapp slik at jeg i alle fall hadde det med meg i tankene videre. Dette var i orden for mor.

Jeg opplevde ikke at intervjuene, slik jeg hadde lagt dem opp, var en påkjenning for foreldrene. Det er klart at det kunne det likevel ha vært uten at jeg klarte å fange opp de signalene godt nok. Jeg syntes jeg i alle intervjuene hadde en god tone med foreldrene og var en aktiv lytter som prøvde å fange opp det foreldrene kom med, samtidig som jeg forsøkte å få med meg hvilken sinnsstemning foreldrene var i. Dette mener jeg at jeg fikk til. Alle foreldrene var engasjerte og til tider pratet de i munnen på hverandre. Da gikk jeg inn og styrte kommunikasjonen, men stort sett avpasset foreldrene kommunikasjonen seg i mellom slik at begge fikk komme til orde. Jeg kom med avklarende og oppklarende spørsmål der jeg syntes det var nødvendig. På forhånd hadde jeg en forestilling om at det ville være mødrene som fortalte mest og ville styre samtalen, men dette inntrykket sitter ikke igjen nå etter fullført intervjurunde. Fedrene var svært delaktige, alle som en. I starten på et av intervjuene sa riktignok en av fedrene at mor kunne fortelle, men det endte opp med at han selv bidro med flere interessante innspill han også.

Ett av intervjuene varte i underkant av en time og da lurte foreldrene på om de ikke hadde sagt nok under de ulike punktene. Vi fant ut at de hadde snakket på en annen

måte enn de andre foreldrene, noe som påvirket lengden. Jeg så etter transkriberingen at det riktignok er det korteste intervjuet, men at det også i dette intervjuet var flere interessante refleksjoner.

Foreldrenes engasjement rundt temaene gjorde at jeg følte det vanskelig å skulle stramme inn og styre mer enn det jeg gjorde. Det var nok steder underveis i prosessen der dette kunne ha blitt gjort. Jeg forsøkte å frigjøre meg fra intervjuguiden utover i intervjurunden og følte at det ble lettere jo flere intervjuer jeg hadde hatt. Samtidig var den god å ha liggende ved siden av meg, slik at jeg kunne hente oss inn igjen dersom jeg følte vi var langt forbi det temaet jeg ønsket å fokusere på.

I ett av intervjuene opplevde jeg at foreldrene hadde et stort behov for å prate om mange ting, noe som gjorde at starten på intervjuet ble brukt spesielt til å prate om barna. Senere i intervjuet kom vi over på de andre temaene i intervjuguiden og ut fra det foreldrene fortalte da, følt det rett å ha brukt god tid på barna i begynnelsen av intervjuet. Det viste seg at de refleksjonene foreldrene hadde og som de fortalte om, hang sammen med hvilke type barn de opplevde at de hadde.

Jeg prøvde også å unngå å avbryte foreldrene underveis slik at jeg ikke risikerte at de mistet tankerekken sin eller ble usikre på om de hadde noe interessant å fortelle. Jeg ønsket aktive foreldre og dermed ble det til tider litt utenomstakk, men det viste seg i noen tilfeller å være nyttig.

Jeg ville intervju foreldrene sammen fordi jeg ville ha deres felles opplevelse om det å være adoptivforeldre og deres felles tanker om de temaene som ble trukket frem underveis i intervjuet. Dette viste seg å fungere fint. Foreldrene vekslet på å begynne å svare, og så supplerte de hverandre der det var nødvendig. Jeg opplevde at foreldrene både var samstemte og at de kunne bidra med litt ulike synspunkter innenfor et tema.

Jeg hadde gjort meg flere tanker om hvordan jeg som person kunne komme til å påvirke intervjuet og intervjusituasjonen. Det kan være vanskelig å komme inn i en familie, foreta intervjuet og så forsvinne fra familien igjen. Jeg opplevde likevel at

foreldrene hadde tillit til meg og at jeg visste hva adopsjon handlet om, at vi hadde en felles forståelse av det vi snakket om. Jeg valgte å presentere meg selv kort og fortalte da at jeg selv var midt i prosessen med å adoptere barn. Dette syntes jeg var naturlig å fortelle samtidig som det bidro til at vi hadde en felles forståelse av hva vi snakket om. Jeg følte nok at det ble en liten døråpner i møtet med foreldrene (Hammersley og Atkinson 1996). Vi unngikk likevel at det ble en samtale av privat art, noe som lett kunne blitt utfallet. Vi snakket heller mer privat etter at intervjuet var avsluttet. Jeg opplevde foreldrene som så fokusert på å få snakke om det å ha adoptivbarn og deres hverdag og tanker om fremtiden, at jeg ikke syntes at vi brukte unødvendig tid på private interesser.

Jeg forsøkte etter hvert intervju å notere ned ulike tanker, refleksjoner og erfaringer jeg hadde gjort meg under og etter intervjuene, noe jeg klarte å gjennomføre helt ut. Dette brukte jeg til å justere intervjuguiden der det var nødvendig.

3.3.3 Transkribering av intervjuene

Ved å transkribere intervjuene fra sin muntlige form til skriftlig form struktureres intervjusamtalene og blir bedre egnet for analyse. Allerede ved starten av transkriberingen starter analysen av datamaterialet (Kvale 1997). Ved å lytte til materialet gjenoppveves intervjuene og man får tak i dynamikken mellom informantene og mellom informant og intervjuer. Dette kan også være nyttig i forkant av en analyseprosess.

Jeg transkriberte intervjuene umiddelbart etter hvert intervju så godt jeg klarte det og syntes det var nyttig å gjøre det på den måten. Da husket jeg best detaljer, stemning og kroppsspråk. Underveis i transkriberingen fikk jeg flere tanker og refleksjoner om ulike kodings- og kategoriseringsalternativer, samt mulige fortolkninger av det foreldrene fortalte. Tolkningen begynte for min del allerede under utskrivningen av datamaterialet.

Intervjuene ble skrevet av ordrett og etter at alle intervjuene var skrevet ut, satt jeg igjen med 216 siders datamateriale.

3.4 Analyse av data

3.4.1 Grounded theory

Når man skal analysere i kvalitativ forskning handler det om å organisere, kategorisere, bearbeide, sammenligne og prøve å se mønstre i datamaterialet. En måte å gjøre dette på er å ta utgangspunkt i Grounded theory (Strauss og Corbin 1996). Dataene danner utgangspunktet. Forskeren går ut fra informantenes beskrivelser og forsøker å løfte dataene opp til et høyere, mer abstrakt nivå. Dette er med andre ord en mer induktiv metode og står dermed i motsetning til hva man gjør når man tester en hypotese og da benytter seg av en mer deduktiv metode.

Denne fremgangsmåten ved analyse av datamaterialet gjør at man kan forsøke å komme frem til ny teori ved å gå inn i dataene som man får i analyseprosessen, mer enn å bare teste ut eksisterende teorier. Det vil si at datamaterialet man har samlet inn danner utgangspunkt for teorien som skal utvikles (Strauss og Corbin 1996). Denne måten å arbeide med dataene på kan være krevende, fordi de ulike prosessene med datainnsamling, analyse og utvikling av teori er nært knyttet sammen. Jeg som forsker beveger meg frem og tilbake i de ulike fasene av en forskningsprosess siden jeg parallelt både samler inn data og samtidig får tanker jeg ønsker å benytte under videre analyse og teoriutvikling. Dette er noe også Hammersley og Atkinson (1996) poengterer når de sier at måten man arbeider og analyserer på ved kvalitativ forskning er annerledes enn dersom man hadde jobbet med en mer kvantitativ problemstilling.

I en kvalitativ studie starter analyseprosessen allerede med formulering av problemstillingen og gjentatte redefineringer av denne. I og med at man går frem og

tilbake mellom de ulike delene blir samspillet mellom forskeren og datamaterialet nødvendigvis tett (Strauss og Corbin, 1996).

I Grounded theory er ulike kodingsstrategier en viktig del av analyseprosessen. Alle tre trinnene som blir belyst under henger sammen og utgjør ulike trinn i en kodingsprosess.

De ulike trinnene kalles for åpen, aksial og selektiv koding, og jeg vil knytte noen ord til hvert av dem.

Åpen koding handler om å råkode materialet. Man prøver i denne fasen av analysen å finne likheter og ulikheter i ord og uttalelser fra informantene. Man sammenligner og setter navn og begreper på ulike fenomener som dukker opp i ulike kategorier. På dette stadiet i prosessen begynner mønstre i materialet å tre frem, samtidig som begynnende strukturer for teoriutvikling også kan begynne å vise seg. Det kan likevel på dette tidspunktet være lurt å ikke legge mer vekt på noen begreper og overse andre, slik at man ikke overser muligheter som kan dukke opp i datamaterialet.

Aksial koding beskriver ulike hendelsesløp, eller underkategorier, i forhold til en kategori. Begrepet aksial kan være litt vanskelig å få tak i, men det prøver å symbolisere at man gjennom kodingsprosessen beveger seg rundt en kategori og forsøker å plassere underkategoriene man har kommet frem til på en naturlig måte i forhold til et fenomen som man synes trer tydelig frem i datamaterialet. Det vil med andre ord si at kategoriene utdypes med nærmere beskrivelser av fenomenets egenskaper og dimensjoner. Underkategoriene er med på å tydeliggjøre fenomenet. Kategoriene blir på denne måten stadig utviklet og knyttet sammen med underkategoriene. Forklaringer på fenomener blir dermed også stadig utviklet. Kategorier som hører sammen kan man finne allerede når man gjør den første åpne kodingen.

Selektiv koding er det siste trinnet i kodingsprosessen. I denne delen av prosessen forsøker forskeren å integrere og forbedre kategoriene slik at det er mulig for å danne

seg ulike teorier om fenomener og sammenhenger som har framkommet gjennom kodingsprosessen.

Det er viktig å være klar over at denne måten å arbeide på er tidkrevende og krever stor nøyaktighet fra forskerens side og det er ikke til å unngå at det til tider kan virke som at man aldri blir ferdig. Det at man stadig beveger seg mellom de ulike formene for koding gjør også sitt til at dette er en krevende analyseprosess.

Gjennom å analysere data, dannes hypoteser og teorier, som igjen danner grunnlag for ny gjennomgang av datamaterialet. Dette er noe som særpreger kvalitativ forskning, jo flere svar, jo flere spørsmål. Det kan være vanskelig å sette en sluttstrek for analyseprosessen fordi det stadig er nye spørsmål som kan undersøkes og vurderes. Det er med andre ord en sirkulær prosess som det er spennende å bevege seg i, men en gang må man nødvendigvis sette strek. Det gjør man når man føler at man har nådd et punkt der man ikke finner noe nye begrep eller fenomen som kan kaste ytterligere lys over analysen. Man har nådd metningspunktet. Da har man forhåpentligvis ved hjelp av sin teoretiske sensitivitet trukket frem alt man så i datamaterialet som kunne bidra med å belyse problemstillingene man var interessert i.

Et forskningsprosjekt basert på Grounded theory skal ideelt sett la forskeren stille med både et åpent sinn og blanke ark. Likevel har jeg redegjort for teorier som jeg anser som interessante og verdifulle, og som dermed var med og dannet min forforståelse før jeg begynte arbeidet med denne undersøkelsen.

3.4.2 Analyseprosessen

Etter å ha skrevet ut alle intervjuene, satt jeg igjen med en stor mengde datamateriale som skulle bearbeides og analyseres. Noe av råkodingen forelå allerede bare ved å ta en nærmere titt på intervjuguiden, men det var likevel viktig for meg å ha god tid til å bearbeide og kode dataene jeg hadde samlet inn. Ved å lese igjennom utskriftene flere ganger og notere ned tanker som dukket opp, ble jeg godt kjent med datamaterialet. Etter å ha arbeidet slik en periode, oppstod det en rekke muligheter når det gjaldt hva

jeg ønsket å fokusere på under presentasjon og drøfting av datamaterialet. Det var ikke lett å ta en avgjørelse på hva jeg anså som mer viktig og sentralt i det foreldrene fortalte meg, men jeg måtte likevel foreta noen valg slik at det ble en så oversiktlig og ryddig fremstilling som mulig. Under forelesningene som vi hadde om kvalitative studier kom vi inn på en metode som ble kalt for ”filleryemetoden”. Denne metoden, utviklet av Barbro Sætersdal (UiO), hjalp meg til å få frem de felles mønstrene som lå i datamaterialet mitt, men som ikke var helt enkle å få tak i. Etter å ha skrevet diverse sammendrag av det jeg anså som sentralt fra intervjuene, ble det stadig lettere å se hvilke tema som ble trukket frem som sentrale av foreldrene. Dette var et stort stykke arbeid fordi det foreldrene hadde fortalt måtte gjennomgås grundig for å få tak i hva de *egentlig* hadde ment med det de hadde sagt. Det var her jeg syntes at koding i ulike kategorier ble et sentralt og viktig arbeid, fordi det da ble svært tydelig hva foreldrene hadde formidlet til meg om sin hverdag og sine tanker om fremtiden. Jeg samlet sammen utsagn jeg følte hørte til i ulike kategorier og bearbeidet dette. På denne måten ble datamaterialet mindre og lettere å håndtere. I denne delen av analyseprosessen forholdt jeg meg på både et åpent og aksialt nivå, som Grounded theory snakker om. Gjennom denne måten å arbeide på dukket det stadig opp flere kategorier og tema som ble bearbeidet og kategorisert. Til slutt endte jeg opp med følgende hovedkategorier som pekte seg ut:

- Å bli en familie
- Foreldrenes tanker rundt begrepene forberedelse og forebygging
- Eget forhold til adopsjon og andres holdninger

Jeg kom frem til disse temaene etter å ha kodet de kategoriene som jeg etter hvert så lå i datamaterialet. Det viste seg at det jeg hadde antatt ville komme frem under intervjuene gjenspeilet seg i temaene nevnt overfor. Spesielt tydelig var det at forberedelse og forebygging var to begrep som var sentrale i det foreldrene fortalte om sin hverdag og tanker om fremtiden. Begrepene var sammen med fokus på holdninger og annerledeshet viktige for foreldrene å si noe om. I kapittel 4 om analyse og presentasjon av data, blir temaene nærmere belyst ved hjelp av underkategorier som trådte frem under bearbeidelsen av datamaterialet. I kapittel 5 vil

jeg oppsummere og drøfte de refleksjoner jeg har sittet med både underveis i innsamlingsfasen og i etterkant av intervjuene.

3.5 Vurdering av reliabilitet og validitet

Validitet og reliabilitet er begreper som tradisjonelt har blitt forbundet mer med kvantitativ forskning enn med kvalitativ forskning. Vurderingen av kvalitative undersøkelser er blitt gjort ved hjelp av validitetssystemer som er utviklet først og fremst for kvantitativ forskning. Kvalitative undersøkelser har blitt forbundet med subjektivitet og fortolkning ut i fra det som informanter eller observasjoner har bidratt med. Dette synes å ha endret seg de siste årene. Reliabilitet og validitet blir nå diskutert ut fra krav om troverdighet og gyldighet (Kvale 1997).

Validitet handler om kvalitetssikring, noe som bør foregå gjennom hele forskningsprosessen fra planlegging til rapporteringsfasen av undersøkelsen. Det handler om å foreta vurderinger, overveielser og valg hele veien.

Reliabilitet dreier seg om funnenes konsistens og pålitelighet. Det er viktig at instrumentet man bruker, for eksempel intervju og bruk av intervjuguide, virkelig måler det man ønsker det skal måle, og i hvilken grad undersøkelsen kan etterprøves av andre forskere.

Ved å bruke lydbånd under intervjuene kan man styrke empirien og i tillegg sikre at ikke verdifull informasjon går tapt underveis.

Forskeren har en annen rolle i en kvalitativ undersøkelse enn i en kvantitativ undersøkelse, i og med at forskeren da blir deltager på en helt annen måte. Det er forskeren selv som foretar intervjuene og som transkriberer og jobber med å analysere dataene som kommer frem i disse intervjuene. På denne måten blir forskeren selv en del av måleinstrumentet. Det oppstår da en mulighet for at forskeren kan påvirke resultatene gjennom hele forskningsprosessen. Det er derfor viktig å

redegjøre for undersøkelsens reliabilitet gjennom å beskrive og dokumentere forskningsprosessen. Det har jeg gjort i punkt 3.2, 3.3 og 3.4.

Validitet handler om gyldighet. Kvale (1997) poengterer at validitet handler om hvorvidt forskeren undersøker det som han/ hun ønsket å få vite noe om. Det er da av stor viktighet at for eksempel intervjuguiden og spørsmålene her er gjennomtenkt før man møter informantene. Spørsmålene skal gjenspeile problemstillingene forskeren synes er viktige å få belyst. Samtidig er det viktig å være lyttende og tilstede underveis i intervjuene, slik at man klarer å fange opp eventuelle nye vinklinger som informantene kommer med.

I min undersøkelse var spørsmålene med på å styre intervjuene, samtidig som vi også beveget oss over på tema som jeg ikke hadde tenkt tilstrekkelig over på forhånd. Dette kom av at samtalen fløt lett mellom meg som intervjuer og mine informanter. Det var vanskelig å skulle styre foreldrene tilbake på mitt spor da de tydelig signaliserte behov for å ta opp andre sider ved det å ha adoptivbarn enn jeg på forhånd hadde antatt. Jeg opplevde likevel både underveis og ved gjennomlesning av intervjuutskriftene at vi i løpet av alle intervjuene er innom alle de knutepunktene jeg anslo som sentrale da jeg skrev intervjuguiden. Foreldrene trakk frem mange aspekter som omhandler samfunnets og andre menneskers holdninger til det å få et adoptert barn. Dette ble gjort på en slik måte at jeg i etterkant har fått et ønske om å også dreie oppgavens analyse og databearbeidelse mot denne biten.

Mye avhenger, slik jeg ser det, at man har fokus på hvem undersøkelsen skal ha gyldighet for. På en måte må data, analyse og bearbeiding og rapportering være gyldig både for informantene, for forskeren selv og fagfeltet. Dette kan gjøres ved å stadig stille seg kritisk til datamaterialet, og på den måten sjekke ut underveis om man treffer informantene med de spørsmålene man ønsket. Det er likevel vanskelig å generalisere til andre når man har å gjøre med en kvalitativ vinkling på en undersøkelse. Dette kan bli oppfattet som en svakhet og dermed som mangel på ytre validitet. Her er det viktig å ha i mente at kvalitativ forskning mer handler om å forstå fenomener, situasjoner og mennesker, og å kunne tolke og dra ut det særegne ved

enten en hendelse eller et fenomen. Dette er i tråd med det Maxwell (1992) snakker om. I denne undersøkelsen har formålet vært å få frem adoptivforeldres tanker om hverdag og fremtid, og dermed har fokuset vært rettet mot å finne mønstre i de ulike informantenes beskrivelser og opplevelser. Gjennom disse er det forsøkt å se sammenhenger mellom de ulike familiene. Hvis man skal snakke om generalisering er det nyttig hvis man ser nærmere på om andre adoptivforeldre kan kjenne seg igjen i det som informantene i denne undersøkelsen har bidratt med. Gjennom å få tak i gode og informasjonsrike beskrivelser fra et utvalg som er hensiktsmessig satt sammen ut fra undersøkelsens formål og fokus, kan man gjerne snakke om at man klarer å oppnå generaliserbarhet i undersøkelsen.

For å gå tilbake til Maxwell så presenterer han ulike kriterier å vurdere validitet ut fra. Han snakker blant annet om deskriptiv validitet som handler om at jeg som forsker faktisk beskriver det informantene forteller meg. Det informantene bidrar med blir gjengitt så nøyaktig som mulig. Det er her nytten av å bruke lydbånd blir åpenbar, fordi man da kan gjengi informantenes uttalelser så korrekt som mulig. I tillegg er det mulig å stille oppklarende spørsmål under intervjuet slik at beskrivelsene blir så korrekte som mulig. Denne måten å nærme meg informantenes beskrivelser på fant jeg nyttig i min undersøkelse.

Videre snakker Maxwell om det han kaller tolknings- og teoretisk validitet. Det han da har i tankene er hvorvidt tolkningene jeg som forsker gjør er korrekte, relevante og i tråd med informantenes bidrag. Det blir også viktig dersom begreper som dukker opp i data- og analysefasen, også kan finnes igjen i relevante teorier. Det kan være nyttig å tenke over om det jeg finner i datamaterialet mitt kan knyttes til eksisterende teorier eller om jeg gjennom min undersøkelse får frem nye fokus som ikke tidligere er tilstrekkelig belyst.

Til slutt har Maxwell med punktene generalisering og evaluering av data. Det handler da om å stille diverse spørsmål til meg som forsker. Eksempler på spørsmål kan være: Er det slik at jeg kan si at det jeg finner også gjelder andre i utvalget eller hos andre grupper? Er informasjonen som har kommet frem nyttig for andre enn meg selv som

forsker? I denne undersøkelsen synes jeg at kravene om generaliserbarhet og evaluering er ivaretatt. Begrunnelsen for dette er at jeg har et utvalg som jeg mener er både hensiktsmessig og representativt satt sammen ut fra kriteriene for en kvalitativ undersøkelse. I tillegg belyses både relevante og hittil lite fokuserte tema som andre adoptivfamilier, og også andre som møter adoptivbarn og deres familier, er interessert i å vite mer om.

Kvale (1997) tar også opp noe jeg synes har vært viktig underveis i forskningsprosessen, nemlig det å kunne tillate seg å være kritisk til det som kommer frem i datamaterialet. Ved å stille spørsmål til materialet og problematisere funn kan man få frem ulike nyanser og analyser og dermed nye spørsmål. I og med at man har valgt en kvalitativ vinkling på undersøkelsen må man være forberedt på at man må kunne tåle å leve med usikkerheten som følger med dette valget. Man kan aldri være sikre på at den kunnskapen man har fått gjennom undersøkelsen er den riktige. Det kan alltid være andre som kan tolke datamaterialet på en annen måte, men så lenge man redegjør for hva som er gjort og hvordan man har gått frem, så oppfyller undersøkelsen kravene til validitet og reliabilitet. Dette har jeg som nevnt redegjort for tidligere i metodedelene.

3.6 Etske overveielser

Denne undersøkelsen er gjennomført som en kvalitativ studie og da er det noen etiske overveielser som jeg som forsker må ha i tankene. Det er viktig å være klar over at jeg ber informantene om å dele sin livsverden med meg som er en fremmed for dem. Dette kan være skremmende, svært personlig og informantene kan til tider føle at de utleverer seg. For meg som forsker blir det viktig at informantene får tilstrekkelig informasjon på forhånd om hva jeg ønsker fra dem, og at de vet at de har anledning til å trekke seg underveis i undersøkelsen. Adopsjon som forskningstema er av en slik karakter at det kan berøre det private og personlige. Fordi jeg er interessert i å få tak i informantenes tanker om et gitt tema kan jeg støte på emner underveis som kan oppleves følsomme og sårbare fordi det kan ligge en lang og vond bakgrunnshistorie

hos foreldrene før valget falt på adopsjon. Dette krever at jeg nærmer meg feltet og temaet med respekt og sensitivitet overfor informantene. Det er viktig også å sikre konfidensialitet og anonymisering slik at foreldrene føler at de kan snakke fritt til meg uten fare for å bli gjenkjent i datamaterialet senere. Dette synes jeg at jeg har bevart underveis, i og med at alle navn som forekommer i materialet er fiktive navn.

Informantene fikk på forhånd informasjon om formål og bakgrunn for undersøkelsen, slik at de kunne gi informert samtykke til å delta. Dette er i overensstemmelse med forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap (NESH 1999). Før hvert intervju startet ble dette gjentatt, slik at foreldrene igjen hadde anledning til å trekke seg. Etter hvert intervju fikk foreldrene i tillegg tilbud om å høre igjennom intervjuet dersom de ønsket det, og det ble presisert på nytt at de alltid ville ha mulighet til å trekke seg underveis i undersøkelsen. Etter at intervjuet var avsluttet og kassettpilleren slått av snakket vi litt sammen om hvordan foreldrene syntes det hadde vært å bli intervjuet og om intervjuets tema. Alle foreldrene ga uttrykk for at det var spennende og positivt at jeg var interessert i å høre deres tanker, fordi det syntes de det var for få som ønsket. Jeg ga informantene tilbudet om å kontakte meg i etterkant av intervjuet dersom det var noe de ønsket å diskutere videre med meg. Det er ingen av informantene som har benyttet seg av dette hittil.

3.7 Egen forskerrolle

Det jeg har ansett som særlig viktig å være klar over hele veien, er at jeg har befunnet meg i en slags dobbeltrolle i forskningsprosessen. Dette henger sammen med at jeg både er interessert i et felt som fagperson og som privatperson, dvs. som førskolelærer og som kommende adoptivmor. Det har da vært viktig å være oppmerksom og bevisst på hvilke utslag dette kunne gi både da jeg satt i intervjusituasjonen og da jeg satt med datamaterialet og skulle analysere og drøfte. Kvale (1997) har også sett nærmere på denne dobbeltrollen. Han poengterer at man ved å være bevisst på at man faktisk sitter på ”begge sider av bordet”, kan man unngå

å overidentifisere seg med informantene. Da taper man samtidig ikke det kritiske blikket som er nødvendig å ha med seg ved kvalitative studier.

Jeg opplevde intervjusituasjonene som en spesiell og lærerik situasjon der jeg fikk et unikt innblikk i et felt og tema som jeg som kommende adoptivmor står på terskelen til å bli en del av selv. Jeg følte likevel at jeg ikke ble for personlig, men bevarte en lyttende, interessert, men samtidig empatisk holdning til beskrivelsene informantene kom med. Det at jeg selv har egeninteresse for temaet virket mer som en døråpner for meg i forhold til informantene, da det virket på meg som om dette bidro til at de fortalte åpenhjertelig og personlig om deres hverdag og deres tanker. Dette satte jeg svært stor pris på.

I og med at jeg på tidspunktet for analyse og drøfting ennå ikke er forelder føler jeg at jeg har fått frem informantenes erfaringer og oppfatninger tydelig, og ikke bare har latt meg styre av mine egne tanker underveis i denne delen av forskningsprosessen.

4. PRESENTASJON OG ANALYSE AV DATA

Gjennom prosessen med å kode datamaterialet var det tre hovedtema som pekte seg ut. Disse temaene skilte seg ut ved å fremstå som sentrale gjennom intervjuene med foreldrene. Temaene omhandler det som foreldrene la vekt på da de snakket om sin hverdag, og tankene de hadde om fremtiden.

Jeg har valgt å kalle temaene:

- Adopsjonsfamilien
- Foreldrenes tanker rundt begrepene forberedelse og forebygging
- Eget forhold til adopsjon og andres holdninger

Kategoriseringen startet allerede i arbeidet med å utarbeide intervjuguiden. Dette dannet dermed utgangspunkt for det videre arbeidet med temaene.

Spørsmålene som er brukt var mer eller mindre åpne og fulgte hverandre naturlig.

Spørsmålene tok utgangspunkt i det jeg ønsket å finne mer ut av rundt adopsjon, og ut fra det jeg hadde lest meg til i litteraturen om emnet.

Intervjuguiden ble lagt opp på den måten at vi gjennom samtalen startet med å snakke om tildeling av barnet, og deretter rettet fokus mot hverdagens utfordringer og tanker knyttet til fremtiden. På denne måten ble det forsøkt å bevare en naturlig tidsdimensjon som var enkel å forholde seg til både for meg som intervjuer og for informantene.

Selv om spørsmålene i seg selv ga en viss form for struktur og kategorisering ble datamaterialet i etterkant grundig bearbeidet. Gjennom bearbeidelsen kom jeg frem til de temaene som fremstod som sentrale i samtalene med foreldrene, og som det var naturlig å gå videre med.

Foreldrene hadde mye å komme med under intervjuene, og det var derfor naturlig at jeg lot dem slippe til gjennom sitater. Sitatene jeg har tatt med er valgt ut fra om de kan belyse informantenes opplevelser og refleksjoner.

Jeg har, der det er naturlig, trukket inn relevant teori for å underbygge det foreldrene sier. Dette syntes jeg har gitt presentasjonen og analysen mer flyt og sammenheng.

4.1 Adoptivfamilien

Det er naturlig å starte med dette temaet, fordi det danner grunnlag og utgangspunkt for de andre hovedtemaene. Foreldrene forteller i intervjuene sine egne historier om hvordan de ble en familie bestående av mor, far og barn. På noen områder skiller foreldrenes historier seg fra hvordan man vanligvis tenker at en familie blir til, mens de på andre punkter deler tanker og refleksjoner som også er gjeldende for foreldre som har biologiske barn.

4.1.1 Å vente på barnet

For mange mennesker hører et ønske om å få barn naturlig med når de innleder et forhold til et annet menneske. Dette er noe Howell (2001) sier noe mer om i teorikapittelet. Man har da et ønske om å utvide tosamheten til å inkludere et barn også, men livet er ikke slik innrettet at man bare kan ønske seg noe og så blir det oppfylt. Dette tror jeg foreldrene jeg har snakket med kan si seg enige i. Jeg har ikke spurt dem direkte om årsakene til at de valgte adopsjon, men det kom likevel frem underveis i intervjuene. Flere av foreldreparene har hatt prøverørsforsøk bak seg for å bli gravid på naturlig måte, men uten at dette ført frem.

Foreldrene trekker frem ulike sider ved å vente adoptivbarn. De nevner blant annet den lange ventetiden som adopsjonen innebærer, noe som følgende sitater belyser:

Familie A:

F: Følelsen av å ligge i en bunke i årevis og vente på at noe skal skje, det kan oppleves som et problem. Dette er ikke tilfelle når man gjennomgår et svangerskap.

Familie D:

F: Jeg er ingen god venter, men samtidig så jeg jo det slik, som man sier innenfor pedagogikk, at det er et modningsfag. Det er en prosess, vi ventet i 2 år og 4 måneder fra vi sendte inn papirer til vi hentet Marianne. Jeg mener ikke at det burde gå på 4 måneder, men det burde heller ikke ta så lang tid som det gjorde for oss.

Disse sitatene sier noe om varigheten av en adopsjonsprosess.

Hele prosessen starter med et ønske om barn og ut fra dette å ta en avgjørelse med hensyn til å bestemme seg for adopsjon. Innledningsvis i teorikapittelet gjennomgikk jeg trinnene i en adopsjonsprosess. Fra foreldrene tar avgjørelsen om å adoptere og til barnet kommer hjem til dem må foreldrene forholde seg til en lang ventetid. Dette blir poengtert av fedrene i sitatene overfor der de gir uttrykk for at de har forståelse for at det er en prosess som også innebærer modning. De stiller likevel spørsmål om hvorfor ventetiden er så lang.

En annen side ved det å adoptere fra utlandet, er at man sitter med mange følelser og tanker, som kan være vanskelig å forholde seg til over lang tid. Disse tankene kan handle om hvordan det vil bli å være foreldre til et barn som ser annerledes ut enn en selv, og ikke minst hvordan foreldre og barn skal vokse sammen som familie. Andre tanker kan dreie seg om fremtiden og hvordan barnet og dem selv vil bli møtt i samfunnet. Foreldrene har med andre ord tanker knyttet til det å bli en familie, og disse tankene kan på noen måter avvike fra de tanker som en som går gravid gjør seg. Både Stern (2000) og Brodzinsky (1996) har begge noen tanker om akkurat dette, noe jeg refererer til i teorikapittelet. Ikke minst kan tankene handle mye om hvorvidt de som foreldre vil bli like glad i barnet som ikke er deres eget, rent biologisk sett. Disse tankene kan trenge bearbeidelse. Spesielt kan dette komme frem når man får bildet av barnet. Mor i familie C har beskriver det på følgende måte:

Familie C:

M: Jeg husker jeg var litt engstelig da vi skulle få bilde av vårt første adoptivbarn Marius om jeg ville føle at det var rett. Men det var jo veldig lett å bli glad i ham med en gang. Selv om han så forskjellig ut fra oss, følte likevel alt helt rett.

Jeg synes mor gir en bra beskrivelse av hvilke tanker man kan gjøre seg underveis i adopsjonsprosessen. Dette er naturlige tanker å dvele ved siden foreldrene på dette tidspunktet ennå ikke vet verken hvem barnet er, og hvilken start det har hatt på livet. Disse tankene kan bidra til at den lange ventetiden kan bli en påkjenning for foreldrene. Det kan være nyttig å dele disse tankene og følelsene med hverandre, og med andre som kan sette seg inn i situasjonen. Dette er noe samtlige av mine foreldre også gjør.

Den lange ventetiden har heldigvis et klart og tydelig resultat: man får barn. Veien frem til man får barnet kan ha bestått av ulike opp- og nedturer, men dette ser ut til å bli stilt i skyggen når barnet endelig er der. De første tankene om at de har blitt en familie dukker opp. Far i familie A velger å si det på denne måten:

Familie A:

F: Da vi kom tilbake til hotellet, badet vi Anette og la oss til å sove litt. Etter det har vi vært en familie. Det var liksom så enkelt. Fra det øyeblikket vi kom tilbake til hotellet og vi hadde fått en seng ved siden av vår, var vi blitt en familie på tre.

Foreldrene trekker også frem noen betraktninger rundt tilværelsen før og etter at de har fått barn. Foreldrene snakker både om forestillinger om livet som foreldre, hvordan det kommer til å være, samt at de gir uttrykk for ulike forventninger de hadde i forkant. Dette sier blant annet familie J noe om:

Familie J:

F: Det å bli far var egentlig en mye sterkere opplevelse enn det jeg hadde forestilt meg på forhånd.

M: Jeg husker ikke helt hvilke forventninger jeg hadde, det eneste er at man plutselig ble mer bundet, med tanke på praktiske ting i hverdagen og sånn. Det gikk mer på det planet. Alt det andre var jo bare glede og fantastisk moro, barn hører jo livet til...

Foreldreparet sier her noe om deres forventninger til å bli foreldre. Det synes vanskelig å forestille seg på forhånd hvordan det vil bli. Foreldrene nevner spesielt det å prioritere familie i forhold til tiden som lett kan forsvinne i hverdagens mange gjøremål. Her tror jeg mine informanter deler mange tanker med andre som blir foreldre på naturlig måte.

Jeg hadde imidlertid med et spørsmål i intervjuguiden som handlet om et skille mellom det å skulle bli adoptivforeldre kontra å få egenfødte og hvorvidt foreldrene selv var opptatt av dette skillet. Det viste seg at dette spørsmålet ikke passet å stille til alle foreldreparene. Foreldre uten biologiske barn fra før, opplevde ikke at de hadde dvelt spesielt ved dette spørsmålet underveis i adopsjonsprosessen. De så ikke det som et hinder i sin rolle som adoptivforeldre. Spørsmålet fikk derimot gehør i de familiene som hadde egenfødte barn fra før. Mor i familie C setter ord på tanker hun hadde som handlet om dette eventuelle skillet:

Familie C:

M: Det er ikke slik at vi er mer glad i Line enn i de andre barna, det er akkurat det samme. Men det er jo slik at noen ganger irriterer et barn deg på en måte og et annet på en annen. Vi føler ingen forskjell, men noen ganger kan vi kanskje merke at omgivelsene tillegger det at et barn er adoptert en større betydning enn vi gjør selv.

Som mor selv poengterer i sitatet er det mer forventningene fra omgivelsene som kan spille inn for hvordan de som foreldre forholder seg til barna. Det jeg synes det handler om da er hvilket syn og holdning foreldrene selv og andre rundt dem har til adopsjon, og det å få et barn som ser annerledes ut enn en selv. Disse tankene kommer jeg tilbake under det tredje hovedtemaet mitt.

Familie H har to barn som er adoptert, og deler noen av de samme tankene som familie C:

Familie H:

M: Jeg går jo ikke rundt og tenker på at de er adopterte. Det er mine barn, og jeg kan ikke forestille meg at jeg ville blitt mer glad i et egenfødt barn. Det tror jeg nesten ikke er mulig. Jeg kan i hvert fall ikke forestille meg det.

F: Jeg har heller aldri tenkt den tanken, de er våre to.

Her skiller ikke foreldrene i det hele tatt mellom egne biologiske barn og adopterte barn. Disse foreldrene hadde ikke egne biologiske barn fra før av, men likevel ser det ut til at både foreldrene i familie C og H deler synet om at det ikke er en forskjell i foreldrefølelsene deres.

4.1.2 Møtet mellom barn og foreldre

Tiden det tar å adoptere barn kan føles lang for foreldrene. Etter at adopsjonspapirene er sendt til giverlandet, begynner ventetiden for alvor. Det føles som et steg videre når foreldrene mottar bilde av barnet deres. Da kan de rette tanker og følelser mot dette barnet som nå er blitt deres sønn eller datter. Tilknytningsprosessen kan så smått begynne, men får først sin ordentlige start når foreldrene drar for å hente barnet. Her vil jeg henvise til teorikapittelet der tilknytning er nærmere beskrevet. Jeg vil imidlertid her legge til at det for foreldre til adopterte barn kan denne prosessen ta

lang tid, fordi tilknytning vanskelig kan komme skikkelig i gang før alle parter har truffet hverandre. Overgangen til å bli en familie med hensyn til både tilknytning og samspill kan være vanskelig, noe som blant andre Smith (2002) sier noe om. Også Sætersdal og Dalen (1999) er opptatt dette. Dette har jeg beskrevet nærmere i teorikapittelet og velger å henvise til dette kapittelet for videre lesning.

Hentereisen blir beskrevet i store og mange ord av foreldrene. De beskriver følelsene sine rundt hele reisen, og spesielt ved overrekkelsen av barnet. Foreldrene i familie E dro for å hente sin sønn og de beskriver sine opplevelser på denne måten:

Familie E:

M: En ønskereise.

F: Helt perfekt, nærmest en 14 dagers ferie. Bodde på et flott hotell og bare koste oss. Det var en solskinnshistorie.

Foreldrene beskriver hentereisen i positive ordelag, og det kan virke som at de hadde en reise helt etter forventningene deres, fra begynnelse til slutt. Det er kanskje derfor far gir beskrivelsen ønskereise. Mor kommer litt senere innpå at deres opplevelse av reisen nok er farget av at de fant tonen med barnet sitt og med de andre i reisegruppen. Tilknytning og det å få til et positivt samspill henger sammen. God tilknytning bidrar til gode samspillmønstre, mens utrygg eller ikke-eksisterende tilknytning kan bidra til mer negativ samspillmønstre. Tilknytning er med andre ord viktig både å forholde seg til og å jobbe med når man har fått barn. Dette sier både Carling (1989) og Lorentzen (1997) mer om, og det har jeg sett nærmere på i teorikapittelet. De opplevde ingen vansker på reisen som de ikke klarte å løse, så det kan også ha bidratt til at de gir den beskrivelsen som de gjør. Foreldrene sier selv at dersom de ikke hadde funnet tonen med barnet slik de gjorde, så ville de sikkert hatt andre opplevelser med seg fra hentereisen.

Familie F har to barn, en gutt og en jente, som begge er hentet i giverlandet. Far sier selv at de dro på en form for eventyrreise, en reise man foretar en eller to ganger i livet. Han sier videre når han beskriver deres første hentereise:

Familie F:

F: For det første er det selvfølgelig et høyt spenningsnivå i og med at du ikke vet hva som møter deg. Du reiser på en måte på en eventyrreise med mange usikre momenter.

I dette sitatet kommer det tydelig frem at foreldrene drar på en reise der de ikke helt vet hva som venter dem av opplevelser, følelser og tanker. Det er dette jeg tror far sier noe om. Det er ikke vanskelig å sette seg inn i foreldrenes spenningsnivå og usikkerhet rundt det å dra på hentereise. Her skiller vordende adoptivforeldre seg fra andre vordende foreldre. De har hatt en lang ventetid, de må reise for å hente barnet, og de vet ikke noe om hvordan barnet og de selv vil reagere på hverandre når de møtes første gang. Noen av disse tankene kan det nok være at andre vordende foreldre også sitter med, men de har den fordel av å ha barnet fysisk nært seg, i magen, og ikke minst vet de at ventetiden bare er på ni måneder.

En av familiene hentet ikke barna selv, men fikk barna med eskorte fra giverlandet:

Familie C:

M: Vi har snakket litt om at vi godt kunne tenke oss å reise tilbake senere med alle tre, men vi føler ikke at det er det som er avgjørende for om man er gode adoptivforeldre. Det går ikke på hvorvidt du har hentet barnet ditt i landet eller ikke, det går mer på andre ting. Dersom barna senere føler at vi ikke har gjort nok for dem fordi vi ikke var der borte, er det helt andre ting som har vært feil i oppdragelsen.

F: En annen årsak til at vi valgte eskorte var mht barnas alder. Vi følte at så lenge dem bare var 4 og 5 måneder gamle, var det ikke så verdifullt at vi selv dro bort for å hente dem. Hadde barna derimot vært 1-2 år, hadde det kanskje vært mer viktig å være der for å gjøre overgangen for barna mykere. Bli litt kjent med hverandre før barna tas vekk sine vante omgivelser.

I dette sitatet virker det som at foreldrene vektlegger det å hente barnet selv en annen betydning enn andre adoptivforeldre gjør. Mor sier tydelig at det for dem ikke er avgjørende å ha vært i giverlandet for hvordan de handler som adoptivforeldre og for hvordan de oppdrar barna sine. For dette foreldreparet er det andre forhold som spiller inn for om de er gode adoptivforeldre eller ikke.

Foreningene som formidler adopsjonen anbefaler likevel at man drar og henter barnet selv. Da får man anledning til å se barnet i dets vante omgivelser, samtidig som man får oppleve landet og kulturen. Det er imidlertid mulig i noen giverland å bruke eskorte. Med eskorte menes at barnet kommer til Norge via en mellomperson som drar til landet og henter barnet for foreldrene. Det man da kan risikere er at barnet knytter seg til eskorten, og kan få vansker med separasjon fra denne personen. Her kan det allerede ligge en kime til mistillit som Sætersdal og Dalen (1999) sier mer om. Det adopterte barnet har behov for å ha færrest mulig personer å forholde seg til i overgangen til ny familie, slik at tilknytningsprosessen starter på en positiv måte. Hvordan tilknytningsprosessen vil utvikle seg henger imidlertid også sammen med barnets personlighet og hva det har opplevd i tiden før det ble adoptert. Dette har jeg sett nærmere på i kapittelet om tilknytning hos det adopterte barnet.

Tilknytningsprosessen kan dermed få en litt vanskelig start, men i de fleste tilfeller der man benytter eskorte har jeg inntrykk av at det likevel går greit ved overgangen til nye foreldre. Eskorte er altså mulig å få i stand dersom foreldrene har tungtveiende grunner for ikke selv å dra til giverlandet, eller dersom de har andre spesielle behov som det bør tas hensyn til.

Hver av familiene dveler ved sine hentereiser, men bruker også mye tid på å beskrive barnets og sine egne reaksjoner ved det første møtet.

Familie B skal få være den første familien som sier noe om hvordan deres gutt, Mads, reagerte ved overrekkelsen. Ved spørsmål om hvordan barnet reagerte forteller foreldrene følgende:

Familie B:

M: Vi satt på kontoret og ventet på å få ham. Vi kunne høre gråten hans lenge før han kom. ”Oj, der kommer han”, tenkte vi.

F: Vi visste at han var veldig knyttet til sin fostermor, og han var naturlig nok veldig rasende da vi fikk ham.

Tonefallet og måten foreldrene beskriver barnets reaksjon på gir et inntrykk av at barnet reagerte sterkt på atskillelsen fra fostermor. Igjen ser vi viktigheten av å gripe fatt i tilknytningsprosessen slik at den utvikler seg positivt og for at samspillet i

familien blir positivt. I teorikapittelet skriver jeg om akkurat dette. Videre i intervjuet sier de at Mads' første reaksjon var å gråte, men etter hvert ble han mer stille og tilsynelatende apatisk. Dette så imidlertid foreldrene på som en sunn og normal måte å reagere på forandring. Jeg finner det rimelig å trekke den samme konklusjonen. Dette foreldrepåret hadde egne biologiske barn fra før av og hadde dermed bred erfaring med hvordan barn kan reagere i ulike situasjoner. Dette er noe de selv også trakk frem som en fordel. Det kan fort bli vanskeligere å takle barnets reaksjon dersom man er på sin første hentereise. Det sier mor i familie G noe mer om, når hun beskriver ulike reaksjoner hos barnet på deres første reise. Mor forteller at hun spesielt husker en gang der hun selv satt og gråt i en stol, og barnet satt og gråt et annet sted og alt bare var trist. Far måtte prøve å trøste begge to. Det mor trekker frem med denne ene situasjonen er følelsen av mislykkethet:

Familie G:

M: Jeg følte meg så mislykket. Ingenting hjalp og jeg tenkte ” er det rett det vi gjør”? Følte jo medlidenhet med Didrik også, når jeg tenkte på hvor utrygg situasjonen måtte virke for ham.

Det er tydeligvis mange følelser og tanker som flyr igjennom hodet når man er i en slik situasjon. Jeg synes mor her gir uttrykk for at det kan være vanskelig for både foreldre og barn å tilpasse seg hverandre denne aller første tiden. Forventninger til å bli foreldre, og slik det faktisk blir, er ikke nødvendigvis det samme. Omstillingen til ny rolle kan være tøff, noe jeg synes sitatet får spesielt godt frem. Foreldrene i familie G forteller videre at de brukte tid på å bli kjent med hverandre, både barn og voksne. Det kan være lurt å investere tid i å bli kjent med hverandre. Dette ser både Andenæs (1996) og Stern (2002) viktigheten av. Det er ene annen måte å danne familie på, noe de kan si mer om. Jeg henviser til teorikapittelet for mer om familiedannelse.

Foreldrene i eksempelet over valgte å spise flere av måltidene på hotellrommet slik at de selv følte de hadde kontroll over hva de gjorde i situasjoner som oppstod. De hadde noen opplevelser der hotellpersonalet grep inn og overtok i situasjoner slik at foreldrene ikke fikk sjansen til å handle slik de selv ønsket. Dette var årsaken til at de da holdt seg mer på hotellrommet. Foreldrene forteller i intervjuet at de på den andre

hentereisen hadde mer erfaring. Denne erfaringen kan ha bidratt til større trygghet i foreldrerollen, og dermed for hvordan de handlet i ulike situasjoner. Dette kan igjen bidra til at de i dag sitter med to ulike opplevelser av hentereisene sine. Den første reisen skilte seg ut på den måten at de var nye i rollen som foreldre og at de ikke hadde egen erfaring å knytte det de opplevde opp mot. De hadde heller ikke den samme tryggheten i rollen som foreldre som de hadde på den andre reisen. De sier selv at på den andre reisen stolte de på den erfaringen de hadde, og at dette igjen påvirket deres trygghet i foreldrerollen. De følte da at de håndterte situasjoner som oppstod på en annen måte enn på første reisen. Jeg vil anta at dette også preget samspillet og tilknytningsprosessen mellom foreldre og barn på en annen måte enn på første reisen.

Barnas reaksjoner, slik familie B og G beskriver dem, ligger innenfor det normale. Det er helt naturlig at et barn reagerer på å bli atskilt fra den eller de som har passet barnet, og som har vært den siste omsorgspersonen barnet har kjent til. Dette sier også teori om samspill og tilknytning noe om, se for øvrig teorikapittelet. Barnet møter nå nye personer som det ennå ikke vet hvem er. Barnet vet heller ikke hvordan det skal reagere på den nye situasjonen som har oppstått. Dette kan bidra til at barnet viser ulike reaksjonsmønstre. Barnet vet heller ikke at nettopp disse personene kommer til å være der for barnet i lang tid fremover. Kanskje har barnet på en måte en "magefølelse" for at de nye personene bare er et nytt stopp på veien. Dette er det selvsagt vanskelig å vite sikkert. Foreldrene poengterer at alder på barnet kan ha noe å si for hvordan, og hvor, mye barnet reagerer på den nye tilværelsen. Eldre barn reagerte kraftigere enn barna som ble adoptert da de bare var noen få måneder. At eldre barn reagerer med å være skeptiske, reserverte eller tydelig sinte og lei seg, vil jeg se på som en sunn reaksjon på de store forandringene som et oppbrudd fra vante omgivelser innebærer. Dette er tanker flere av foreldrepårene ser ut til å dele. Foreldrene poengterer at barnet må få tid til å akseptere dem som sine nye omsorgsgivere. I motsetning til familie B og G beskriver familie E overgangen som problemfri:

Familie E:

F: Det gikk 3-4 timer så var Adrian helt vill, og lo og koste seg og hadde det veldig kjekt.

Denne beskrivelsen gir et inntrykk av at barnet og foreldrene brukte kort tid på å bli kjent. Det hjalp sikkert på at de opplevde gutten som blid og smilende, og på den måten fikk en god start på familien med tanke på etablering og samspill. Dersom de ikke hadde funnet tonen med barnet slik de gjorde er det mulig at de ville muligens ha beskrevet opplevelsen noe annerledes. Dette har jeg beskrevet nærmere i teorikapittelet.

Foreldrene i familie H trekker frem at barna får et brudd i for eksempel språk og kultur som kan bidra til at barna reagerer, noe som jeg finner rimelig. Denne familien sier at det første barnet deres fikk de tildelt allerede da det var 10 uker gammelt, og at det da var få reaksjoner hos barnet. Deres andre barn, som var 7 måneder da de hentet det reagerte tydeligere på at det ble snakket et annet språk enn morsmålet. Han reagerte tydeligvis på dette ved helt i starten å vende seg mot den personen det hadde hatt et godt forhold til, og som snakket det språket som barnet var kjent med.

Dette foreldreparet setter også ord på sine egne følelser ved overrekkelsen av barna:

Familie H:

F: Det er en fantastisk følelse.... Du blir helt rørt. Du føler liksom at du får den kjærligheten med en gang for det barnet. Det er greit at du kan sitte her å fortelle og beskrive noe, men det er noe helt annet å oppleve det. Den sitter. Du kan tenke tilbake på det, og du ser det for deg hele tiden. Det er fantastisk.

M: Ja, de kommer rett bort og setter barnet på fanget ditt og "nå er det ditt".

Foreldrene gir uttrykk for at dette er en stund de har sett frem til og tenkt mye på underveis i prosessen.

Foreldrene i familie A beskriver sine følelser ved overrekkelsen av datteren deres på følgende måte:

Familie A:M: Vi hadde tenkt igjennom hvordan barnet og vi selv ville reagere ved overrekkelsen. Jeg tenkte på at her kommer det følelser, her skjer det ting med meg som jeg ikke har erfaringer med, selv om jeg var forberedt på alt og ingenting. Nå er jo jeg på mange vis en rolig type, så jeg hadde ikke forventet meg noen voldsomme følelsesutbrudd.

F: Jeg synes det gikk veldig fint på barnehjemmet. Anette godtok oss med en gang.

Det kan virke som om at reaksjoner hos foreldrene henger sammen med hvordan de er som personer ellers. Mor trekker frem at siden hun oppfatter seg selv som rolig, forventet hun heller ikke å ha de helt store følelsesutbruddene ved overrekkelsen.

Jeg vil avslutte dette punktet med et sitat fra familie F der far i tillegg til å nevne den store kjærligheten de følte da de fikk barnet, også sier noe om ansvar.

Familie F:F: Akkurat der tror jeg vi kan sammenligne det med egenfødte barn. Det som slo meg første gangen jeg fikk David opp i armene, var at jeg følte et enormt ansvar. Jeg følte rett og slett fysisk at jeg fikk et tonn oppå skuldrene, og da slo det meg med full kraft hvilket ansvar jeg plutselig fikk.

Her sammenligner far det å få adoptivbarn med det å få et egenfødt barn. Følelsen av ansvar er den samme. Han poengterer at det er et ansvar for livet, og at barnet ikke bare er til låns i noen dager. Dette tror jeg er tanker som også foreldre til egenfødte barn kan kjenne seg igjen i. Det kan imidlertid likevel være en forskjell i hvordan foreldrene tenker rundt dette, i og med at foreldre til adopterte barn har flere dimensjoner som de dveler med, mer enn det foreldre til egenfødte barn har. Foreldre til adoptivbarn føler gjerne også et ansvar for at de vil få et barn som ikke ligner dem selv av utseende, for eksempel med tanke på hudfarge. Dette må foreldrene ta hensyn til i oppdragelsen av barnet. Dette er tanker som foreldre til adopterte barn har med seg helt fra starten av en adopsjonsprosess. Dette er noe foreldre til egenfødte barn slipper å ta hensyn til.

4.1.3 Personlighet og kjemi mellom barn og foreldre

Barnets personlighet, og kjemien mellom barnet og foreldrene utvikler seg, kan spille en vesentlig rolle i forbindelse med hvordan samspillet i familien utvikler seg og da spesielt hvordan samspillet utvikler seg i familier med adopterte barn, blant andre ser Landerholm (2003) nærmere på det hun kaller ”adoptert foreldreskap”. Dette står det mer om i teorikapittelet. Mor i familie A forteller følgende:

Familie A:M: Utseendemessig er vi jo selvfølgelig forskjellige, men etter hvert ser vi jo at Anette tar etter vår måte å reagere og handle på, hun reagerer for eksempel like irrasjonelt som meg n år jeg blir sint. det overrasker meg litt, men jeg tror egentlig ikke det hadde vært noe annerledes om jeg hadde født henne selv. Et barn vil jo alltid ta etter foreldrene uansett.

Far legger til at siden barnet ikke har genene til dem som foreldre blir det spennende å se hvordan familien utvikler seg videre. Mor trekker også frem at hun opplever at hennes egen personlighet har endret seg etter at hun har blitt mor:

Familie A:M: Noe som også overrasket meg, er det at jeg før var kjent for å være en habil barnevakt og en tålmodig person. Det er jeg ikke etter at vi fikk Anette. Jeg er snarsint, utålmodig, kjefter og smeller, men blir fort blid igjen og vi skværer opp.

Som mor selv sier, så endres noe hos en selv etter at man har blitt foreldre. Det er lov å bli sint og blåse ut litt innimellom, så lenge man også klarer å snakke med barnet om det som skjer. Far poengterer også at barnet ikke er redd moren når hun er sint, og det tyder på at barnet lærer at personer er forskjellige og kan handle ulikt i situasjoner.

Familie E sier noe mer om det å se likheter og forskjeller mellom seg selv og barnet:

*Familie E:
M: Adrian er en fantastisk skjønn gutt. Det var så rart og få bilde. Det første jeg tenkte da jeg så det, var at ”Oj, han var kjent”. Det var liksom en jeg hadde sett før.*

Mor sier videre at hun tror at foreningen og giverlandet prøver å matche barn og foreldre. Disse tankene dukket opp da, slik sitatet viser. Jeg tror nok hun rent

rasjonelt ser at foreldre og barn ser ulike ut, men at hun emosjonelt ser likheter mellom dem. Dette med å se likheter mellom seg selv og det adopterte barnet er det flere som tar opp, blant annet er dette nevnt av Dalen, Rygvold og Tangen(1999) og av Kirk (referert i Sætersdal og Dalen 1999), og jeg har viet dette plass i teorikapittelet. I tillegg har også Brodzinsky (1996) og Landerholm (2003) noen betraktninger om dette fenomenet.

Personlighet som en egenskap hos barnet ble trukket frem av flere av foreldrene. Dette gjaldt spesielt i de familiene der det var flere adopterte barn, og hvor foreldrene opplevde at barna var svært ulike med hensyn til atferd og temperament. Far i familie F sier noe om dette på følgende måte:

Familie F:

F: Det er helt tydelig at personlighet er medfødt. David og Silje er veldig forskjellige. Selv om vi foreløpig ikke har hatt så stor påvirkning på Silje, etter så kort tid, ser vi jo at hun har en helt annen personlighet enn David.

Som det kommer frem av sitatet har far noen tanker om at personlighet og temperament er noe medfødt hos barna. Chess og Thomas (referert i Santrock 1997) sier noe om dette, og det dette kan der lese mer om i teorikapittelet. Foreldrene opplevde også allerede da de var på barnehjemmet i giverlandet. Forskjeller i personlighet og temperament hos barn og foreldre, kan være lurt å ha det i bakhodet slik at man ikke blir overrasket dersom barnet er en helt annen type enn en selv. Det kan virke som at foreningen som formidler adopsjonen, i samarbeid med giverlandet, forsøker å matche barn og foreldre slik at samspillet i familien kan utvikle seg best mulig nettopp med tanke på dette.

4.1.4 Den første tiden sammen

Den første tiden sammen handler om å bli kjent med hverandre. Oppholdstiden i giverlandet varierer alt etter hvilket land man adopterer fra, og denne perioden blir på en måte en unntakssituasjon for familien. Man har nettopp startet tilknytningsfasen sammen og mye er annerledes enn det vil være når man kommer hjem til kjente

omgivelser. Under hentereisen er foreldrene var opptatt av å gjøre det beste ut av denne bli kjent fasen. Familie H hadde en lang oppholdstid i giverlandet, og sier noe om dette slik:

Familie H:

M: Vi får jo tid til å bli kjent med hverandre. I en viss periode er det bare oss foreldre og barnet. Hvis vi ser dette i forhold til å reise til et land der man bare oppholder seg i en uke, får man ikke den samme muligheten til å være alene med barnet.

F: En klar fordel med lengre oppholdstid. Man har kun barnet å konsentrere seg om, trenger ikke å tenke på for eksempel husarbeid og andre hverdagslige gjøremål.

Foreldrene sier altså selv at de opplevde det lange oppholdet positivt, nettopp med tanke på det å ha tid til å bli kjent før hverdagen innhentet dem hjemme i Norge. Dette kan lette overgangen og det videre samspeillet etter at man har kommet hjem. Det blir viktig for foreldrene å legge til rette for utviklingen av positive relasjoner mellom seg og barnet. Barnet har muligens opplevd en eller flere separasjoner og kan ha behov for å bruke tid på å forvise seg om at adoptivforeldrene ikke kommer til å forsvinne ut av livet deres med det første. Dette kan være en langvarig og følelsesmessig lang prosess som handler om tilknytning, som jeg skriver mer om i teorikapittelet. Foreldrene sier selv om dette at de fikk fokus på barnets behov og deres egen foreldrerolle. Dette var også andre foreldre i undersøkelsen opptatte av. I den første tiden sammen som familie har ofte noen ideer knyttet til hvilke rutiner de ønsker å etablere for fremtiden, men som familie G påpeker er ikke dette alltid like lett å gjennomføre:

Familie G:M: Alle våre leggerutiner som vi på forhånd hadde tenkt igjennom, fungerte ikke. Didrik nektet å følge dem. Eksempelvis så sov han når han var trøtt, og hvis han ikke ville, måtte vi innrette oss etter det.

Som det fremgår av sitatet er det barnets reaksjoner og behov som påvirker og bestemmer hvordan foreldrene handler i de ulike situasjonene denne første tiden. Foreldrene hadde på forhånd noen tanker om rutiner som de ønsket å ha rundt for eksempel legging av barnet, men de innså tidlig at de rutinene måtte vike plass for

barnets behov der og da. Dette foreldreparet valgte å ta opp igjen arbeidet med å innarbeide rutiner når de var kommet tilbake til Norge.

Flere av de andre foreldreparene jeg snakket med var også som nevnt opptatt av rutiner og grenser i denne første tiden sammen med barnet. Foreldrene varierte mye i hvor strenge og tydelige de var i å overholde disse. Slik jeg ser det, henger dette sammen med hvordan de oppfattet barnets behov. Familie B var svært tydelig på akkurat dette. De hadde rutiner på alt fra hverdagens aktiviteter til rutiner på helger og ferier. De sier selv:

Familie B:

M: Etter at vi hentet Lise, har vi levd veldig regelmessig og rutinepreget, og det har vi fortsatt med etter at vi hentet nestemann. Det er små avvik i rutinene våre.

Foreldrene etablerte faste rutiner da de hentet sitt første adoptivbarn. Rutinene fungerte og var derfor et naturlig utgangspunkt da de fikk barn nummer to. foreldrene poengterer at rutinene kan endres, men at det da krever nøye forberedelser for barna. Dersom man får et barn som lett tilpasser seg og som man lett får kontakt med, kan det være enklere å etablere rutiner og starte den videre tilknytningsprosessen. Har barnet derimot en annen personlighet enn foreldrene kan denne tilpasningsfasen innebære flere vansker for familien med hensyn til å etablere seg. Har barnet i tillegg opplevd flere separasjonsbrudd og reagerer på å få nye foreldre, er det ikke vanskelig å forestille seg at denne første tiden kan bli en mer problemfylt periode for familien. Det er mye som kan spille inn i denne overgangsperioden der familien skal etablere bånd, og dette har jeg sett nærmere på i teorikapittelet der jeg skriver om samspeillet i adoptivfamilien.

Tilknytningsprosessen ble beskrevet med mange ord. Dette var noe alle foreldrene hadde hatt mange tanker om gjennom hele adopsjonsprosessen. Spørsmålet de stilte seg var hvordan de skulle lette overgangen til nye foreldre for barnet på en slik måte at tilknytning mellom foreldre og barn kunne finne sted. Flere av foreldreparene hadde tanker om hvordan få i gang tilknytningsprosessen, og det som gikk igjen var blant annet å begrense bruk av barnevakt. Dette anså de som viktig. Foreldrene

ønsket ikke at barnet skulle få for mange voksne å forholde seg til i den første tiden. De ønsket å følge barnets signaler og reaksjoner i ulike situasjoner. Igjen ble det understreket at det var barnets behov som var i fokus. Selv i de tilfeller der foreldrene fikk tilbakemeldinger fra andre rundt familien på at barnets behov var ”for mye” i fokus, valgte foreldrene likevel å la barnet styre denne prosessen. Foreldrene påpekte at de fulgte rådene de fikk fra andre. Dette var råd som de syntes var fornuftige ut ifra den atferden som barnet viste.

4.1.5 Utfordringer ved barnet

Samspillet i en familie preges av relasjonene mellom de ulike familiemedlemmene. Relasjonene dannes og utvikles videre ut i fra egenskaper, handlinger og personligheter til de involverte. Dette gjelder også i familier med adopterte barn, og slik sett skiller ikke denne type familie seg fra familier med biologiske barn. Det jeg tror kan være med å påvirke adoptivfamiliens samspill, er ulike forhold knyttet til barnet. Jeg tenker her på hvor barnet står utviklingsmessig og hvilken ”bagasje” barnet har med seg i møtet med sin nye familie. Dette må foreldrene håndtere når de møter barnet for første gang, og dette står det mer om i teorikapittelet der jeg skriver om samspill i adoptivfamilien.

Slik jeg ser det er det klart at dersom barnet har hatt en sunn, normal utvikling, og der tilknytningsprosessen går rimelig greit, utvikler samspillet seg sakte men sikkert mot en trygg tilknytning mellom barnet og foreldrene. Man kan også lett forestille seg det motsatte scenarioet. Da har jeg i tankene et barn som har hatt en litt skjev start på livet, gjerne der det har forekommet diverse separasjonsbrudd før det kommer til sine nye foreldre. Her kan tilknytningen og det første samspillet mellom familiemedlemmene være mer preget av usikkerhet der både barn og foreldre må prøve seg fram for å finne ut hvor de har hverandre. Dette tror jeg kan være tilfelle i mange familier med adopterte barn. I tillegg kan foreldrenes lengsel og lange adopsjonsprosess også være med å prege det første samspillet. Det kan være en viss

fare for at foreldrene ”overkjører” barna og tar lite hensyn til barnas egne behov. Dette er imidlertid ikke noe som ser ut til å være tilfelle for mine informanter.

Har barnet ulike vansker som blir oppdaget etter hvert, setter også dette sitt preg på relasjonene i familien. Her tenker jeg i forhold til om vanskene er av en slik grad at de påvirker hverdagen og de ulike gjøremål familien har. Hvor mye hensyn familien må ta til barnets eventuelle vansker vil trolig også spille inn. Opplever foreldrene at det er en grad av mismatch mellom dem og barnet kan nok også dette virke inn på samspillet. Til eksempel kan temperamentsforskjeller spille inn. Brodzinsky (1996) er en av dem som sier noe om dette. Howell (2001) trekker også frem hva likhet og tilhørighet kan ha å si for samspillet videre i familien, og dette står det mer om i teorikapittelet. Foreldrene i min undersøkelse var opptatt av disse spørsmålene. De snakket spesielt mye om utfordringer rundt barnets utvikling og hvordan håndtere barnets bagasje.

Barnets utvikling er av stor betydning for foreldrene, og da spesielt hvorvidt barnet utvikler seg slik det er forventet. Dette sier foreldrene i familie A noe om:

Familie A:

F: Anette er normalt oppvakt. Vi har kanskje tenkt at hun er litt sen på en del områder i forhold til jevnaldrende barn, men det kan jo like godt skyldes naturlige forskjeller som er mellom barn generelt, og ikke nødvendigvis har noe å gjøre med hennes adoptivbakgrunn.

M: Vi var forberedt på at hun kunne være litt sen på noen områder, og vi er veldig bevisste på dette med utvikling og modning i forhold til jevnaldrende barn. Vi forventer ikke at hun skal være i fremste sjikt.

Her gir foreldrene uttrykk for sine forventninger i forhold til barnets utvikling. De sier noe om at barn er ulike med hensyn til hva de mestrer og ikke mestrer, uten at det de ikke mestrer blir vektlagt i for stor grad. Foreldrene ser at det er områder der barnet ligger litt etter i utviklingen, og har noen tanker om at dette vil jevne seg ut på

sikt så sant det ikke ligger noe til grunn for vanskene som ennå ikke er oppdaget. I tillegg synes jeg foreldrene fremhever et poeng som mange er opptatt av, nemlig at det ikke er forventet at et adoptert barn skal ligge i fremste sjikt på ulike områder. Dersom man forventer at barnet skal ligge langt fremme i utviklingen, kan det være at man opplever en følelse av mislykkethet som foreldre dersom det viser seg at barnet har behov for ekstra støtte og hjelp på et eller flere områder. Dette kan igjen prege samspillet mellom de ulike familiemedlemmene i fortsettelsen. Hvis man derimot har den innstillingen at det adopterte barnet skal få følge sitt eget tempo utviklingsmessig så kan dette være en sunnere og mer naturlig måte å forholde seg på. Da håndterer man kanskje vansker som kan oppstå på ulike utviklingstrinn på en annen måte.

Foreldrene i familie I er også opptatte av barnets utvikling:

Familie I:

M: Vi sliter litt med Amalie. Vi har jo en å sammenligne med. Kristoffer kunne så mye mer enn det hun kan, da han var på hennes alder, så vi føler at det går litt tregt. Hun må på en måte ta igjen 3 ½ år fordi hun kunne så lite da hun kom til oss. Hun ligger liksom etter hele tiden.

Foreldrene trekker frem at Amalies utvikling går seint. De relaterer dette til hennes start i livet og den bagasjen hun hadde med seg. De sier selv at Amalie på en måte har mistet 3 ½ år av utviklingen sin, noe hun nå er på god vei til å ta igjen. Hennes start gjør likevel hun henger etter på noen områder, spesielt når det gjelder lesing og skriving på skolen. Selv om foreldrene sammenligner med egenfødt sønn, så oppfattet jeg det slik at de vanskene Amalie nå har begrunnes med hennes start på livet.

Foreldrene gir flere eksempler på hva datteren har vansker med, men poengterer at utviklingen er på rett vei. I tillegg virker de svært glade over at Amalie er sosial og har flere venner å være sammen med, noe foreldrene synes er viktig for både datteren og dem selv.

Foreldrene i familie B har også opplevd at barnets start og bagasje kan være med å prege samspillet i familien, noe som ble trukket frem gjennom hele intervjuet:

Familie B:

M: Jeg skulle ønske vi hadde fått mer veiledning i forhold til Lise. Mads kunne vi håndtere, enkel grensesetting og regler fungerer for ham. Jeg er mer usikker mht Lises bakgrunn og hvordan vi skal håndtere den.

Her sier mor noe om hvilke oppgaver de selv kan mestre i oppdragerrollen, nemlig grensesetting og regler. Dette er noe som også foreldre til biologiske barn er opptatt av. I tillegg skisserer mor et annet aspekt der de som foreldre til et adoptert barn kan ha behov for hjelp og støtte. Det handler om barnets bagasje, det vil si hva og hvor mye foreldrene vet om barnets bakgrunn. Denne usikkerheten trekker mor frem som en særlig utfordring hos barnet og som får betydning for deres egen foreldrerolle. Den bagasjen barnet har med seg er ikke bare noe som er relatert til fortiden, men også noe foreldrene bevisst må forholde seg til i deres oppdragelse av barnet. Foreldrene må ta over midt inni en utvikling, med de konsekvenser det kan medføre. Ved behov kan foreldrene få veiledning fra fagpersoner, for eksempel fra PPT (pedagogisk psykologisk tjeneste). Mor i denne familien har imidlertid opplevd at fagmiljøets kunnskap og kompetanse knyttet til adopsjon har vært noe mangelfull i forhold til de spørsmålene hun har hatt med hensyn til barnets utvikling og modning.

4.1.6 Utfordringer ved foreldrerollen

Generelt kan man si at alle som får barn står overfor en rekke utfordringer. Det handler om å sikre at barna får en så sunn fysisk, psykisk og sosial utvikling som mulig ut fra de forutsetninger som ligger i familiens samlede ressurser. Dette er noe som også foreldrene i undersøkelsen er opptatte av. Noen av utfordringene som foreldrene nevner er av mer generell karakter, noe som de fleste foreldre vil kunne gjenkjenne. Dette går blant annet på fordeling av tid mellom barna med hensyn til oppfølging, grensesetting og regler. Hverdagens ulike aktiviteter og den opplevde tidsklemmen som mange erfarer, kommer også frem i flere av intervjuene. Dette er i tråd med det som blant andre Landerholm (2003), Andenæs (1996) og Stern (2000) sier noe mer om i teorikapittelet.

Foreldrene trekker også frem andre aspekter som handler mer om å håndtere spesielle utfordringer ved adoptivforeldrerollen. Her viser foreldrene til ulike strategier for å tilnærme seg eventuelle utfordringer. Jeg vil la ulike familier belyse dette og vil la familie B være førstemann ut.

Foreldrene sier selv at de bruker mye tid blir brukt til å drøfte sammen ulike problemstillinger rundt barna sine. Dette blir av foreldrene karakterisert som en heldagsjobb. Dette kan nok foreldre til ikke-adopterte barn være enige i. Det jeg imidlertid synes skiller seg ut i familie B sine betraktninger, er at de får frem hensynet til barnets forhistorie. De belyser bra den usikkerheten som foreldrene kan ha i forhold til barnets bakgrunn, gjør sitt til at foreldrene planlegger, drøfter og legger mye til rette rundt barnet. Det er dette som kan føles som en heldagsjobb, og til tider en heldøgnsjobb som mor selv kaller det. Foreldrene sier selv at hadde de vært til stede fra barnets fødsel så hadde de vært mye roligere med hensyn til hva barnet hadde opplevd, og da ville de muligens ha vurdert situasjoner som oppstår på en annen måte:

Familie B:M: Hadde jeg fulgt Mads fra han var født og hadde visst hva barnet hadde opplevd, kunne jeg vært helt trygg og klar i det jeg gjør. Det er det du ikke vet...

I motsetning til familie B som er opptatt av å planlegge og å drøfte i forkant av eventuelle utfordringer som kan oppstå, har familie J en annen tilnærming.

Foreldrene ønsker ikke å være for problemfokuset før de er i en aktuell situasjon:

Familie J: M: Jeg tror ikke man kan forutse alle eventuelle problemer som kan dukke opp. Oppstår det problemer må man ta stilling til dem der og da. For meg fungerer det ikke å planlegge for mye. Ting blir ikke alltid som man har tenkt likevel.

Dersom man er for problemfokuset så kan dette være et hinder for å se alternative løsninger. Dette indikerer at de synes det kan være mer hensiktsmessig å ta ting etter hvert som de dukker opp, men presiserer likevel at de er bevisste rundt mange av de utfordringene som kan oppstå når man har adoptivbarn.

Foreldrene i familie G plasserer seg på en måte mellom familie B og J når de sier at det er viktig å tenke igjennom en del utfordringer som kan oppstå, men også like viktig å være bevisst på hva man ønsker å ignorere. Denne innstilling handler om at hvordan man tar en situasjon har mye å si for hvordan man kan møte andre lignende utfordringer senere. Foreldrene snakker om hvordan de oppdrar barna sine. På meg virker det som at også disse foreldrene har en holdning til utfordringer som at de tar dem når de kommer, slik som familie J snakket om. Et eksempel far trekker frem går på det å ha en annen hudfarge. Foreldrene ønsker å oppdra barnet på en slik måte at det forberedes på eventuelle problemer som kan oppstå, men også slik at barnet blir såpass trygg på seg selv at det ikke lar alle problemer gå inn på seg. det er viktig å la noe, for eksempel kommentarer vedrørende utseende, prelle av:

Familie G:F: Det er jo ikke et spørsmål om hvordan man ser ut, men mest hvordan tar eventuelle kommentarer som kommer. Hvis man lar slike kommentarer gå inn på seg, vil alt kunne være en katastrofe, for eksempel tannregulering eller en vorte på nesen.

Familie A har sitt eget motto når de beskriver hvordan de takler de ulike utfordringer:

” Livet er ikke bare en lek, det er også en dans på roser”

Far forteller at dette var standardkommentaren deres det første året. Far knytter noen tanker til dette mottoet.

Slik de som foreldre ser det, er det mye ved det å ha barn som er adoptert som er enkelt, men at det i tillegg er noen utfordringer foreldrene vil stifte bekjentskap med. Disse tankene blir fremstilt billedlig som en rose. Rosen er, for mange, en vakker blomst, men med skarpe torner, og slik er det også mulig å se på livet i følge familie A. Foreldrene har ventet lenge på å få et barn og håndterer de situasjoner de kommer i, ut i fra hvordan de selv er som typer. Far sier at selv om de ikke har opplevd noen virkelige utfordrende situasjoner hittil, er de klar over at dette er noe som kan dukke opp. På en måte henger dette mottoet sammen med de tilnæringsmåtene jeg har nevnt, men jeg synes at det i tillegg sier noe om å se det positive i situasjoner. Det kan være mer hensiktsmessig å se etter det positive og å leve for det, enn å se etter det

som kanskje ikke har gått like bra og la det overskygge. Dersom man bare får øye på vansker, kan det gjøre sitt til at samspillet i familien endrer seg og blir mer problemfokuset. Det er denne dobbeltheten som ligger i mottoet, nemlig at foreldrene er klar over at utfordringer kan og vil være der, men at man likevel ikke må glemme at det er mye positivt å glede seg over.

For å oppsummere dette temaet ser jeg at det er mange faktorer som kan spille inn for hvordan samspillet i familien utvikler seg. Denne første delen har blitt innholdsrik, men med en intensjon om at det som er blitt tatt opp her, vil ligge som et bakgrunnstykke i de to neste temaene jeg vil presentere. Samspillet i familien og dets utvikling, med utgangspunkt i både barn og foreldres ressurser og forutsetninger vil, slik jeg ser det, påvirke hvordan foreldrene oppdrar barna. I tillegg vil jeg anta at samspillet i familien kan prege foreldrene og hvordan de forholder seg til adopsjon og andres holdninger og kommentarer til det å adoptere barn. Disse aspektene er i fokus i den videre presentasjonen.

4.2 Foreldrenes tanker rundt begrepene forberedelse og forebygging

I løpet av intervjuene, som nevnt under første tema, trekker foreldrene frem ulike aspekter vedrørende hvordan de opplevde sin hverdag og hvordan de stilte seg til utfordringer. I tillegg snakket foreldrene en del om hvordan de oppdro barna sine slik at barna skulle stå rustet til å møte omverdenen etter hvert som de vokste til. Begreper som samspill, tillit, tilknytning, åpenhet og kommunikasjon er sentrale stikkord for foreldrene i denne delen. Begrepene er underliggende alt det de belyser i løpet av intervjuene. I tillegg ble begrepene forberedelse og forebygging sentrale i foreldrenes beskrivelser. Det å være forberedt og å forebygge ligger sentralt i oppdragerrollen, noe som er belyst i teorikapittelet mitt.

Hva ligger i begrepet forberedelse? Slik jeg ser det handler det om å ha tenkt igjennom og sett for seg noen situasjoner, før man eventuelt befinner seg i dem. Det handler om å ha reflektert over mulige handlingsalternativer og løsninger. Dette er ikke noe som er spesielt for adoptivforeldre, men noe alle som venter barn går igjennom. Man snakker sammen om hvordan man ser for seg fremtiden som familie. Man trekker frem forventningene man har til hvordan det vil bli å ha barn, og hvilke liv barna vil få sammen med en selv som foreldre. Dette finner vi igjen i teorikapittelet, representert ved Andenæs (1996), Howell (2001) og Stern (2000). Forskjellen mellom hva adoptivforeldre og andre foreldre tenker kan handle om at adoptivforeldre muligens vier mer tid til å reflektere over hvem barnet er, og hvilken bakgrunn barnet har. Å vente adoptivbarn kan gi en tanker som foreldre til egenfødte barn ikke deler. Dette støttes blant andre av Brodzinsky (1996).

Det kan være nyttig for adoptivforeldre å gå på kurs, der man møter andre som skal bli foreldre til et adoptert barn. Kursene som arrangeres har nettopp et innhold der ulike forventninger, spørsmål og tanker foreldrene har tas opp og settes inn i sammenhenger. Kurslederne illustrerer ved hjelp av historier og andre eksempler tanker som er vanlige å ha gjennom en adopsjonsprosess. Man har dessuten en gylden mulighet til å møte andre som er i samme situasjon. Dette kurset kan minne om svangerskapskurs der det også blir tatt opp lignende problemstillinger.

Jeg har prøvd å skissere noe om hva foreldre bør være forberedt på, og i den forbindelse kan man også stille seg spørsmålet hvorfor foreldrene bør være forberedte. Slik jeg ser det kan det som jeg tidligere har nevntvære en fordel å ha tenkt igjennom alternative situasjoner før man eventuelt kommer i noen selv som far eller mor. Her tenker jeg på at adopterte barn kan få vansker på ulike områder som kan relateres til at de er adopterte. Eksempler på slike vansker kan være språk- og – tilpasningsvansker og andre sosiale/ emosjonelle vansker eller forhold knyttet til identitet. Det kan være gunstig å ha tenkt igjennom ulike handlingsalternativer og løsninger og dermed unngå å komme i villrede angående hvordan man skal gå frem for å løse en situasjon. Nå høres dette ganske så lett ut, men jeg er fullstendig klar

over at det ikke alltid er så enkelt å løse en situasjon selv om man har diskutert mye sammen. Jeg har likevel tro på at de foreldre som har vært igjennom en slags forberedende fase, hvor de har diskutert med hverandre og med andre personer, har igjen for det når de kommer i situasjoner som krever at de er forberedte på en eller annen måte.

Hvordan kan så foreldrene forberede seg? Jeg nevnte foreldreforberedende kurs som særlig nyttige for å samle kunnskap, utveksle synspunkter og knytte kontakter, samt diskutere litteratur om emnet. Kontaktene kan vise seg å være fornuftige og gode å ha dersom man kommer i situasjoner der man har behov for å diskutere og reflektere sammen med andre. Hjelpeapparatet kan også være en samarbeidspartner der man kan hente råd, hjelp og informasjon ved behov dersom foreldrene opplever situasjoner de finner utfordrende. Hjelpeapparatet kan da både være en forebyggende instans og til hjelp i aktuelle situasjoner. Nå viser det seg at ikke alle foreldrene i min undersøkelse er fornøyde med verken de råd, hjelp eller informasjon som har vært tilgjengelig for dem. Det stilles spørsmål ved hjelpeapparatets kompetanse når det gjelder adoptivbarn og deres foreldre. Selv om dette aspektet er interessant, velger jeg å ikke gå nærmere inn på dette i denne oppgaven.

Jeg har valgt å dele resten av dette punktet inn i tre. Underveis i intervjuene delte foreldrene selv inn sine betraktninger om forberedelse til å gjelde tanker de hadde gjort seg før hentereisen, under hentereisen og etter at de hadde kommet hjem igjen med barnet. Da handlet det også om oppdragerrollen og begrepet forebygging dukket raskt opp som en fellesnevner hos mine informanter.

4.2.1 Før hentereisen

I tiden før hentereisen handler det om både praktiske og mentale forberedelser. Foreldrene forteller relativt lite om hvordan de forberedte seg rent praktisk. Jeg spurte ikke direkte om dette heller så derfor er ikke dette viet spesiell plass underveis i intervjuet. Jeg velger likevel å tro at foreldrene hadde god tid til å legge forhold til rette hjemme før de var klare til å ta i mot et barn. Oppussing av barnerom og andre

praktiske gjøremål har foreldrene god tid til før de får reisebeskjed. Dette er forberedelser som det kan være enkle å forholde seg til i ventetiden. Det kan derimot være vanskeligere å forholde seg til tanker og følelser som man har i denne perioden. Det kan være viktig å understreke her at tanker og følelser kan og vil variere alt etter hvilken persontype man er, og etter hvor mye tid man har til å sette av til å dele tanker og følelser med hverandre og andre personer.

Det kan, som jeg har nevnt tidligere, være fornuftig å melde seg på et foreldreforberedende kurs spesielt tilrettelagt for vordende adoptivforeldre. Foreldrene i min undersøkelse hadde ulike erfaringer knyttet til det å delta på kurs, og det vil jeg knytte noen ord til.

For mor i familie B var motivasjonen for å delta på kurs et mål å få mer kunnskap. Hun formulerer seg på følgende måte:

Familie B:M: Jeg kastet meg over alt som var av litteratur. Jeg hadde en egen driv mht å få mest mulig kunnskap om adopsjon.

For henne var det ikke primært for å treffe nye mennesker at hun deltok på kurs, men mer for å lære noe om det å ha adoptivbarn. Far i familie D poengterer også at det å få vite mest mulig var viktig. I tillegg kommer det tydelig frem under intervjuet at det også handlet mye om å være forberedt. Han sier det slik:

Familie D:F: Vi valgte å gå på kurs for å være best mulig forberedt. Vi hadde litt kunnskap fra før, men ønsket å få med oss så mye som mulig.

Far sier videre at avgjørelsen om å adoptere forandret dagliglivet deres. De forholdt seg til adopsjon i alt de foretok seg, diskuterte og reflekterte sammen, noe de også gjorde sammen med andre som skulle adoptere. De følte at det var andre som også skulle adoptere de hadde mest til felles med i denne perioden. I forbindelse med deltakelse på kurs trekker foreldrene primært frem faktorene å få kunnskap og informasjon som sentrale for at de velger å delta. I tillegg bidro kurset til at foreldrene fikk råd og tips fra andre i samme situasjon samt at den sosiale biten angående å knytte kontakter ble viktig. Kurset bidro også til å sette tanker og refleksjoner i gang hos foreldrene, slik at de på den måten ble stadig mer mentalt forberedte på å få et

adoptivbarn. Innholdet i kurset forsøker å balansere mellom å gi ren informasjon om ulike giverland, råd og tips, og gi rom for tanker og refleksjoner foreldrene har rundt hva det innebærer å bli adoptivforeldre. Det er også viktig at foreldrene får noe fokus på at det kan oppstå vansker og større utfordringer når man venter adoptivbarn. Det er denne balansen mellom det positive og det mer utfordrende som kan være vanskelig å få til. Det at kursene kan bli for problemfokuserte er noe som også mine foreldre trekker frem underveis i intervjuene:

Familie E:M: Vi følte vel at kurset var litt for mye problemfokuseret. I stedet for å ta opp alle mulige problemer som kan dukke opp, kan man heller oppsøke hjelp når man har behov for det.

Som det går frem av sitatet sier mor rett ut at kurset var problemfokuseret. De følte at kurset fokuserte mye på utfordringene man kan komme opp i med adoptivbarn, slik at forventningene foreldrene hadde i forkant til kurset ble overskygget av alt som kunne skje.

For dette foreldrepåret var det mer naturlig å ikke være for problemfokuseret før de hadde fått barnet, i og med at de da enda ikke hadde blitt kjent med barnet og dets behov. De var likevel tydelige på at dersom det oppstår vansker som de trenger å få hjelp med, så er de klar over at det er mulig å søke hjelp, for eksempel hos hjelpeapparatet. Å ta opp utfordringer er likevel en viktig bit i et foreldreforberedende kurs for adoptivforeldre, men det er vel så viktig at hovedfokus ikke blir liggende her. Det er forventningene og tanker rundt å vente adoptivbarn som bør være i fokus. Dette synes jeg foreldrene i familie E, ga klart uttrykk for i intervjuet jeg hadde med dem. De hadde tatt de vanskelige sidene ved å være adoptivforeldre til seg og lagt informasjonen om dette i bakhodet, slik at informasjonen var tilgjengelig dersom de skulle ha behov for det. Jeg opplevde dette foreldrepåret som et forberedt par som satt seg ned og diskuterte i forkant av situasjoner, og som dermed hadde noen tanker om hvordan det kunne være mest hensiktsmessig å handle i en situasjon.

To av familiene hadde ikke deltatt på kurs i forkant av å bli adoptivforeldre. Disse foreldrene hadde noen tanker om hvorfor de hadde prioritert bort deltakelse på

foreldreforberedende kurs. Familie I hadde en egenfødt gutt fra før av og følte av den grunn ikke at det var nødvendig med kurs. Mor sier at de kunne nok ha gått på kurs og hatt utbytte av det, men at det var noe de valgte bort:

Familie I:M: Jeg tror sikkert vi hadde tenkt annerledes dersom vi ikke hadde hatt barn fra før. Vi gikk jo på svangerskapskurs da vi skulle ha Kristoffer, og da traff vi andre likesinnede og pratet med dem. Jeg hadde imidlertid ikke noe behov for å snakke med andre om adopsjon da vi skulle bli foreldre til Amalie og Per.

Slik mor ordlegger seg kan det tyde på at hun som person ikke hadde behov for å snakke med andre i samme situasjon. Dette er i kontrast til far i familie D som sier at det var et av motivene for at han valgte å delta på kurs. Dette viser at mennesker er ulike i behov og hvordan en tilfredsstiller dem. Mor i familie I nevner selv at hun sa svært lite eller ingenting om adopsjonen før det var nødvendig og da i forbindelse med permisjon fra jobben. En begrunnelse mor gir for dette er at en adopsjonsprosess tar lang tid og at det er slitsomt og måtte svare på spørsmål fra andre hele tiden, spesielt når man ikke har noe nytt å fortelle. Ventetiden var tøff nok som den var, sier hun.

Heller ikke familie J deltok på foreldreforberedende kurs før de hentet sin datter. Far trekker frem barnets alder som en faktor for å velge å delta på kurs:

Familie J

F: Vi visste vi ville få en baby i aldersgruppen 0-2 år, men det er klart at hadde det vært et eldre barn vi hadde vært et eldre barn vi hadde fått tildelt, hadde vi nok tenkt litt annerledes.

Det kommer tydelig frem her at foreldrene har barnets alder og eventuelle bagasje i tankene, selv om de i selve sitatet ikke trekker inn barnets bakgrunnshistorie.

Samlet sett virker foreldrene i undersøkelsen reflekterte rundt valg de gjorde i forbindelse med deltakelse på kurs. Jeg fikk inntrykk av at hvert foreldrepar drøftet seg i mellom og med andre, slik at de opplevde at de var så godt forberedt som de kunne bli før de dro for å hente barnet sitt.

4.2.2 Under hentereisen

Som det har kommet frem tidligere i presentasjonen kan hentereisen fort bli en unntakstilstand hvor foreldrene gjør det som de finner er det beste i en gitt situasjon. Handlingene henger med andre ord sammen med både barnets og foreldrenes egne reaksjoner ved overrekkelsen og i tiden rett etterpå. Dette kan det være fornuftig å ha reflektert over før man står i et fremmed land, med et barn, og hvor det oppstår reaksjoner som man ikke var forberedt på kommer. Det er her jeg tror at et foreldreforberedende kurs kan være en støtte. Det er dermed ikke sagt at man er fullt ut forberedt på det som skal foregå på hentereisen.

Mor i familie A trekker frem to måter å være forberedt på, nemlig rasjonelt og følelsesmessig. I dette ligger at man kan være rasjonelt forberedt på den måten at man har handlingsalternativer for ulike situasjoner som barnet og familien kan komme opp i. Alternativene trenger man likevel ikke nødvendigvis være følelsesmessig forberedt på. Foreldre og barn kan reagere annerledes enn man har sett for seg, men, nettopp fordi man har vært gjennom en mental forberedelse før hentereisen kan man klare å hente frem det handlingsalternativet som virker mest fornuftig i en gitt situasjon.

Alle foreldrepårene, unntatt ett, reflekterer rundt at barnet og dem selv kunne reagere på ulike måter ved overrekkelsen. Det var ikke noen av de reaksjonene som kom under hentereisen som var direkte overraskende for foreldrene. Det foreldreparet som ikke hadde reflektert rundt ulike reaksjoner på forhånd sa selv at de ikke hadde tenkt noe særlig over dette og at temaet hadde vært lite oppe på det foreldreforberedende kurset de hadde gått på. De snakket imidlertid med andre familier som de traff på hentereisen og fikk da drøftet noen tanker sammen med dem i giverlandet.

En hver hentereise er unik, fordi både barn og foreldre er forskjellige. Selv om man har forberedt seg godt, kan man likevel ikke forutse alle situasjoner som kan oppstå. Far i familie D sier det slik:

Familie D:F: Hvis du reiser ned for å hente et lite barn, trenger det ikke å skje så veldig mye uforutsett før du føler deg litt truet. Når du står med en liten baby og ikke har hatt barn før, er det lett for at man i fremmede omgivelser føler seg litt utrygg.

Far forteller at han er glad for at da de var på reise ikke opplevde noe uforutsett fordi han da ville følt at de på en måte mistet kontrollen. Han gir i intervjuet en beskrivelse av hvordan en familie de møtte i giverlandet opplevde reisen der det skjedde mye som de ikke hadde tatt høyde for, og som gjorde at de følte seg utrygge både i foreldrerollen og i møtet med et fremmed land.

Begreper som erfaring og trygghet går igjen i foreldrenes beskrivelse av opplevelser rundt hentereisene. Dette kommer spesielt godt frem i de familiene som kan sammenligne den første og andre hentereisen. Familie G er et godt eksempel på hvordan erfaring gir både trygghet og en følelse av kontroll på hentereise nummer to:

Familie G:F: Første gangen vi adopterte og skulle reise for å hente barnet var alt helt nytt for oss, og vi ble litt overveldet. Det var ikke det at vi var så veldig utrygge, men vi hadde ikke den samme roen som vi hadde da vi hentet barn nummer to.

Som far selv sier gjør det at man er forberedt og har vært på en reise tidligere at man går inn i situasjoner på en annen måte enn når man opplever noe for første gang. Dette gir da foreldrene en annen ro enn dersom de ikke hadde hatt denne erfaringen og tryggheten med seg. Far forteller at de opplevde den andre hentereisen på en helt annen måte. Han sier at dersom de hadde kommet i lignende situasjoner som de gjorde på første reisen, så tror han at han ville ha handlet på en annen måte enn første gang.

4.2.3 Etter hjemkomsten

Tiden etter hjemkomsten blir av foreldrene beskrevet som en tilpasningsperiode både for barn og foreldre. Det er nødvendig å være forberedt på hvordan man ønsker å innrette seg når man kommer hjem. Flere av foreldreparene hadde klare tanker om at ikke for mange personer rundt familien skulle involveres i den første tilpasningsfasen etter hjemkomsten til Norge. Den aller nærmeste familie ble inkludert, men selv

denne fikk instruksjoner om hvordan foreldrene ønsket samværet. Familie G har selv blitt mer bevisst på hvor viktig den første tilknytningsperioden er for både foreldre og barn, etter at de selv nå har to barn. Mor sier det på følgende måte:

Familie G:M: Jeg tror det kan være litt lurt å være bevisst på hvordan man tillater familie og venner å ta kontakt med barnet i den første tiden etter hjemkomsten. Det er viktig at de kanskje i den første tiden holder seg litt i bakgrunnen for at barnet først kan knytte seg til sine nye foreldre. Jeg synes det er viktig å snakke om dette på forhånd, slik at det ikke blir så vanskelig å si nei når andre ønsker å holde barnet.

Mor trekker inn flere aspekter som er viktige å ha tenkt igjennom på forhånd. Hun nevner blant annet at de som foreldre selv er bevisste på hvordan de ønsker å ha det, og at man legger opp til noe som er mulig å gjennomføre i praksis når besteforeldre og venner ønsker å holde og være nær barnet. Det er mulig, slik mor også trekker frem, å ha en balanse mellom nærhet til andre familiemedlemmer og venner samtidig som man trekker noen grenser for hvor nært de som foreldre ønsker å ha dem den første tiden hjemme. For dette foreldreparet var barnets tilpasning og tilknytning til dem som foreldre det viktigste å ta hensyn til når man er kommet vel hjem etter hentereisen. Det virker på meg som om de tankene mor her skisserer blir delt av alle foreldreparene i undersøkelsen. De var tydelige på at det var barnets beste de hadde i tankene hele veien, selv om de var klar over at slik de valgte å innrette seg kanskje kunne gå på tvers av hva omgivelsene betraktet som ”normalt”.

Far i familie D poengterer også at det kan være nyttig å gi den nærmeste familien noe informasjon på forhånd, slik at de er forberedt på hvordan foreldrene tenker rundt den første tiden med barnet hjemme. Familien må finne løsninger som fungerer for dem og det barnet de har fått. Løsningene kan muligens gå på tvers av hvordan man ville ha handlet dersom barnet var egenfødt. Det er her barnets bakgrunnshistorie igjen blir en del av det som både foreldrene og andre rundt må ta hensyn til. Far sier at de tok i mot mange råd som de fulgte, men de valgene som ble tatt hang også tett sammen med hvordan de opplevde barnets behov den første tiden. Dette var også noe de formidlet til omgivelsene. Hvordan omgivelsene rundt familien kan reagere på

dette, og mer om forståelse av hva en adopsjon innebærer for foreldre og barn, kommer jeg tilbake til under neste tema.

Familie E sier også noe om hvilken informasjon de valgte å gi til omgivelsene. De trekker spesielt frem barnets bakgrunnshistorie:

Familie E:M: Vi har valgt å holde bakgrunnshistorien helt skjult, noe vi ble gjort litt oppmerksom på i forbindelse med adopsjonskurset. Jeg synes at et barns bakgrunnshistorie er veldig privat, og reagerer litt når andre jeg kjenner som har adoptert forteller om sine barns historier.

Mor sier videre at de hadde fortalt familie på forhånd hvordan det kom til å bli og hvor mye informasjon de kom til å få, slik at de var klar over at det ikke var fordi at bakgrunnen til barnet nødvendigvis var så trist at de ikke fikk vite noe, men at grunnen var at foreldrene betraktet denne historien som sin og barnets egen historie. Denne betraktningen kom fra flere av foreldrene jeg snakket med i intervjuene. Det var likevel variasjoner som handlet om at de som foreldre ville fortelle det som var nødvendig for andre å vite om barnet for at de skulle kunne forholde seg naturlig til det. Det ble presisert at det var en balanse mellom å utlevere barnet og å gi nødvendig informasjon.

Et råd som det virket som alle foreldrene fulgte, var vedrørende bruk av barnevakt. Alle foreldreparene var restriktive her, og så barnet an før de benyttet seg av barnevakt. Det måtte være av stor viktighet dersom pass av barnet skulle bli aktuelt, og da var det svært viktig at barnet kjente den som skulle passe det. Det var gjerne ikke før barnet hadde vært hos dem nærmere ett år før tanken om barnevakt ble naturlig for foreldrene. Jeg tror hovedgrunnen til at foreldrene nøler ved bruk av barnevakt er at de har i tankene det som barnet har vært igjennom før det kom til dem, med bytte av omsorgspersoner og separasjon fra kjente omgivelser. Jeg finner det naturlig at foreldrene da bruker mye av det første året til å være mest mulig til stede med barnet. Det virker på meg som om dette rådet, som ble tatt opp på foreldreforberedende kurs, var et råd som det var enkelt og naturlig å forholde seg til etter hjemkomsten.

Denne første tiden ble, som tidligere nevnt, nærmest betraktet som en unntakstilstand. Etter at de første besøkene av familie og venner var unnagjort og barnet hadde begynt å finne seg til rette, handlet det mer om hvordan foreldrene valgte å oppdra barna. Oppdragelse og barnets bakgrunn ble dermed et sentralt tema som gikk igjen hos alle foreldrene i undersøkelsen. Det handlet da vesentlig om de to begrepene forberedelse og forebygging. Samtlige av foreldrene kom inn på at de som foreldre må, gjennom sin oppdragelse, forberede barnet på hva det kan møte av reaksjoner og holdninger i forbindelse med at barnet er adoptert. Dermed gjelder det å forberede slik at både barn og foreldre har noe å støtte seg til dersom det blir nødvendig

Tidligere i presentasjonskapitlet har jeg trukket frem foreldrenes forventninger til fremtiden og hvordan de så på den med tanke på hvordan barnet ville utvikle seg, og hva de tenkte rundt det å bli en familie med et adoptert barn. Foreldrene poengterte da at barnas bagasje, det barnet hadde opplevd før det kom til dem, kunne bli en utfordring i fremtiden med tanke på barnets utvikling. Dette var et aspekt som foreldrene var bevisst på og tok høyde for i oppdragelsen av barna. Det var i denne forbindelse at "hønen - og egget" problematikken også ble trukket frem. Det ble i flere intervjuer dvelt ved hvorvidt man kunne si at barnet hadde eller ville få vansker med bakgrunn i at det var adoptert, eller om eventuelle vansker ville ha dukket opp uansett. Det ble i tillegg nevnt at dersom foreldrene opplevde at barnet hadde vansker på et eller flere områder, ville de ta kontakt med ulike instanser som kunne hjelpe, som for eksempel PPT eller andre kjente som også hadde adopterte barn, for å drøfte sammen med dem.

Det virket på meg som om alle foreldrepårene fortalte omgivelsene der det var naturlig om hvordan de oppdro barna sine. Dette tror jeg henger sammen med at adopterte barn kan ha behov som biologiske barn nødvendigvis har. Eksempel på dette kan være et stort behov for forutsigbarhet og rutiner, slik det har kommet frem at barnet i familie B har.

Det kom likevel klart frem at det var foreldrene selv som styrte hvor mye omgivelsene skulle få vite, og spesielt hva omgivelsene hadde behov for å vite, for å omgås barnet.

Sammen med det å forberede så vel seg selv som omgivelsene på hva det adopterte barnet trenger, handlet det også om hvordan foreldrene la til rette for best mulig utvikling for barnet deres. Dette kommer blant annet tydelig frem i familie C:

Familie C:

M: Vi har vært litt opptatt av at Marius får dyrke sine fysiske evner, slik at han kan hevde seg på noen områder. Hvis han skulle møte problemer på et område, kan vi fokusere på det han flink til, for eksempel å gå på ski og lignende.

Mor sier her at siden barnet hennes har vansker på et område, blir det viktig for dem å støtte opp om de sterke sidene til gutten deres, slik at andre ser at han er flink på noen områder. På denne måten blir barnets selvbilde bygget opp, noe som er viktig å ha med seg i møtet med andre barn og voksne senere i livet.

I bearbeidelsen av intervjuene ble det klart for meg at foreldrenes måte å oppdra det adopterte barnet på hang sammen med deres eget forhold til adopsjon, og dermed også hvilken grad av åpenhet foreldrene selv hadde i spørsmål som dreide seg om adopsjon. Foreldrenes eget forhold til adopsjon kommer jeg tilbake til i neste tema.

Spørsmålene som foreldrene må forholde seg til er mange og varierer alt ettersom de kommer fra voksne eller barn rundt dem. Spørsmålene handler mye om opphav og etter hvert dreier spørsmålene mot å handle om fremtiden. Noen spørsmål synes å være lettere å forholde seg til enn andre, men samtlige av de foreldrene jeg snakket med synes å ha et naturlig forhold til spørsmål i deres oppdragelse av barna.

Foreldrene svarer barnet ut fra dets alder og hva barnet synes å spørre om. Familie H trekker frem at det kan være nødvendig å svare på spørsmål allerede svært tidlig, og at det av den grunn bør være noe naturlig for foreldrene å forholde seg til dette.

Spørsmålene blir sett på som en del av forberedelsen og forebyggingen med hensyn

til hva fremtiden kan bringe for et barn som har et annerledes utseende enn andre, men som har vokst opp som adoptert i Norge. Foreldrene trekker selv inn barnehagen som en nyttig arena hvor forebygging inngår som en viktig bit. Flere av foreldrene understreker her at det kan være lurt å arrangere en samlingsstund eller ha et lite opplegg der de som foreldre selv kan fortelle til de andre barna og voksne i barnehagen det de ønsker skal bli formidlet om barnet, slik at barnet selv slipper unna noen spørsmål. I tillegg får da foreldrene selv også en opplevelse av trygghet siden de da vet hva som er blitt fortalt til andre personer som barnet omgir seg med når foreldrene er på jobb.

På en måte kan man kanskje si at det som foreldrene gjør i oppveksten både med og for barna, handler om å oppdra barna slik at de er best mulig rustet for fremtidens nye spørsmål og krav fra omgivelsene. Det kan være viktig at man har dannet et fundament som barna har å bygge videre på i møtet med nye mennesker.

Det siste jeg ønsker å trekke frem under det som har med spørsmål å gjøre er noe som familie G trakk frem. Dette foreldreparet var de eneste som understreket at det for dem er viktig å ta vare på den kulturen som barna har med seg fra giverlandet. Slik dette foreldreparet ser det ligger forskjellen mellom adoptivforeldre og andre foreldre i nettopp hvordan man oppdrar barna. Slik jeg ser det kan det være at dette også handler om en intensjon om å ivareta en kultur barna har med seg, samtidig som at man oppdra barnet i et norsk miljø. Dette kan også handle om foreldrenes eget forhold til adopsjon og hvordan de ønsker å innrette seg i sin familie. Dette kommer jeg tilbake til under neste tema.

Nåtid og fremtid henger nøye sammen i det adopterte barnets historie, og dermed også i foreldrenes tanker som ble formidlet til meg underveis i intervjuet.

Det ble formidlet en tanke om at det som investeres i tidlig alder er noe man får igjen for senere i livet når man står overfor nye utfordringer. Dermed handler det om hva foreldrene gjør nå for å forebygge for fremtiden. Her trekker foreldrene frem tanker som å backe opp barna der det synes nødvendig, og ikke minst å bygge opp selvbildet

til barna slik jeg var inne på tidligere. Far i familie D og foreldrene i familie F sier veldig klart at de forsøker å ha dette fokuset. Slik de ser det handler det om å være forberedt på at det kan skje endringer fra dagens situasjon til noe man enda ikke helt vet hva kan være. Far i familie D sier at to nøkkelord for ham å ha med i sin oppdragelse er kommunikasjon og trygghet. I følge han er det viktig å være oppmerksom på hvor barnet befinner seg, for eksempel i forhold til hvilke spørsmål det kan bære på, og på den måten forsøke å fange opp hvor barnet er i sin utvikling og sitt forhold til det å være et adoptert barn. For ham, og for flere av de andre foreldrene, blir det viktig å forberede barnet på at det kan møte andre reaksjoner på at det er adoptert enn de snille og hyggelige reaksjonene. Her vil det igjen være en sammenheng mellom hvilken grad av åpenhet som finnes i familien rundt adopsjonen, og hvordan man velger å oppdra barnet.

Ut fra det foreldrene selv trekker frem i dette kapitlet ser jeg med andre ord en sammenheng mellom forberedelse og forebygging, samt det å ha evnen til å både være i nåtiden og samtidig forholde seg til fremtiden. De variasjonene foreldrene kom med rundt disse begrepene tror jeg kan ha med hvilken innstilling foreldrene har til livet generelt, og til livet som adoptivforeldre spesielt. Har man den innstillingen at alt vil ordne seg på en eller annen måte, så kan det være en sunnere innstilling enn dersom man bare ser utfordringene som vansker som hindrer mye av familiens liv. Den siste måten å betrakte livet på kan gjøre at man blir mer opptatt av vanskene slik at de overskygger de mer positive sidene ved å være foreldre til et adoptert barn. Dette handler også om foreldrenes eget forhold til adopsjon og grad av åpenhet overfor barna og andre i omgivelsene, noe jeg vil ta opp i det siste hovedtemaet.

4.3 Foreldrenes eget forhold til adopsjon og andres holdninger

Som det har fremgått av de to foregående temaene fortalte foreldrene om det å bli en familie og ikke minst om alle forberedelsene som ligger bak. Forberedelse og forebygging var sentrale begreper både før, under og etter at de hadde fått tildelt barn

og vært på hentereise. Disse begrepene dannet utgangspunktet for hva foreldrene ønsket å vektlegge i oppdragelsen av barna, og for hvordan familien valgte å innrette seg. Det handlet mye om å skape gode samspillrelasjoner både innad i familien og utad i møtet med omgivelsene. Her ble igjen begrepene kommunikasjon og åpenhet sentrale stikkord. Dette temaet engasjerte foreldrene mine og jeg vil her la foreldrene selv komme med sine betraktninger.

Hvordan foreldre velger å oppdra barnet ser jeg i utgangspunktet på som en privatsak. Det er likevel slik at det man velger å fokusere på i oppdragelsen av barna ofte blir gjenstand for granskende blikk fra omgivelsene. Dette tror jeg nok også er gjeldende for foreldre til adopterte barn. Det at barna er adopterte, og at man gjerne ikke vet mye om barnets bakgrunn, kan medføre at denne granskingen fra andre blir en ekstra belastning. Det kan være nødvendig å legge inn et ekstra aspekt i oppdragelsen av barna, som handler om å ruste barna til å "tåle" denne granskingen fra andre. Som alle andre foreldre ønsker de det aller beste for sine barn og lære dem å bli selvstendige og robuste mennesker med egne meninger som de kan stå for. Det kan være at dette blir et ekstra viktig mål i oppdragelsen for foreldre med adopterte barn. Dette synes jeg kommer godt frem i intervjuene jeg hadde. I tillegg dukker imidlertid en annen dimensjon opp, nemlig at man i løpet av barndommen og oppveksten til adopterte barn også må ha i tankene at verden ikke alltid er så enkel å ha med å gjøre. Det handler om å oppdra barna til å tåle det å takle det å møte mennesker i samfunnet som kanskje ser annerledes på adopterte barn enn det familien selv gjør. Dette er mennesker som kanskje ikke skiller mellom innvandrere og adopterte og som dermed står i fare for å stigmatisere begge gruppene. Dette gjelder spesielt etter hvert som barna vokser til, og nettverkene og nærmiljøet stadig blir utvidet og flere personer møter barna og foreldrene. Jeg synes dette aspektet ble viet såpass stor plass i intervjuene mine at jeg fant det naturlig å la foreldrenes tanker og bekymringer få komme til orde i et eget kapittel.

Samtlige av foreldrene var opptatte av ulike problemstillinger som har med eget forhold til adopsjon å gjøre. Det er likevel slik i den videre fremstillingen at ikke alle

foreldreparene kan belyse dette temaet med sitater. Jeg har derfor valgt ut de utsagnene som jeg synes best bringer inn nye aspekter.

4.3.1 Tanker om å være en annerledes familie

Begrepet ”annerledes” er, slik jeg ser det, et ladet begrep. Vi mennesker er forskjellige og legger dermed ulik betydning i dette begrepet. For mine informanter handler det imidlertid om å skille seg ut fra andre norske familier, og mine foreldre hadde alle noen tanker om dette.

Flere av familiene opplevde at de allerede i giverlandet skilte seg ut. Dette hadde blant andre familie A noen tanker om. Mor følte hvordan hun skilte seg ut på bakgrunn av ulik hudfarge. Da hun og mannen hennes gikk på gaten etter å ha fått datteren deres, følte hun det som at ”alle ” snudde seg. Mor tror hun følte det slik både fordi at de var lyse i huden og barnet mørkt, men også fordi de hadde mer utstyr med seg til barnet enn det som var vanlig å ha i giverlandet, for eksempel en barnetrille. Jeg fikk inntrykk av at mor synes denne situasjonen var svært ubehagelig. Denne familien introduserte også begrepet positiv og negativ stirring. Begrepet knytter de opp til at de, etter å ha adoptert barn, er blitt en synlig familie. Familien blir lagt merke til i nærmiljøet:

Familie A:

F: Så lenge det er snakk om oppmerksomhet som går på at folk stopper opp for å hilse og småprate, synes vi dette bare er positivt. Hvis folk derimot stirrer på oss og så snur seg vekk, får vi heller en følelse av at vi skiller oss ut på en mer negativ måte. Da forstår man litt om hvordan folk med en annen hudfarge har det.

Far sammenligner med hvordan han kan tenke seg at en innvandrer opplever det å se annerledes ut. Dette at andre i nærmiljøet stopper opp, ser på dem for så å se vekk igjen, er med andre ord ikke bare en positiv opplevelse. Far sier likevel at de også har opplevd at andre tar kontakt og er nysgjerrige på en mer positiv og imøtekommende måte. Han har imidlertid noen tanker om at jenten deres kan bli oppfattet som søt og fin å se på nå når hun er liten, men at det kan ligge en utfordring for barnet å takle at

andre ser på henne, dvs å skille seg ut, når hun kommer i tenårene og gjerne har mer lyst til å være som alle andre. Far er da redd for at barnet av andre kan bli oppfattet som sur og tverr, og at omgivelsene dermed også kan assosiere hudfargen til et negativt trekk ved barnet. Dette ligger ennå i fremtiden, men allerede nå når barnet er lite gjør foreldrene det de kan for forklare barnet selv, og også andre barn, hva adopsjon er. På denne måten håper de å forebygge og ikke minst forberede barnet på ulike utfordrende situasjoner det kan møte fremover. Det blir presisert av denne familien, og av andre, at det viser seg å være lurt å gi barn svar på eventuelle spørsmål de måtte ha slik at unødvendige stempel kan unngås.

Det kan oppleves lettere å takle spørsmål som barnet selv og andre barn kommer med, enn å takle voksne menneskers holdninger som kan komme til uttrykk i for eksempel kommentarer.

Barns spørsmål kan være lettere å forholde seg til fordi barna godtar som oftest de forklaringene de blir gitt, under den forutsetning at de har blitt gitt en forståelig forklaring ut fra alder, spørsmålets art og barnets utvikling og modning. Det kan være en større utfordring å møte voksne mennesker som har sine bestemte holdninger, og dermed en annen argumentasjon enn barna. Far i familie F kommer med et utsagn som jeg synes sier noe om et mulig skille mellom barn og voksne:

Familie F:

F: Barn er ikke født rasister, dette er noe de fanger opp hos voksne.

Dette utsagnet sier noe om at de handlinger og holdninger barn gjør og har, får de ved å observere foreldre og andre voksne i deres nærmiljø. Her ser man betydningen av at voksne er viktige forbilder for barn.

Barna er i følge mine informanter konkrete i sine spørsmål om hvorfor de ser annerledes ut enn sine foreldre og andre barn. Det kan være enklere å forholde seg til slike spørsmål dersom man i utgangspunktet har en åpen holdning til det å ha adoptert. Hvis man derimot ikke ønsker å ha dette fokuset med underveis i oppdragelsen og i møte med andre mennesker, kan det være vanskeligere for foreldrene å ta i mot og besvare barnas spørsmål. Her tror jeg at dersom man i

utgangspunktet har en åpen innstilling til at barnet er adoptert, blir det noe som foreldrene forholder seg naturlig til. Dette vil igjen gjøre det lettere for barnet å komme med spørsmål og tanker som det har, etter hvert som det vokser til.

Kommunikasjon og trygghet, som far i familie D nevnte, blir igjen viktige stikkord. Hvis man har etablert en åpen og aksepterende holdning innad i familien på en slik måte at spørsmål og tanker er tillatt å komme med, så møter man disse til dels utfordrende situasjonene på en helt annen måte enn dersom man ønsker å nedtone for både en selv og barnet at man skiller seg noe fra andre familier med tanke på utseende. Da har man kanskje ikke fullt ut akseptert og står inne for at man har adoptert barn, og det kan være vanskelig for å "forsvare" dette valget overfor personer i det nære sosiale nettverket og i nærmiljøet ellers.

Mor i familie F trakk frem dette med å se annerledes ut og at det kan oppstå et skifte i hvordan barnet tenker rundt det å skille seg ut basert på hudfargen. Hun forteller at da gutten deres David ble eldre og begynte i barnehagen, ble han mer opptatt av hvordan han så ut, noe som gjorde at han endret syn på det å være brun i huden. Mor sier det på følgende måte:

Familie F:

M: Tidligere var det mer at han var brun og fin, men nå er det blitt litt mer negativt fokus på det.

Denne dreiningen i perspektivet forsøker foreldrene å ta del i ved å gripe fatt i de spørsmålene gutten kommer med og gi svar som han kan forstå. Her mener jeg at dersom foreldrene hadde vært mindre åpne rundt selve adopsjonen, dvs til de spørsmålene barnet kommer med, kan det medføre at barnet opplever at det ikke kan spørre om det som det har på hjertet. Barnet lærer hvilke spørsmål det kan stille og hvilke som bør unngås. Denne familien virket på meg som å være åpen rundt adopsjonen, noe som kommer frem når de forteller om hvordan de forholder seg til det å ha adoptert i hverdagen. Barna får svar og dersom det er noen situasjoner som foreldrene har behov for å diskutere nærmere, snakker de med venner som også har adoptert og som dermed opplever noen av de samme utfordringene. Det er dermed

mulig at grad av åpenhet rundt adopsjon kan bidra til hvordan og hva som vektlegges i oppdragelsen av barna.

Samtlige av foreldrene jeg møtte virket åpne angående det å forholde seg til adopsjon som tema i hverdagen. Det er likevel klart at individuelle variasjoner mellom familiene forekommer, og i det følgende vil jeg trekke frem to ytterpunkter som belyser dette.

For å vise en familie som viser stor grad av åpenhet er det naturlig for meg å trekke frem familie D. Underveis i intervjuet med denne familien kommer det tydelig frem at far synes at det å adoptere barn er en like naturlig måte å få barn på som å skulle føde dem selv. Far poengterer likevel at han er åpen, men ikke påtrengende når han snakker med datteren om ulike spørsmål og tanker som hun kommer med. For ham som person er det naturlig å ha den innstilling at dersom han kan bidra med forklaringer på en sannferdig og ærlig måte, så er det slik han ønsker det. Familien er aktiv innenfor adopsjonsmiljøet og har jevnlig kontakt med mange andre familier som har adoptert. Denne familien har valgt å være med på mye som har forankring i adopsjon, men sier at dette er noe som passer dem som familie. Far poengterer i det følgende at hver familie er unik og må finne den måten å gjøre ting på som passer for dem. For å oppsummere denne familien vil jeg trekke frem følgende sitat:

Familie D:

F: Jeg vil nesten si at det å adoptere er blitt en livsstil for oss. Vi ser på oss selv som en litt annerledes familie siden vi både har barn som er adoptert og biologsikk født. Dette synes vi egentlig bare er positivt.

Her synes jeg det skinner godt igjennom at denne familien har valgt å være åpen og naturlig når det gjelder å forholde seg til å ha adoptert i hverdagen.

Familie I blir på en måte en kontrast til familie D, fordi denne familien velger en helt annen måte å integrere adopsjonen på i sin familie. Foreldrene er opptatt av utfordringene barna deres gir, noe som opptar dem mye underveis i intervjuet. De har hatt kontakt med hjelpeapparatet angående vansker som jenten deres har, en kontakt de gjerne tar opp igjen dersom det skulle vise seg å være nødvendig. Foreldrene fikk

eldre barn som hadde bagasje med seg. Denne bagasjen må foreldrene og barna forholde seg til i hverdagen, noe som til tider kan oppleves vanskelig. Dette kan ha preget hvordan foreldrene forholder seg til adopsjon i hverdagen. Foreldrene sier selv at de ikke har det store behovet for å fronte at de har adoptert, både fordi det da blir så mange spørsmål å forholde seg til, og fordi foreldrene har et ønske om å ha det innad i sin egen familie. Foreldrene sier det på følgende måte:

Familie I:

M: Jeg hadde ikke noe behov for å diskutere adopsjonen vår med andre. Jeg ville holde ting for meg selv og ikke snakke med alle og enhver. Jeg hadde nok med min egen frustrasjon over den lange ventetiden, og hadde ikke orket alle spørsmålene og maset rundt fremdriften i adopsjonsprosessen. Det var også derfor jeg valgte å ikke si noe om adopsjonen på jobben før det var noe å fortelle...

F: Når man treffer nye mennesker i sosiale sammenhenger, spør man jo gjerne om man har barn. Jeg svarer alltid at jeg har tre barn, men går ikke noe videre inn på at noen av dem er adopterte. Jeg vil at de skal være som andre barn. Kommer det frem at de er adoptert, må jeg gjerne fortelle hele historien, og det synes jeg er så ufordragelig.

Her synes jeg det kommer godt frem at foreldrene ønsker å være privat angående familiens adopsjonshistorie, og at de ikke liker så godt å skulle komme med informasjon til personer som ikke har med familien å gjøre til hverdags. Foreldrene er åpen med sine barn om at de er adopterte ved at de svarer på spørsmål og har adopsjon som tema der det er naturlig i hverdagen. Denne familien er en kontrast til far i familie D, som uttaler at det å adoptere nærmest har blitt en livsstil for ham. Dette gir et godt bilde på at adoptivfamilier er ulike. Det kommer tydelig frem i intervjuene at foreldrene er svært opptatte av mange forhold rundt adopsjon, men at de velger ulike grader av åpenhet.

Selv om foreldrene ser og opplever at de er en synlig familie i samfunnet, poengterer de at de er opptatte av at de skal være en vanlig familie. Dette er et uttrykk som går igjen hos flere av familiene. De er i følge dem selv en vanlig norsk familie med et barn, bortsett fra at deres barn kommer fra en annen del av verden. Det er måten de har fått barn på som er forskjellig fra andres. Begrepet "vanlig familie" tror jeg stammer fra forventninger som ligger i omgivelsene og i hva disse legger i begrepet

”vanlig”. Dette tror jeg kan være med å påvirke hvordan foreldrene velger å innrette seg, og kan bidra til hvordan samspillet mellom foreldre og barn utvikler seg.

Familiene varierer altså i hvor mye vekt de legger på at barnet er adoptert, noe som kan gjenspeiles i hverdagen. Slik jeg oppfattet det underveis i intervjuet, var adopsjon er tema som jevnlig dukket opp og var med i foreldrenes oppdragelse av barnet. I familie C prøvde de på en måte å være tokulturelle, slik at barna skulle ha med seg litt av kulturen fra det landet de ble adoptert fra. Foreldrene poengterte likevel at det også var viktig at de ble oppfattet av andre som å være en vanlig norsk familie.

Det blir hele veien en avveining for foreldrene hvorvidt adopsjonen er noe de forholder seg til naturlig, eller om adopsjon som tema kun dukker opp når utfordrende situasjoner inntreffer og foreldrene har behov for å ha noe å knytte vanskene til. Her mener jeg at foreldrenes personlighet, temperament og innstilling til utfordringer og til livet generelt gjenspeiler seg.

Familie C trekker frem et mer negativt aspekt ved å være en synlig familie, nemlig stigmatisering og det å få et stempel på seg. Med stigmatisering menes det her å bli satt i bås av andre. Foreldre og barnet blir plassert i en kategori som er definert av andre. Det kan fort bli opplevd som at man som familie da blir sammenlignet med andre menneskegrupper, for eksempel innvandrere, som er en del av befolkningen man ikke tilhører. Dette kan være noe barnet spesielt føler, fordi det er barnet som skiller seg ut ved hudfargen og av den grunn blir tatt av omgivelsene for å være innvandrere. Denne sammenligningen er ikke alltid heldig uttrykte mine informanter. Det foreldrene hadde i tankene da, var at omgivelsene kunne ha negative holdninger angående innvandrere, noe som igjen kunne påvirke tanker og handlinger hos deres barn. Holdninger og handlinger knyttet rundt innvandring er et stort felt å begi seg inn på, noe som jeg ikke har til hensikt å gjøre i denne oppgaven. Jeg ønsker imidlertid å nevne at foreldrene selv tok frem dette aspektet med sammenligning mellom dem selv og innvandrere. Denne sammenligningen er noe foreldrene har erfaring med. Mor i familie C trekker frem at det handler om respekt for alle typer

mennesker i samfunnet og at det for henne handler om å se det indre hos noen fremfor å bare basere seg på det ytre. Disse tankene blir viktig å drøfte sammen med barnet etter hvert som det vokser opp. Igjen blir stikkordene kommunikasjon, åpenhet, dialog med barnet og hverandre, samt det å ha en bevisst holdning til ting som skjer, sentrale i oppdragelsen av barnet.

Tanker foreldrene hadde om fremtiden synes jeg har vært belyst gjennom det foreldrene har trukket frem og er på den måten blitt belyst gjennom de ulike kapitlene i dette presentasjonskapittelet.

Jeg vil i siste kapittelet forsøke å trekke trådene rundt noen av de tankene jeg fant interessante i datamaterialet, og på denne måten komme med noen avsluttende betraktninger.

5. DRØFTING OG OPPSUMMERING

I forrige kapittel ble funn fra intervjuundersøkelsen presentert. Presentasjonen av datamaterialet og analysen ga et bilde av informantenes refleksjoner og tanker knyttet til de tema som var i fokus under intervjuene. Jeg forsøkte å presentere funnene mine på en slik måte at presentasjon og analyse gikk hånd i hånd. I dette siste kapittelet velger jeg å oppsummere intervjuundersøkelsen min, og knytte funnene tettere sammen gjennom ved å gå mer i dybden rundt noen av de spørsmålene jeg stiller meg etter å ha bearbeidet intervjuene.

Undersøkelsens problemstilling var som følger:

Hvilke dimensjoner opplever adoptivforeldre som utfordrende for samspillet i en adoptivfamilie?

Utgangspunktet for intervjuene var forskningsspørsmålene jeg hadde da jeg startet arbeidet med hovedfagsoppgaven. Forskningsspørsmålene var som følger:

- Hva karakteriserer adoptivfamilien?
- Hvor sentrale er begrepene forberedelse og forebygging i adoptivfamiliens hverdag?
- Hvilke tanker har adoptivforeldrene om framtiden?

Mitt ønske om å få adoptivforeldrene i tale ved hjelp av disse hovedspørsmålene, og en rekke underspørsmål, ble oppfylt. Foreldrene hadde mye å fortelle, og de reflekterte rundt mange spørsmål, noe som jeg presenterte i kapittel 4. Jeg har likevel lyst til i dette siste kapittelet å oppsummere noen av refleksjonene som kan knyttes opp til de utfordrende dimensjoner som oppgaven omhandler. Disse dimensjonene ble for en del adoptivforeldre en stor del av hverdagen, og påvirket samspillet i familien.

Foreldrene reflekterte spesielt mye rundt begrepene forberedelse og forebygging. De hadde barnas framtid i tankene, og dette preget måten de oppdro barna på. Foreldrene

ga eksempler på metoder/ fremgangsmåter de lærte barna sine, slik at barna skulle kunne mestre utfordringer mest mulig på egenhånd senere. Barna skulle ikke være avhengig av å ha foreldrene til stede for å mestre og for å beherske en situasjon. Dette ble det viktig for informantene mine å formidle til meg.

Forberedelse og forebygging ble med andre ord sentrale begreper i alle intervjuene, og jeg spurte meg selv ved flere anledninger underveis i datainnsamlingen hva grunnen til dette kunne være. Noen av svarene kom som sagt fra foreldrene selv. Det var viktig for foreldrene å forberede barnet på at de ville kunne møte ulike holdninger. Dette kunne være holdninger som var knyttet til det å skille seg ut basert på barnets hudfarge, samt at barnet måtte kunne håndtere utsagn der barnet ble koblet til det å være innvandrere.

Dette skillet mellom innvandrere og adopterte var noe flere av foreldrene i undersøkelsen opptatte av. Dette ble en viktig, sentral og utfordrende dimensjon for mine foreldre. Det kan oppleves vanskelig å vokse opp og møte andres holdninger for mange barn og unge. Det stilles stadig tøffere krav til barn og unge i dagens samfunn. Kravene knyttes til å være ”in”, ha de rette klærne, de rette meningene, den rette mobiltelefonen, samt at fokus på kropp og utseende er forsterket. Dette gjelder også barn som ikke er adopterte.

En ytterligere dimensjon som mine foreldre var opptatte av, var at deres barn i utgangspunktet skilte seg ut, ved å ha en annen hudfarge, noe som er i øyenfallende ved første møte med andre mennesker. Denne ”synligheten” og hvordan den ble håndtert av familien, og hvordan den kunne påvirke samspillet innad i familien, var mine informanter svært opptatte av. Dette kan vi finne igjen i teori om samspill i familier og ellers i relasjoner mellom mennesker ellers. Hvordan det kan arte seg har jeg beskrevet nøyere i teorikapittelet.

Intervjuene mine ga meg mange tanker i ettertid. I del III redegjorde jeg for dimensjoner som var sentrale i alle informantenes historier, med tanke på tilknytning og samspill i adoptivfamilien.

Foreldrene fortalte meg imidlertid ”noe mer” enn det de formidlet i rene ord. Kanskje var dette uttrykk for dimensjoner som var ekstra utfordrende for adoptivfamiliens samspill? Etter en ytterligere gjennomgang av datamaterialet og de kategoriene jeg hadde, utarbeidet jeg fire punkter som jeg ønsker å fokusere dypere på i dette siste kapittelet:

- Å være annerledes kontra det å ikke skille seg ut
- Være en vanlig familie kontra det å være en annerledes familie
- Adoptivforeldrenes eget forhold til det å ha adoptert barn
- Holdninger i samfunnet

Vonheim (2002) har skrevet en hovedfagsoppgave der hun undersøker nærmere begrepene foreldrerolle og foreldrekompetanse i familier med utenlandsadopterte barn. Som også Vonheim (2002) trekker frem er det forhold ved foreldrerollen som blir noe spesielle når man venter adoptivbarn. Disse forholdene handler om praktiske og mentale forberedelser. Det går mye tid med til disse forberedelsene når man er i en ventefase. Ventefasen er ofte lang, og det er nok ikke fritt for at tanker og følelser de vordende adoptivforeldrene har, kan oppleves både overveldende og til tider belastende. Foreldre som går gravide har en kortere venteperiode å forholde seg til, men kan nok være enige i at dette er en periode med skiftende humør, tanker og følelser.

Alle foreldre ønsker å være best mulig forberedt både på hva som ventes dem av praktiske, så vel som mentale utfordringer, og de gjør sine forberedelser basert på eventuelle erfaringer og kunnskap. På dette området er det ikke et skille mellom adoptivforeldre og foreldre som får egenfødte barn. Begge parter bruker tid på å tenke igjennom, forebygge og forberede så godt man kan eventuelle situasjoner, inkludert tanker om fremtiden. På den måten gjør alle det de kan for at det ventede barnet skal få det best mulig sammen med dem som foreldre. Dette bidrar også til at barnet senere blir godt nok rustet til å møte andre barn og voksne. I dette vektlegges et godt samspill også innad i familien, noe alle kan enes om er en viktig

foreldreoppgave. Dette handler også om tanker knyttet til å knytte bånd og danne en familie. Det står mer om det i teorikapittelet.

Forskjellen mellom adoptivforeldre og foreldre til egenfødte barn synes å være mer rettet mot begrepet ansvar. Adoptivforeldre opplever ikke nødvendigvis et større ansvar for sine barn enn det foreldre til egenfødte barn gjør, men det kan synes som om de kanskje tillegger begrepet en noe annen betydning. Informantene ga til tider uttrykk for at de opplevde et ekstra stort ansvar for sine adoptivbarn. Kan det være slik at adoptivforeldre faktisk føler et ekstra ansvar for å ha tenkt igjennom ”alle” eventualiteter som kan inntre i barnas fremtid og derfor ønsker å stille spesielt godt forberedt i forhold til enhver situasjon? Kan det være at tanken på barnets bagasje og start på livet, noe jeg tok opp i presentasjonskapittelet, kan påvirke adoptivforeldrenes opplevelse av begrepet ansvar?

Adoptivforeldrene kan muligens ha tanker om at de som foreldre skal gjøre alt som er i deres makt for at barnet skal bli best mulig rustet for sitt nye liv i et nytt land. Barnet skal få et godt liv med nye foreldre og skånes for det som kan oppleves vanskelig, i hvert fall dersom det er mulig for foreldrene å gjøre dette. Barnet skal med andre ord ikke oppleve de store

belastningene. Dette er en edel tanke, men kan nok være vanskelig å gjennomføre over lang tid dersom samspeillet innad i familien ikke bidrar til dialog, åpenhet og bevisstgjøring familiemedlemmene i mellom. Det kan muligens være lett å komme i forsvarsposisjon, og alltid være klar til å forsvare og til å hjelpe barnet i en situasjon, og ikke minst ut av eventuelle situasjoner. Dette inntrykket ble forsterket ved å lytte til hvilke fremgangsmåter/metoder adoptivfamilien hadde valgt å håndtere en utfordrende situasjon på. De ulike måtene foreldrene håndterte de utfordrende situasjonene på kom tydelig frem da foreldrene kom inn på hvilke tanker de hadde knyttet til fremtiden. Det var ikke vanskelig for meg som intervjuer å forstå at dette var noe de hadde viet mye tid til underveis i hele adopsjonsprosessen.

Fra første møtet med kommunen vedrørende adopsjon og til man får tildelt et barn, har foreldrene med andre ord gjort seg mange tanker i forbindelse med adopsjonen. Foreldrene har tanker knyttet til hvorvidt det er rett eller galt å oppfostre et barn som skiller seg ut ved å ha en annen hudfarge i et annet land enn fødelandet, og ikke minst hvordan foreldrene selv skal forholde seg til dette. På slike områder er det tanker om et ekstra ansvar for barnet kan komme inn. Muligens tenker foreldrene at ingen andre i samfunnet skal ha noe å si på deres utførelse av foreldreoppgaven. Av den grunn kan det være at foreldrene bruker mye tid på både praktiske og mentale forberedelser. Foreldrene jeg snakket med hadde som sagt flere eksempler på fremtidsscenarioer som de forsøkte å forberede både seg selv og barnet på gjennom oppdragelsen. Disse scenarioene kunne være alt fra å forberede seg på spørsmål fra andre, tanker om miljøskifter og til de store spørsmålene knyttet til stigmatisering og andres holdninger til en selv som person. Slike overordnede spørsmål opplever nok ikke foreldre til egenfødte barn på samme måte som adoptivforeldrene, selv om alle foreldre bør ha tenkt igjennom forhold knyttet til barnas fremtid. Hvem det er som mener at adoptivforeldre bør ligge i forkant, er et annet spørsmål, og kan henge sammen med hvordan adoptivforeldrene opplever andre menneskers holdninger til det å ha adoptert barn.

5.1 Å være annerledes kontra det å ikke skille seg ut

Det er viktig for alle barns utvikling at deres egenart blir tatt vare på. Dette skal kombineres med det adopterte barnets ønske om å ikke å skille seg ut fra andre barn. Andre barn og voksne rundt barnet vil imidlertid fokusere på at barnet skiller seg ut, og da blir hudfarge en viktig dimensjon å ta opp som tema sammen med barnet. Det er her viktig å fokusere på det som barnet selv fokuserer på, slik at svar og diskusjoner sammen med barnet følger dets modnings- og utviklingsnivå. Flere av informantene mine var opptatte av denne dimensjonen, noe som gjenspeiler viktigheten av å ha en åpen og god kommunikasjon i familien. Dette kommer i tillegg til sentrale stikkord som tilknytning og tillit i relasjonene mellom

familiemedlemmene. Dette kan på sin side bidra til å utvikle gode samspill som på sin side igjen vil hjelpe både barn og foreldre i møte med andre mennesker. Det blir med andre ord positive samspillmønstre.

Viktige oppgaver for foreldrene i oppdragelsen blir å bidra til økt selvfølelse hos barnet, dersom det er nødvendig, og å backe dem opp til sterke individer. Det blir viktig å finne de områdene der barna er sterke og kan hevde seg. Temperament og personlighet hos barnet og det allerede begynnende samspillet mellom barn og foreldre kan være avgjørende her. Dette tok jeg frem i teorikapittelet. Dersom kjemien mellom dem stemmer overens, er det klart at det blir enklere å få samspillet inn i et godt spor, enn om temperament og personlighet ikke helt går sammen. Jeg synes det blir viktig for foreldrene å ha tenkt igjennom dette før barnet kommer, slik at de kan vurdere hvordan de ønsker å håndtere en slik utfordring. Det er på den andre siden også viktig å ikke ha for detaljerte planer, slik at man ikke mestrer å ta ting litt mer på sparket enn man nødvendigvis hadde tenkt på forhånd.

Foreldrene må videre gi barna svar som kan hjelpe barnet i møte med andre. Det er ganske sannsynlig at barnet vil oppleve at andre mennesker påpeker at barnet skiller seg ut, og det bør barnet være forberedt på. Barnet kan få høre kommentarer og kallenavn, som det kan være nødvendig å ha noen reaksjoner på. Barn er ikke alltid så snille med hverandre når de omtaler hverandre. Mor i Familie F tar opp at det kan være smart å nøste litt i hva som ligger bak et kallenavn. Da kan man finne ut om dette er noe som støter barnet og er noe som barnet tar seg nær av, eller om det aksepterer kallenavnet. Mor gir oss et selvopplevd eksempel. Det handlet om det å kunne skille tre barn med samme navn fra hverandre. Mor syntes de kunne finne noe annet å skille hverandre på enn å referere til hudfargen. Dette tok hun opp med mor til et av de andre barna. Barna kan godt lære seg at de kan bruke andre karakteristikk for å skille barn fra hverandre. Det viste seg i dette eksemplet at barna ikke hadde tenkt over dette med hudfargen og barnet hennes følte seg ikke ”støtt”. Mor var nok den som følte mest på det, men det er ikke vanskelig å tenke seg at et barn med en annen personlighet kunne ha reagert på kallenavnet. Hadde barnet

ikke vært åpen og kommunisert med foreldrene om det meste, så kunne det ha vært vanskeligere å nøste opp i en episode som tilsynelatende virker ganske uskyldig.

Det å være åpen og bevisst skape et klima for å ta opp utfordrende spørsmål, er en viktig del av det gode samspillet og blir slik jeg ser det etablert allerede på hentereisen. I mange tilfeller har foreldrene allerede et grunnlag før hentereisen, i og med at de sammen diskuterer spørsmål og utfordringer som kan dukke opp i og med at de skal adoptere. Det innebærer at man som foreldre har tenkt igjennom og forberedt seg mentalt på å få et barn som rent utseendemessig skiller seg fra foreldrene.

5.2 Være en vanlig familie kontra det å være en annerledes familie

I dagens samfunn finnes det mange atypiske familiekonstellasjoner, som ikke nødvendigvis vekker oppsikt. Man kan spørre seg om hva som kan karakteriseres som en vanlig familie, og man kan i tillegg undres over hva det er som gjør at en familie med adopterte barn vekker oppsikt? Er det samfunnet rundt adoptivfamilien som stiller spørsmål og legger mer i det å være adoptivforeldre, eller er det adoptivforeldrene selv som bidrar til at samfunnet ser annerledes på denne familien?

Adoptivforeldrene selv kan signalisere og ha et ønske om å skille seg ut og være en uvanlig familiekonstellasjon. Familien kan med andre ord selv ha et ønske om å ville fremstå som annerledes. De opplever kanskje at det å ha adopterte barn krever noe mer av dem som foreldre, og at dette er noe som samfunnet ellers må ta hensyn til. Dette kan det være delte meninger om. Jeg er enig i at adoptivforeldre til dels kan ha noen andre foreldreoppgaver som de må vurdere og som de må være bevisste på, mer enn det foreldre til egenfødte barn har behov for å tenke over. Dette synes jeg presentasjonskapittelet gjenspeiler. Foreldrene ga her uttrykk for tanker og refleksjoner rundt mange utfordrende dimensjoner ved foreldrerollen.

Det er dermed ikke sagt at foreldre til egenfødte barn ikke har utfordringer å ta hensyn til. Disse utfordringer kan være generelle utfordringer knyttet til barnets utvikling og barneoppdragelse ellers. Dette er imidlertid utfordringer som foreldre til adopterte barn også kan gjenkjenne. Her er foreldre med andre ord likestilte med hensyn til bekymring og utfordringer knyttet til barnets oppvekst, uavhengig om barnet er adoptert eller egenfødt.

Imidlertid er det ved diskusjoner knyttet til barnets utvikling og oppvekst at man kan se et skille mellom samfunnet for øvrig og den enkelte adoptivfamilie. Den enkelte adoptivfamilie velger selv hvordan de vil fremstå i nærmiljøet.

Vil familien for eksempel fremstå som en familie som har fått barn på en annen måte enn den biologiske, og vil familien for en hver pris og ved en hver anledning fremheve at den er unik og har unike utfordringer og behov som familier med egenfødte barn ikke har? Jeg er til dels enig i at familier med adopterte barn har sine utfordringer og behov som kanskje andre i samfunnet og nærmiljøet rundt familien ikke helt kan sette seg inn i. Familien må selvsagt kunne fremme disse behovene og eventuelt få den hjelpen og støtten den føler den har behov for. Det jeg imidlertid ikke ser skal være nødvendig, er å fremme at *bare* fordi familien har fått barn på en annen måte, så er den automatisk en annerledes familie, som samfunn og nærmiljø må ta hensyn til. Det tror jeg kan slå uheldig ut for både barn og foreldre. Det er ikke heldig for adoptivbarnet at det skal få hjelp i tide og utide, *bare* fordi det er adoptert.

Jeg mener likevel selvsagt skal det adopterte barnet og dets foreldre få hjelp og støtte, samt forståelse fra samfunn og nærmiljø i de utfordringer og situasjoner der det er nødvendig for barnets utvikling og samspill med andre. Slik jeg ser det er det en selvfølge. Adoptivfamilien vil da få hjelp og støtte ut fra de utfordringer den møter, slik alle familier bør får. Å søke hjelp og veiledning etter behov er noe alle familier kan benytte seg av.

Veiledning, hjelp og støtte blir med andre ord ikke utløst bare fordi familien har adoptert et barn. Jeg synes at det er en sunn innstilling for adoptivfamilien å møte

familier som har egenfødte barn med innstillingen at ”ja, vi har adoptert barn, men er likevel en vanlig familie”. Slik jeg ser det er det jo det man er! Det blir på en måte feil å insistere på å bli behandlet på en annen måte enn andre familier bare på bakgrunn av at barnet er adoptert. Det er muligens her at både egne og andres forventninger til det å være adoptivforeldre kommer inn. Dersom man selv signaliserer at dette er en helt annen foreldrerolle enn det andre foreldre har, så vil man jo innfri forventninger andre har om en. Det blir da på en måte en selvoppfyllende profeti, som blir gjenspeilet i hvordan andre foreldre tar kontakt med familien på.

Jeg synes det handler mer om å kunne signalisere at akkurat denne familien kan ha behov som avviker fra andres. Dette er noe som andre foreldre kan relatere seg og sin egen familie til, mer enn at man fremhever de store utfordringene man kan ha som adoptivforeldre. Mennesker man møter kan ha vansker med å sette seg inn i hva det innebærer å adoptere, og jeg synes at mange av de spesielle dimensjonene knyttet til adopsjon kan man la ligge til man er sikker på at man virkelig ønsker å dele dem med andre. Dette vil jeg si likevel ikke er å gjøre seg selv og sin familie spesiell, men en avveining i forhold til hvor langt inn på seg man ønsker å slippe andre. Det er her helt klart store individuelle forskjeller mellom familier, og sånn må det bare være tror jeg. Har en adoptivfamilie et ønske om å fremheve seg som en annerledes familie, er det denne familiens valg.

Mine informanter viste en sunn holdning til denne dobbeltheten, med å fremstå som vanlig familie, men med til tider uvanlige utfordringer. De poengterte underveis i intervjuene at de så på seg selv som en vanlig familie, men at dette var noe de måtte jobbe for at andre skulle forstå. Mennesker rundt dem så det uvanlige: at to lyse voksne mennesker kom med et barn som var mørkt i huden, og dermed skilte seg ut. Adoptivfamilien må selv velge hvordan den vil fremstå- som ”vanlig” familie eller som ”vanlig – men uvanlig”. Dette avhenger av familiens indre samspill og åpenhet samt i hvilken grad familien forholder seg til adopsjon i det daglige. Er det slik at foreldrene ser på adopsjonen som grunnen til at barnet for eksempel har vansker på et

eller flere områder, kan det å ha adoptert fremstå som noe negativt i denne familien. Dette kan føre til at man fremhever adopsjonen som noe negativt i omgang med andre, og på denne måten fremstår som uvanlig og noen som skiller seg ut i andres øyne.

Hvis man derimot fremhever at man ikke kan ta for gitt at det er det at barnet er adoptert som gjør at barnet har vansker, så signaliserer man et mer positivt syn på barnets vansker, og ikke nødvendigvis legger all skyld for vanskene på det faktum at barnet er adoptert. Det er mange forhold vedrørende barns utvikling og oppvekst man kan diskutere med andre, uten å trekke inn det at adopsjonen kan være årsaken til vanskene. Dette kan muligens bidra til at man signaliserer et fellesskap med andre foreldre, mer enn at man skiller seg ut i foreldrerollen. På den måten kan andre familier også føle dette fellesskapet med adoptivfamilien. Jeg har en følelse av at dersom man skal henge alt på det faktum at barnet er adoptert, så kan det falle uheldig ut og skape mer avstand enn nødvendig mellom adoptivfamilier og familier med egenfødte barn.

5.3 Adoptivforeldrenes eget forhold til det å ha adoptert barn

Mine informanter varierte i grad av åpenhet og aksept rundt det å ha adoptert barn.

Adopsjon skal ikke være annenrangs sett opp mot det å føde selv, men ulik grad av aksept knyttet til det å adoptere ga meg noen tanker om at det kan være vanskelig å ikke en eller annen gang oppleve denne følelsen av rangering. Nærmiljø, familie og andre har sine oppfatninger om hva det vil si å være i familie med hverandre. For noen teller det ikke like mye at man har fått barn via adopsjon. Det forteller uttalelsene. ”... har du ikke lyst på ditt eget barn også?” eller ” du skal se at du nå blir gravid, nå når du har adoptert” noe om. Disse uttalelsene er nok ikke sagt for å såre, men kan oppfattes på den måten av adoptivforeldrene. Det er ikke tvil om at det kan være vanskelig å forholde seg til noen ganger.

Det er med andre ord forståelig at adoptivforeldre beskytter sin egen familie. Dette påvirker graden av åpenhet innad i familien og utad til omgivelsene. Det er bra at familiemedlemmene kan kommunisere med hverandre om hvordan de har det og hva de tenker og føler. Er familien preget av god kommunikasjon seg imellom, er det muligens lettere å også kommunisere med andre mennesker. Da klarer man å håndtere ubetenksomme og til dels ufølsomme kommentarer som kommer. Er det imidlertid mangelfull kommunikasjon innad i familien kan man muligens forvente at det blir vanskeligere å ta i mot spørsmål og kommentarer som kommer.

Det jeg vil ha frem her, er at det er viktig for familien å jobbe for åpenhet og akseptere for seg selv at det å adoptere er en alternativ måte å få barn på og ikke en annenrangs måte. Da tror jeg at det å ha adoptert barn blir noe foreldrene kan leve med på en sunn måte. Slik jeg ser det er, blir det spesielt viktig for adoptivforeldrene å erkjenne dette, fordi det er dem som sammen skal formidle åpenhet og aksept knyttet til adopsjon videre til sine barn. For adoptivforeldrene blir det både en viktig bit av den mentale forberedelsen til adopsjonen, samt at det blir viktig å videreføre til barna når de ankommer. Barna skal vokse opp her og vil møte spørsmål og kommentarer fra andre mennesker.

Det handler om å vektlegge i oppdragelsen det å ruste barna til å kunne klare seg selv på egenhånd i fremtiden. Gjennom å gi verdier og retningslinjer, samt råd og veiledning når det trengs, lærer barnet å bruke de mulighetene det har. Ved å støtte og veilede barnet ved hjelp av kommunikasjon, åpenhet og akseptering av de ulike sidene hos barnet, legger foreldrene til rette for at barnet kan benytte seg av og videreutvikle sine sterke sider. Det er likevel viktig, slik jeg ser det, å kunne prate sammen om forhold knyttet til barnet som kan være utfordrende. På denne måten utvikler barnet en handlingskompetanse som kan være god å ha når det etter hvert skal bevege seg på egenhånd i verden.

Det er imidlertid viktig å ha en balanse i hva man som adoptivforeldre vektlegger i oppdragelsen. Dersom man hele tiden har fokus på at barnet er adoptert, og at det har betydning for alle valg man tar som foreldre, kan det få betydning for samspillet i

familien. Det kan slå like uheldig ut at man alltid skyver adopsjonsbakgrunnen frem som det avgjørende for en handling eller utvikling hos barnet, som at man velger å ikke ta hensyn til det faktum at barnet er adoptert og at det blir noe som man ikke snakker om. Det kan slå uheldig ut for da anerkjenner ikke foreldre barnas bakgrunn. Det er fullt mulig å finne en middelvei her, der man gjennom kommunikasjon med hverandre og med barnet er åpne, og svarer på eventuelle spørsmål barnet har, og der man griper tak i utfordringer barnet og foreldrene har, uten å overpoengtere at utfordringene bunner i at barnet er adoptert. Dette er en sunnere måte å forholde seg på synes jeg, der man kombinerer det å være bevisst på de aspektene det å adoptere bringer med seg, samtidig som man klarer å se utfordringer også knyttet opp mot modning og utviklingstrinn hos barnet.

Måten familien sammen håndterer de ulike utfordringene som oppstår vil være avhengig av hvordan kommunikasjonen og klimaet for å ta opp til dels vanskelige tema er i familien fra før av. Kommunikasjonen og takhøyden for å ta opp noe vil variere innad i familiene. Det kan være utfordrende å løse en situasjon dersom man ikke evner å kunne ta et skritt tilbake og prøve å se det hele litt på avstand. Det kan være en løsning dersom man føler at samspillet i familien ikke er helt slik man ønsker, og der man føler at de utfordrende situasjonene er vanskelig å håndtere. Slik jeg ser det blir det her svært avgjørende at man kommuniserer sammen, eller at man eventuelt søker hjelp dersom man har behov for det. Det kan være lettere for en utenforstående å hjelpe til med å rydde opp i eventuelle utfordrende situasjoner, men en slik støtte vil utfordre familien på å være åpen for å se nærmere på ulike forhold knyttet til samspillet dem i mellom, for eksempel hvilke tanker og følelser de har knyttet til det å være adoptert eller til å ha et barn som er adoptert.

5.4 Holdninger i samfunnet

Det er viktig for meg å poengtere at hver familie må finne sin egen måte å ”integre” adopsjonen på. Familiens medlemmer bør alle være komfortable med hvordan familien fremstår i andres øyne. Det høres lett ut, men det kan oppleves

vanskelig å skulle møte andre menneskers holdninger og kommentarer. Det er ikke alltid like enkelt på stående fot å håndtere det som kommer. Som nevnt tidligere er man på den ene siden klar over at man som en familie med adoptert barn skiller seg ut rent utseendemessig fra andre familier i og med at barnet som regel har en annen hudfarge, mens man på den andre siden selv på samme tid definerer seg som en familie på lik linje med andre. Denne dimensjonen vil de fleste adoptivfamilier måtte ta stilling til, men det er klart at det blir enklere for familien å forholde seg til hva andre mennesker tenker, mener og tror dersom barnet ikke skiller seg fra foreldrene rent utseendemessig. Da kan man muligens velge mer hva man ønsker å fortelle til andre, mens dette valget på en måte faller bort for de fleste adoptivfamilier, der det er tydelig at barnet har andre biologiske foreldre.

Barn får spørsmål fra andre. Noen spørsmål er lettere å svare på enn andre. Jeg tror det derfor blir viktig i oppdragelsen å fokus på de spørsmålene som kan være vanskelige for barnet å takle. Blant annet bør foreldrene ha fokus på hva som kan passere av kommentarer knyttet til hudfarge og hentydninger til at barnet ikke er adoptert, men en innvandrer, og hva som ikke kan passere. Både barn og foreldre må velge sine kamper, ellers tror jeg det vil gå utover samspillet i familien. Fokuset bør legges på hvilke kommentarer foreldrene kan la passere uten at de føler at det går utover barnets selvfølelse. Dersom man velger å kommentere tilbake på alt som kommer, blir man for det første sliten og lei. I tillegg virker man da overfølsom for kommentarer. Familiemedlemmene vil, slik jeg ser det, påvirke hverandre i samspillet. Det vil lett smitte dersom det råder en for følsom stemning blant familiemedlemmene. Jeg tror at dersom man i utgangspunktet har en god tone og et godt samspill, der kommunikasjonen flyter lett, er det lettere å ta ting opp med hverandre. Det kan også være lettere å finne ut hva man ønsker å overhøre, og hva man velger å slå ned på. Familien snakker sammen og tar avgjørelsene sammen om dette. Det lærer alle noe av. Det gir selvtillit, samhold og handlingsalternativer knyttet til potensielle konfliktsituasjoner.

Foreldrene opplever også å få kommentarer, men disse kommentarene er av en noe annen karakter enn de som barna får. Kommentarene er mer knyttet til uttalelser av typen: ” så enestående, så snille dere er” og ” å ta til seg et barn”. Flere av foreldrene jeg snakket med reagerer på at andre mennesker kommenterer adopsjon på denne måten. De påpeker at det å adoptere barn er en egotripp, noe man gjør for sin egen del. Man adopterer barn fordi man har et sterkt ønske om å bli foreldre, ikke for at man skal høste heder og ære for å ha tatt til seg ett barn som biologisk ikke er ens eget. Hadde man bare hatt ønske om heder og ære, sier disse foreldrene, så kunne man ha bidratt på andre måter, for eksempel i lokalsamfunn rundt om i verden. Med andre ord betraktes adopsjon som en egotripp, men jeg vil hevde at en adopsjon også innebærer at familien må forholde seg til andre mennesker i nærmiljøet. Slik jeg ser det, vil kommentarene ”så enestående, så snille dere er, og å ta til seg” være noe man kan støte på, og dermed være forberedt på å møte.

Som adoptivforeldre treffer man ulike typer mennesker, og langt fra alle har innblikk i den lange ventetiden adopsjon innebærer, og alle tanker og følelser potensielle adoptivforeldre har, og man kan få ulike kommentarer som man må ta stilling til. Slik jeg ser det, er dette også noe foreldrene bør ha tenkt igjennom når de skal ta stilling til hva de ønsker å slå ned på av kommentarer de kan få, og hva de velger å la passere. Det vil da gjelde det samme her som ved hvilke kommentarer barna får. Dersom man skal være oppmerksomme på, og på en måte forsvare seg i forhold til hver kommentar som kommer, blir man utslitt til slutt og det kan i ytterste konsekvens gå ut over samspillet i familien. Det kan også være nyttig å diskutere hvilke svar man skal gi dersom man møter utidige kommentarer, slik at man ikke bruker unødige krefter på å irritere seg over alt andre mennesker kan finne på å kommentere. Dette tror jeg at man vinner på i det lange løp. Dersom man er enige om hvordan man skal håndtere utfordrende situasjoner, bidrar det til utvikling av et godt og velfungerende samspill innad i familien. Jeg er innforstått med at dette kan virke som et ideal som kan være vanskelig å følge, men likevel synes jeg at dette idealet er mulig å følge dersom familien mestrer å kommunisere hva den ønsker å akseptere av ytringer og handlinger fra mennesker rundt familien. Da tror jeg som sagt at familien kommer inn

i et positivt og utviklende samspill som kan være til hjelp i fremtidige utfordrende situasjoner.

På denne måten kan man si at adopsjon ikke bare kan sees på som en egotripp. Adopsjon tilfredsstiller ønsket foreldrene har om å få barn, men foreldrene må også ta i betraktning at omgivelsene kan tenke på andre måter rundt det å adoptere og gjerne ikke "ser" alle utfordringer på samme måte som foreldrene selv.

Begge parter kan tjene på å ha en dialog og dermed en fruktbar kommunikasjon, der begge parter kan ha noe å hente. Oppsummert kan man på en måte si at alle må gi og ta. Dette kan som denne oppgaven viser være en vanskelig balansegang, men jeg synes mine informanter viser innsikt og gir gode eksempler på hvordan en familie med adoptert barn kan møte de ulike utfordringene og møte samfunnet som det jeg synes mine informanter gir inntrykk av at deres familier er høyst alminnelige, om enn noe mer synlige for andre i samfunnet.

5.5 Avsluttende kommentarer

Det å kunne fordype seg grundig i et emne over en lengre periode slik som man kan gjøre i et hovedfagsstudium har vært et lærerikt, men også tidkrevende prosess. Hver av oppgavens hoveddeler har bydd på nye utfordringer å fundere over, og har krevd bearbeidelse. Jeg vil spesielt trekke frem presentasjons- og analysekapittelet, samt drøftingsdelen av oppgaven. Her har det vært mye arbeid i og med at intervjumaterialet innbød til utallige spørsmål som fortjente å få en større plass i oppgaven. Foreldrene har hele veien vært min guide til hvordan jeg skulle fremstille det de hadde på hjertet. De brakte frem mange svar, som på sin side formet ytterligere spørsmål. Dette kunne ha utviklet seg til en uendelig analysedel, men siden alle foreldrene jeg snakket med hadde noen felles sentrale spørsmål, ga disse meg en viss ramme og struktur. Her må jeg bare få takke informantene mine som var åpne og imøtekommende til mine innfallsvinkler til temaet adopsjon.

Det er klart at jeg kunne ha gått nærmere inn på flere tema ut fra det foreldrene mine kom med. Helt i oppstarten med denne oppgaven hadde jeg noen tanker om at jeg ville fordype meg i nettverk, forebygging og hvilke tanker foreldrene hadde om fremtiden, og hvor foreldre med adopterte barn kunne søke hjelp dersom de hadde behov for det. Etter kort tid dukket imidlertid den endelige problemstillingen min opp. Jeg fant det svært interessant å fokusere på hvilke dimensjoner som foreldrene selv syntes kunne være utfordrende. Denne vinklingen viste seg å være lett å ta med seg ut i feltet. Her traff jeg foreldrene på en arena der de var kjent og der de hadde mye å bidra med.

Det viste seg snart at tankene jeg hadde helt i starten også var tanker foreldrene hadde mye å si om. Oppgaven min inneholder også svar på hvor mine informanter søker hjelp dersom de har behov for det. I tillegg sier foreldrene en hel del om kommunikasjon, bevisstgjøring, åpenhet og om å være forberedt på ulike utfordringer som kan dukke opp. De fleste av mine informanter hadde gått på foreldreforberedende kurs i løpet av adopsjonsprosessen, og dette ble på en måte gjenspeilet i svarene de ga meg underveis i intervjuet. De foreldreforberedende kursene har til nå kostet foreldrene en sum for å delta, men i disse dager arbeides det for at kursene skal være gratis. Dette kan i høyeste grad bidra til at alle uansett om man har råd eller ikke, har anledning til å delta. Jeg har tidligere i oppgaven sagt noe om viktigheten av å ha kunnskap om temaet og å være forberedt. I tillegg får man diskutert med andre i samme situasjon, og kan ta med seg hjem igjen ulike tema til diskusjon. Både for å gi økt kunnskap og å knytte relasjoner er slike kurs nyttige, og av den grunn er det høyst gledelig at kursene nå kan bli gjort gratis. Dette står det mer om i Adopsjonsforum sitt medlemsblad, nr. 6 2006.

Mine informanter viste en sterk grad av mestring av de ulike utfordringene vi hadde oppe til diskusjon. Enkelte av utfordringene hadde foreldrene søkt råd for, men alt i alt handler jo også det å kunne søke støtte hos andre om å vise mestring. Dette hadde vært interessant å gå videre på temaet mestring hos foreldre med adopterte barn, men det lot seg ikke gjøre innenfor rammene til denne hovedfagsoppgaven.

LITTERATURLISTE

- Andenæs, A. 1996. *Foreldre og barn i forandring*. Pedagogisk forum.
- Brodzinsky, D.M. 1996. *At være adopteret. Utvikling og identitet*. Hans Reitzels forlag
- Carling, A. 1989. *Hverandres blick: utvikling av samspill mellom foreldre og svaktfungerende spebarn*. Gyldendal forlag.
- Dalen, M., Rygvold A.L, og Tangen R. 1999. *Mangfold og samspill. Om minoriteter og avvik i familie og samfunn*. Universitetsforlaget.
- Drugli, M. 1998. *Foreldrearbeid- med barnet i fokus?* Universitetsforlaget.
- Eck, O.R og Rognhaug, B . 1996. *Spesialpedagogikk i førskolealder*. Tano forlag.
- Evenshaug, O og Hallen, D. 2001. *Barndoms- og ungdomspsykologi*. Gyldendal Akademisk Forlag. 4. reviderte utgave.
- Foreldre og barn. 2001, nr. 6. *Fra Colombia til Østfold*. Hjemmet Mortensen forlag.
- Hammersley, M. og Atkinson P. 1996. *Feltmetodikk. Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Ad Notam, Gyldendal forlag.
- Hoffmann-Riem, C. 1990. *The adopted child. Family Life with Double Parenthood*. Transaction Publishers
- Howell, S. 2001. *Blod- tykkere enn vann. Betydninger av slektskap i Norge*. Fagbokforlaget.
- Hägglund, G. 1980. *Att adopteras*. GOTAB Tryckeri.
- Krogh, H.: "*Sanger fra barnas skattkammer*". Tekst og musikk: Friman- Clausen (Norsk musikkforlag. Utgitt 2002
- Kvale, S. 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*. Ad Notam, Gyldendal forlag.
- Landerholm, K.2003. *Adopterad. Lamnad. Vald. Och sen?* Alfabeta Bokforlag AB, Stockholm.
- Lorentzen, P. 1997. *Vanlige og uvanlige barn. Samspill og kommunikasjon med alvorlige funksjonshemmede barn*". Tano, Aschehoug forlag.
- Maxwell, J. A. 1992 . *Understanding and Validity in Qualitative Research*. Harvard Educational Review. Vol 62, No. 3: 279-300
- NESH.1999. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora*. NESHpublikasjon.

-
- Reitz, M. 1992. *Adoption and the Family System. Strategies for Treatment*. The Guilford Press.
- Rosenberg, E.B. 1992. *The Adoption Life Cycle. The Children and Their Families Through The Years*. The Free Press.
- Rye, H. 1998. *Tidlig hjelp til bedre samspill. Nye metoder og nye muligheter*. Universitetsforlaget.
- Santrock, J. W. 1997. *Life-span development*. Mc Graw- Hill.
- Smith, L. 2002. *Tilknytning og barns utvikling*. Høyskoleforlaget AS
- Stern, D.N. 2000. *En mor blir til*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Strauss, A. 1996. *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Sage Publications.
- Sætersdal, B og Dalen, M. 1999. *Hvem er jeg? Adopsjon, identitet, etnisitet*. Oslo. Akribe forlag.
- Vonheim, K. 2002. *"Det er jo annerledes..." om foreldrerolle og foreldrekompentanse i familier med utenlandsadopterte barn*. Hovedoppgave i spesialpedagogikk. Universitetet i Oslo.

VEDLEGG 1

Hilde Klubben Svensson

Øvre Flaktveit 7

5135 Flaktveit

Til Adopsjonsforum v/ Kjetil Leland

Jeg viser til samtalen vi hadde 5/ 1-02 der jeg grovt skisserte temaet for hovedoppgaven. Jeg lovet å komme med en fyldigere redegjørelse, noe som dessverre har tatt noe tid.

I forbindelse med min hovedfagsoppgav ved Institutt for spesialpedagogikk (ISP) ved Universitetet i Oslo, ønsker jeg å gjennomføre en undersøkelse angående hvordan adoptivforeldre opplever behovet for hjelp og støtte.

Bakgrunnen for valg av tema er både av personlig og faglig karakter. Jeg er svært opptatt av feltet adopsjon, både fordi jeg har familiemedlemmer som jeg har fulgt

gjennom mange år og fordi jeg og min mann selv er midt i en adopsjonsprosess. Vi har stilt oss mange spørsmål hittil og færre blir det neppe jo lenger ut i prosessen vi kommer. Spesielt dreier spørsmålene seg om når det var naturlig å søke hjelp og om hvorvidt adoptivforeldre er avhengig av ulike typer nettverk. Det er dette jeg ønsker å sette fokus på i undersøkelsen min.

Formålet med undersøkelsen blir da å rette søkelyset på hvilke situasjoner foreldre til utenlandsadopterte barn opplever at de har behov for hjelp og støtte. Det er foreldrenes egne opplevelser som blir interessante for meg.

Undersøkelsens problemstilling vil være:

I hvilke situasjoner opplever adoptivforeldre til utenlandsadopterte barn i førskolealder at de har behov for hjelp og støtte fra sitt nettverk?

Siden oppgavens tema er av personlig karakter finner jeg det naturlig å gå i dybden. Jeg har derfor tenkt å bruke et kvalitativt intervju som metode, samt prøve å ha en fenomenologisk tilnærming til problemstillingen.

Jeg ønsker å intervju 10 foreldrepar ut fra følgende utvalgsriterier:

- Har ett utenlandsadoptert barn i førskolealder
- Har vært adoptivforeldre i mer enn to år
- Bor i Vestlandsområdet, aller helst i Bergensområdet.

Det vil bli gjennomført et semistrukturert intervju rettet mot oppgavens tema. Jeg kommer til å bruke lydbånd i intervjusituasjonen for å samle inn dataene. Intervjuene

vil bli skrevet ut umiddelbart etterpå. Intervjuenes varighet beregnes til 1- 1 ½ time. Dataene som jeg får fra intervjuene vil avgjøre analysemodell. Konfidensialitet og anonymitet er svært viktig slik at

ikke informantene blir gjenkjent. Jeg skal også sende meldeskjema til Datafaglig sekretariat.

Jeg håper at Adopsjonsforum kan være behjelpelig med å finne foreldre som kan være interesserte i å delta som informanter, eventuelt gjennom lokalavdelingen.

Veileder for min hovedfagsoppgave er professor Monica Dalen, ISP, Universitetet i Oslo.

Da jeg ønsker å komme raskt i gang med intervjuene, håper jeg på en snarlig tilbakemelding på min henvendelse.

Med vennlig hilsen

Hilde Klubben Svensson

Mob: 41265160

Priv: 55 195931

VEDLEGG 2

Hilde Klubben Svensson

Øvre Flaktveit 7

5135 Flaktveit

Kjære foreldre

Bergen 4/2- 03

I forbindelse med min hovedfagsoppgave ved Institutt for spesialpedagogikk (ISP) ved Universitetet i Oslo, ønsker jeg å komme i kontakt med foreldre som har utenlandsadopterte barn i førskolealder.

Dere inviteres med dette til å delta i en undersøkelse om hvordan adoptivforeldre opplever behovet for hjelp og støtte i ulike situasjoner.

Som førskolelærer har jeg i mitt arbeid sett flere eksempler på at å møte forståelse og å få støtte fra fagfolk og andre foreldre i lignende situasjoner oppleves som godt og nyttig. Dette ligger i bunn for at jeg er svært interessert i å få vite mer om hvordan et slikt nettverk kan fungere. Å være adoptivforeldre innebærer å kunne møte ulike utfordringer. Jeg ønsker derfor å få belyst hvordan dette kan gjøres. I hvilke situasjoner er det dere som adoptivforeldre opplever at dere har behov for hjelp og støtte, og hvem er det dere søker støtte hos?

Det er deres erfaringer og opplevelser rundt dette jeg ønsker å fokusere på i min hovedfagsoppgave. Tanken min i utgangspunktet er at å ha et nettverk rundt seg bidrar til mestring og kompetanse i situasjoner som kan være utfordrende for foreldrerollen.

Jeg er selv midt i en adopsjonsprosess, og dveler mye md disse spørsmålene, noe jeg antar dere også har gjort og dermed har erfaring med.

Formålet med undersøkelsen blir å rette søkelyset på hvilke situasjoner foreldre til utenlandsadopterte barn opplever at de har behov for hjelp og støtte.

Undersøkelsen vil bli gjennomført ved et intervju som vil vare ca 2 timer. Intervjuet vil ta utgangspunkt i spørsmål som er knyttet til problemstillingen rundt det å møte ulike situasjoner som adoptivforeldre. Jeg er interessert i deres tanker og refleksjoner rundt dette temaet.

All informasjon som framkommer gjennom intervjuene vil bli behandlet konfidensielt og anonymt. Ingen opplysninger som kan føres tilbake til enkeltpersoner eller familier vil bli publisert. Det er videre mulig å trekke seg fra undersøkelsen på hvilket som helst tidspunkt. Jeg skal også sende meldeskjema til Datafaglig sekretariat der jeg redegjør for hvordan jeg behandle informasjonen jeg får fra dere foreldre.

Veileder for mitt hovedfagsarbeid er professor Monica Dalen ved Institutt for spesialpedagogikk (ISP) ved Universitetet i Oslo.

Har dere spørsmål i forbindelse med undersøkelsen, kan dere ringe meg på telefon 55 195931 eller mobil 4126516

Vennlig hilsen

Hilde Klubben Svensson

SVARSLIPP

Vi sier oss villig til å delta i undersøkelsen ” AAdoptivforeldres erfaringer med nettverkets betydning”.

Navn:

Adresse:

Tlf:

Beste ringetid for å gjøre avtale:

Svarslipp returneres til: Hilde Klubben Svensson, Øvre Flaktveit 7, 5135 Flaktveit

VEDLEGG 3

INTERVJUGUIDE

Innledning

Forklare hensikten med intervjuet

Antyde det jeg er interessert i

Anonymitetsbeskyttelse:

- ingen vil bli gjenkjent
- ingen andre får lytte til båndet, og det vil bli slettet etter bruk
- dere velger selv om det er spørsmål dere ikke vil svare på

Informasjon om familien

Foreldre – yrke og alder

Søsken – alder, kjønn, skole/ barnehage?

Kan dere beskrive barnet deres?

- alder, interesser, ting som er spesielt for ham/henne...
- barnehage, kontakt med andre barn...

Hentereisen

Kan dere fortelle om hentereisen?

- spesielle minner og opplevelser?
- antall deltagere
- har dere kontakt med noen av deltagerne nå etter hjemkomsten? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvordan var det første møtet med barnet?

Var dere forberedt på eventuelle reaksjoner fra barnets side/ egen side?

Hadde dere nok kunnskap om dette i forkant?

Har dere deltatt på foreldreforberedende kurs?

- hvorfor
- hvorfor ikke?

Etableringsfasen

Hvordan var det å komme hjem?

- barnets reaksjoner, skjerming
- tilpasning av rutiner, mat, søvn, andre ting

Kan dere huske om det var rutiner, aktiviteter dere vektla spesielt eller var opptatt av for å etablere kontakt og tilknytning?

Når dere ser tilbake, hvordan var denne første tiden?

- eksempler på episoder, spesielle hendelser
- egne reaksjoner

Delte dere tankene deres med noen andre?

- hvem?
- hvorfor?
- hvorfor ikke?

Hvis ikke, er det noe dere ville gjort nå?

Kontakt med andre

Hvem har dere kontakt med i hverdagen?

Hvem snakker dere med dersom dere opplever en situasjon hvor dere ikke helt vet hvordan dere vil handle?

Er det andre dere har mer perifer kontakt med?

Har dere kontakt med andre adoptivforeldre/ andre adoptivbarn?

- viktig?

Deltar dere på aktiviteter som arrangeres for adoptivfamilier?

- hvorfor?
- hvorfor ikke?

Nettverk

Har dere et nettverk rundt dere som er til hjelp og støtte når dere trenger det?

- hvis ja, gi eksempler
- hvis nei: hva slags støtte kunne dere ønske dere?

Er det en eller flere i deres omgangskrets som dere vil beskrive som nære fortrolige?

Har dere kontakt med andre adoptivfamilier?

- hvordan har dere blitt kjent med disse familiene?
- hvilken betydning har det for dere/ for barnet?
- hvor ofte har dere kontakt?

Er dere med i noen interesseorganisasjoner? Hvilke?

Bruker dere Internett som informasjonskilde, kontaktpunkt i forhold til adopsjon?

Har dere hatt kontakt med hjelpeapparat angående barnet deres?

Hvis ja: oppsto det en bekymring som førte til at dere tok kontakt? (eksempel: at dere opplevde situasjonen som utfordrende og hadde behov for hjelp?)

Hvordan opplevde dere møtet med hjelpeapparatet?

Ble dere tatt på alvor?

Hadde barnets bakgrunn som adoptert noen betydning for hjelpeapparatets håndtering av saken?

Får dere dekket deres behov for støtte, hjelp, informasjon osv, som dere opplever at dere har som adoptivforeldre?

- helsestasjonen, offentlige instanser
- adopsjonsorganisasjoner
- andre

Mestring

Har det vært samsvar mellom forventningene til å bli foreldre og de erfaringene dere har gjort som adoptivforeldre?

Når dere tenker tilbake, hvordan synes dere at dere mestret det å få et adoptivbarn?

- hvilke områder synes dere at dere har fått til?
- hvilke områder har vært krevende?
- uventede/ overraskende hendelser?

Kan dere si noe om hvordan dere har kommet igjennom perioder dere opplevde som utfordrende?

Tanker om fremtiden

Hvilke tanker har dere om fremtiden for barnet og dere selv?

- overgang barnehage/ skole
- skole og utdanning
- vennskap
- pubertet og voksenliv
- rasisme

Er det områder der tror vil kunne by på ekstra utfordringer?

Kan dere si noe om hvordan dere tror dere ville gått frem for å få tatt i utfordringene?

- søke informasjon
- hjelpeapparatet
- kontakt med andre

Avslutning

Lyst til å lytte til båndet?

Noe dere vil slette?

Noe jeg bør spørre andre foreldre om?

Noen ubehagelige spørsmål jeg ikke burde stille?